

KANSANOPISTOJEN LIIKUNNAN JA TERVEYSKASVATUKSEN OPETUS -
Opettajien ja rehtoreiden näkökulmia

Marjatta Ikonen

Liikuntapedagogiikan
pro gradu -tutkielma
Kevät 2008
Liikuntatieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Jyväskylän yliopiston

Liikuntatieteiden laitos / liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

IKONEN, MARJATTA

Kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetus - Opettajien ja rehtoreiden näkökulmia

Liikuntapedagogiikan pro gradu –tutkielma 2008, 95 s.

Pro gradu –tutkielman aiheena oli liikunnan- ja terveystieteiden opetus kansanopistoissa opettajien ja rehtoreiden näkökulmasta tarkasteltuna. Tutkielman tarkoituksena oli kartoittaa kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen tuntimäärät, sisältöalueet, arvostus sekä opetusta tukevat ja vaikeuttavat tekijät.

Tutkimus oli lähinnä kvantitatiivinen survey-tutkimus. Aineisto perustuu kyselylomakkeisiin sekä kansanopistoilta saatuihin opetussuunnitelmiin. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Suomen kaikki kansanopistot, joille suunnattiin kaskivaiheinen kysely. Ensimmäinen kysely suoritettiin rehtoreille lukuvuonna 1999-2000 ja toinen liikunnan- ja terveystieteiden opettajille sekä rehtoreille lukuvuonna 2007-2008.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kansanopistojen pedagogiikka perustuu opistojen historiasta kumpuavaan pedagogisen vapauden periaatteeseen, jonka seurauksena opetussuunnitelmien kuvaukset, niiden toteutukset, sisällöt, arviointi ja kehittäminen toteutuvat monin eri tavoin opisto- ja opettajakohtaisesti myös liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen osalta. Liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen määrä ja arvostus näyttävät nousseen tutkimusaikana jonkin verran. Opettajien näkökulman mukaan erityisesti opiskelijat arvostavat liikunnanopetusta. Opettajat totesivat liikuntatilojen ja -välineiden olevan merkittävä tekijä sekä opetusta tukevana että monien opistojen kohdalla estävänä tekijänä. Liikunnan- ja terveystieteiden opettajat ovat pääosin opetus- ja kasvatustieteiden, terveydenhoitoalan ja liikunta-alan koulutuksen saaneita henkilöitä. Liikunnanopettajien ja -ohjaajien määrä on jonkin verran pienentynyt opetushenkilöstössä tutkimusaikana lukuvuosien 1999-2000 ja 2007-2008 välillä.

Kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opettajien täydennyskoulutukselle avautuu haasteita erityisesti opetussuunnitelmatyön ja keskinäisen yhteistyön kehittämisessä.

Asiasanat: liikunnanopettajat, liikunta, liikunnanopetus, terveystieteiden opetus, kansanopistot, rehtorit

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1.	JOHDANTO	5
2.	KANSANOPISTOT SUOMALAISESSA KOULUTUSJÄRJESTELMÄSSÄ	8
2.1	Vapaa sivistystyö Suomessa	8
2.2	Kansanopistot	10
2.2.1	Kansanopistojen aatetausta	12
2.2.2	Kansanopistojen kehitys 1800-luvun lopulta nykypäivään	16
2.2.3	Kansanopistojen toiminta-ajatukset	18
3.	LIIKUNNAN JA TERVEYSKASVATUKSEN OPETUS KANSANOPISTOISSA	20
3.1	Opetussuunnitelmien taustaa	20
3.2	Opetussuunnitelmat liikunnanopetuksen ja terveystkasvatuksen opetuksen näkökulmasta tarkasteltuna	22
3.3	Liikunnanopetuksen ja terveystkasvatuksen opetustarjonta kansanopistoissa opistojen esitteiden mukaan	23
4.	TUTKIMUSTEHTÄVÄT	25
5.	TUTKIMUSMENETELMÄT	26
5.1	Tutkimuksen kohderyhmä	26
5.2	Tutkimusaineiston kerääminen	26
5.3	Kyselylomakkeiden mittarit ja niiden laatiminen	30
5.4	Tutkimuksen luotettavuus	32
5.4.1	Validiteetti	33
5.4.2	Reabiliteetti	34
5.5	Aineiston analysointi	35
6.	TULOKSET	36
6.1	Kansanopistojen liikunnan ja terveystkasvatuksen opetussuunnitelmat vuosina 2000 ja 2008	36
6.1.1	Liikunnan- ja terveystkasvatuksen tavoitteet opetussuunnitelmissa	36
6.1.2	Opetuksen ja oppimisen arviointi ja ohjaus	37
6.2	Liikunnan- ja terveystkasvatuksen opetuksen yleisyys ja määrä vuosina 2000 ja 2008	39
6.2.1	Liikunnanopetuksen tuntimäärät perusoppijaksolla 2007-08	39
6.2.2	Liikunnanopetuksen tarjonta perusoppijaksolla 1999-2000 ja 2007-08 rehtoreiden mukaan	39
6.2.3	Liikunnanopetuksen valinnaisuus perusoppijaksolla 2007-08 liikunnanopettajien mukaan	40

6.2.4	Terveyskasvatuksen opetuksen tuntimäärät perusoppijaksolla 2007-08 opettajien mukaan	41
6.2.5	Terveyskasvatuksen opetuksen tarjonta perusoppijaksoilla 1999-2000 ja 2007-08 rehtoreiden mukaan	41
6.2.6	Terveyskasvatuksen valinnaisuus perusoppijaksolla 2007-08 opettajien mukaan	42
6.3	Kansanopistojen liikunnanopetuksen opetustilat perusoppijaksoilla 1999-2000 ja 2007-2008	42
6.4	Kansanopistojen liikunnan- ja terveyskasvatuksen opettajien koulutus ja työsuhte	43
6.5	Liikunnanopettajien näkemykset liikunnan eri tehtävien tärkeydestä kansanopistoissa	46
6.6	Liikunnan ja terveyskasvatuksen opetusta tukevat tai vaikeuttavat tekijät	47
6.6.1	Liikunnanopetusta tukevat tai vaikeuttavat tekijät liikunnanopettajien mukaan	47
6.6.2	Liikunnanopetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät rehtoreiden mukaan	49
6.6.3	Terveyskasvatuksen opetusta tukevat tai vaikeuttavat tekijät terveyskasvatuksen opettajien mukaan	49
6.6.4	Terveyskasvatuksen opetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät rehtoreiden mukaan perusoppijaksolla 2007-08	51
6.7	Liikunnan ja terveyskasvatuksen opetuksen arvostus kansanopistoissa opettajien kokemana	51
6.7.1	Liikunnanopetuksen arvostus liikunnanopettajien mukaan	51
6.7.2	Terveyskasvatuksen opetuksen arvostus opettajien mukaan	53
6.8	Liikunnanopetuksen ja terveyskasvatuksen opetussisältöjen toteutuminen kansanopistoissa 2000-luvulla	54
6.8.1	Liikunnanopetuksen opetussisältöjen toteutuminen ja liikunnanopetuksen kehittäminen opettajien mukaan	54
6.8.2	Terveyskasvatuksen opetussisältöjen toteutuminen ja kehittäminen opettajien mukaan	56
6.8.3	Liikunnan ja terveyskasvatuksen opetuksen ja merkityksen muutos sekä opetuksen kehittämistarpeet rehtoreiden mukaan	57
7.	POHDINTA	60
	LÄHTEET	67
	LIITTEET	71

1. JOHDANTO

Kansanopistot kuuluvat koulutusjärjestelmässämme vapaan sivistystyön piiriin. Vapaata sivistystyötä ei ole säädelty kuten peruskoulua, vaan oppilaitokset ja niiden ylläpitäjät ovat voineet itse päättää koulutustavoitteistaan ja kohderyhmistään. Kansanopistoja koskevat säädökset ovat hyvin väljät, joten myös opetuksen tavoitteet ja sisällöt ovat vaihtelevasti opistokohtaisia. Vapaalle sivistystyölle ei ole myöskään olemassa valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että rahoitusjärjestelmä ja opetusministeriön ylläpitämislupa ovat ainoita ohjausvälineitä. (Yrjölä 2005.)

Kansanopistotoiminnasta, -pedagogiikasta ja -opiskelusta on olemassa tutkimuksia (ks. esimerkiksi Tuomola-Karp 2005, Koskinen 2003, Vanhatalo 2000, Siljander 1982 ja Oksman 1981), mutta kansanopistojen liikunnan ja terveyskasvatuksen opetusta koskevia tutkimuksia en löytänyt. Kansanopistoissa opiskelee noin 5000 nuorta vuosittain ja opiskelijamäärällä mitattuna koulutus vastaa pientä tai keski-suurta korkeakoulua tai suurehkoa toisen asteen oppilaitosta. Kansanopistot ovat omin-takeinen osa koulutusjärjestelmäämme. Niiden toimintaa leimaa muihin koulutusjärjestelmiimme verrattuna laaja pedagoginen vapaus ja itsenäisyys päättää omasta toiminnasta.

Kansanopistojen aatetaustan pohjalta liikuntaa ja terveyttä on historiallisesti arvostettu kansanopistoissa ja terveellisiä elämäntapoja on pidetty tärkeänä osana kasvatustyötä. Tämä perustunee kansanopistojen kehityksen alkuvaiheeseen 1900-luvun alussa, jolloin nuorisoseuraliike sekä raittius- ja maamiesseuratoiminta syntyivät Suomessa osana harrastus- ja yhdistystoimintaan perustuvaa järjestötoimintaa (Marjomäki 1989, 11). Raittiusliikkeen vaikutukset ovat heijastuneet kansanopistojen toimintaan päihteiden ja tupakan terveydellisiä riskejä korostavina elämänarvoina (Kuronen 1983, 31).

Halusin tehdä liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielman omasta työympäristöstäni kansanopistosta, joka on itselleni tuttu jo lähes 30 vuoden ajalta. Olen opettanut liikuntaa ja siihen läheisesti kuuluvia aineita kuten terveyskasvatusta Alkio-opiston opiskelijoille vuodesta 1979 alkaen. Aloittaessani Alkio-opistolla opetustyön liikunta

oli kaikille pakollinen oppiaine. 1980-luvulla siitä tuli valinnaisaine, jolloin opiskelija sai itse päättää liikunnan liittämistä opintoihinsa. Tämän vuoksi liikuntaan osallistuvien määrä laski, mutta motivaatio tunneilla kasvoi. 2000-luvun aikana on ollut havaittavissa opiskelijoiden kiinnostuksen lisääntymistä liikuntaan ja terveystieteiden opintoihin. Nuorten arvomaailma näyttää muuttuneen entistä enemmän terveyttä suosivaksi ja terveyttä edistävät elämäntavat ovat tulleet aiempia vuosia tärkeämmiksi elämää suuntaaviksi tekijöiksi.

Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa Suomen kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opetusta 2000-luvulla. Tämä oli mahdollista, koska kokosin ensimmäisen kyselyaineiston jo vuonna 2000 kansanopistojen silloisilta rehtoreilta ja toisen vuonna 2008 sekä rehtoreilta että opettajilta.

Tutkimuksessa tulen tarkastelemaan kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetussuunnitelmia, opetuksen määrää ja opetukseen tarjottavia tiloja sekä opetus- ja tutkimusmenetelmien toteutumista. Selvitän liikunnan ja terveystieteiden opetusta vaikeuttavia ja tukevia tekijöitä sekä opetuksen arvostusta opettajien näkökulmasta. Rehtoreiden vastauksien perusteella selvitän mahdollisia muutoksia liikunnan- ja terveystieteiden opetuksessa 2000-luvulla.

Tutkimukseni esittää käsitteitä, jotka ovat kansanopistotoiminnalle ominaisia ja joiden selvittäminen lukijalle jo tässä yhteydessä on perusteltua tutkimuksen ymmärrettävyyden parantamiseksi.

Perusoppijaksolla tarkoitetaan kansanopiston lukuvuotta, joka yleensä alkaa elokuun lopussa ja päättyy toukokuussa. Perusoppijakso käsittää 180 työpäivää ja noin 36 työpäivää. Käsite oli aktiivisessa käytössä vielä 2000-luvun vaihteessa, jolloin ensimmäinen kysely rehtoreille toteutettiin. Käsite on nykyään poistumassa käytöstä. Sen tilalle on tullut käsite lukuvuosi.

Pitkällä opintojaksolla tai *-linjalla* tarkoitetaan perinteistä kansanopiston koko perusoppijakson eli lukuvuoden tai yhden lukukauden mittaista opintoryhmää tai –linjaa.

Päädyin käyttämään selvyiden vuoksi sekä terveystiedon käsitteestä aina termiä *terveyskasvatus*. Tällä tarkoitan tässä työssä oppiainetta, jota eri opistoissa saatetaan kutsua joko terveystiedoksi tai terveystiedoksi. Tämän tutkimuksen kyselylomakkeessa käytin molempia termejä rinnakkain.

2. KANSANOPISTOT SUOMALAISESSA KOULUTUSJÄRJESTELMÄSSÄ

Kansanopistot Suomessa kuuluvat niin sanottuun vapaan sivistystyön järjestelmään. Vapaan sivistystyön tehtävät on määritetty laissa vapaasta sivistystyöstä (632/98). Tämä laki koskee kansalaisopistoja, kansanopistoja, opintokeskuksia, liikunnan koulutuskeskuksia (urheiluopistot) ja kesäyliopistoja (Vaherva ym. 2007, 22).

2.1. Vapaa sivistystyö Suomessa

Vapaan sivistystyön oppilaitoksista varhaisimpia Suomessa olivat kansanopistot, joiden aloittamisen jälkeen perustettiin työväestön sivistämiseksi työväenopistot. Kansansivistystyö muodosti oppilaitosverkoston 1900-luvun alussa virallisen koulutusjärjestelmän rinnalla. Nykyisin vapaa sivistystyöllä on laaja väestöpohja ja se tarjoaa tutkintotavoitteista koulutusjärjestelmää täydentävää ja sivuvaavaa opetusta. Vapaan sivistystyön järjestelmä Suomessa koostuu kansanopistoista, kansalaisopistoista, sivistysjärjestöistä ja niiden koulutustoiminnoista, jotka ovat pääosin opintokeskustoimintaa, liikunnan koulutuskeskuksista sekä kesäyliopistoista. (Vaherva ym 2006, 21; Vapaa sivistystyö 2006.)

Kansalais- ja työväenopistot eli kansalaisopistot, joita Suomessa on 248, ovat etupäässä kunnan omistamia aikuisoppilaitoksia. Osa opistoista on yksityisiä. Opetusta järjestetään jokaisessa kunnassa ja usein toimintaa on hajautettu eri puolille kuntaa. Sivistysjärjestöjen ylläpitämät opintokeskukset ovat yksityisiä aikuisoppilaitoksia. Opintokeskusten taustajärjestöistä puolet edustaa puolueita ja ammattiyhdistysliikettä, loput ovat sitoutumattomia kansalaisjärjestöjä. Opintokeskukset organisoivat toimintaa itse ja toimivat yhteistyössä jäsenjärjestöjensä kanssa. Koulutustarjonta muotoutuu taustajärjestöjen aatteiden mukaisesti. Toimintamuotoja ovat opintokerhot, jonka voi perustaa vähintään viisi samasta teemasta kiinnostunutta aikuista sekä pienryhmäopiskelu, tutkivat opintokerhot ja Internet-kerhot. (Vaherva ym 2006, 22-23; Vapaa sivistystyö 2006.)

Kesäyliopistot, joita on 21, ovat alueellisia koulutusorganisaatioita ja ne järjestävät muun muassa avointa yliopisto-opetusta, ammatillista täydennyskoulutusta, kielikoulutusta, työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta sekä lyhytkestoista vapaatavoitteista

koulutusta. Lisäksi ne järjestävät korkeakoulutasoisia taide- ja kulttuurialojen kursseja, seminaareja ja tapahtumia, Studia Generalia -luentoja sekä ikääntyvien yliopisto-toimintaa. Kesäyliopistojen ylläpitäjiä ovat alueelliset yhdistykset ja eräät maakuntaliitot. Kesäyliopistot toimivat hajautetusti muiden oppilaitosten tiloissa. Kaikki kesäyliopistot toimivat ympäri vuoden, mutta toiminta painottuu kesään. Kesäyliopistoissa ei ole ikärajoja eikä pohjakoulutusvaatimuksia. (Vaherva ym 2006, 22-23; Vapaa sivistystyö 2006.)

Suomessa on 11 valtakunnallista ja kolme alueellista liikunnan koulutuskeskusta, jotka järjestävät liikunta-alan ammatillista perus- ja lisäkoulutusta sekä vapaatavoitteista koulutusta nuorille ja aikuisille. Ne toimivat urheilijoiden valmennuskeskuksina ja muutamat opistot järjestävät myös liikunta-alan ammatillista koulutusta. Kotitalousneuvontajärjestöt sekä Käsi- ja taideteollisuusjärjestöt ovat valtakunnallisia opetusministeriön hallinnonalan neuvontajärjestöjä, joiden tehtäviin kuuluu myös aikuiskoulutusta. Ne kuuluvat valtionavustuksen piiriin. Niiden toimintaa ei ohjata lainsäädännössä. (Vaherva ym 2006, 22-23; Vapaa sivistystyö 2006.)

Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisössä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja monipuolisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Olennainen piirre vapaan sivistystyössä on, että se ei ole tutkintotavoitteista eikä sen sisältöjä säädellä lainsäädännössä. Koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitosten ja organisaatioiden ylläpitäjät, joita ovat kunnat, kuntayhtymät, yhdistykset, säätiöt tai osakeyhtiöt. Vapaaseen sivistystyöhön kuuluu sekä erilaisiin arvopohjiin perustuvaa että neutraalia toimintaa. Taustayhteisöt voivat edustaa erilaisia maailmankatsomuksellisia tai uskonnollisia näkemyksiä tai toimia paikallisten ja alueellisten sivistystarpeiden pohjalta. Lisäksi vapaan sivistystyön koulutusorganisaatiot vastaavat hyvin itsenäisesti toiminnastaan ja sen kehittämisestä. Vapaan sivistystyön opinnot ovat yleissivistäviä, harrastustavoitteisia ja yhteiskunnallisia opintoja. Opiskelu vaihtelee iltaopiskelusta kokopäiväisiin lyhytkursseihin tai intensiivikursseihin. Kansanopistojen tarjonnassa painottuvat pitkäkestoiset, pääosin lukuvuoden pituiset vapaatavoitteiset opinnot. (Vaherva ym 2006, 22-23; Vapaa sivistystyö 2006.)

Koulutuksen arviointineuvosto toteutti kaksivaiheisen vapaan sivistystyön arvioinnin vuosina 2004 – 2006, missä tutkittiin oppilaitosverkoston rakennetta, toimintaedellytyksiä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Samoihin aikoihin vuosina 2005-2008 vapaan sivistystyön valtakunnalliset keskusjärjestöt yhdessä opetusministeriön kanssa sopivat yhteisistä suuntaviivoista. Tämän perusteella vapaan sivistystyön koulutustarjontaa ryhdytään suuntaamaan entistä enemmän muun muassa maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutukseen, yhteiskuntaan integroiviin opintoihin, kansalaisyhteiskuntaan osallistumisen valmiuksia lisääviin opintoihin, aktiivista kansalaisuutta tukeviin opintoihin ja terveyttä edistäviin opintoihin. (Vaherva ym 2006, 22-23; Vaherva ym. 2007, 7; Vapaa sivistystyö 2006.)

Kansanopistot kuuluvat koulutusjärjestelmässämme aikuiskoulutukseen osana vapaata sivistystyötä. Vuoden 1998 laki vapaasta sivistystyöstä asemoi kansanopistot samalle toimintakentälle kansalaisopistojen, urheiluopistojen, opintokeskusten ja taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten kanssa. Tässä toimintaympäristössä kansanopisto poikkeaa muista edellä mainituista lain periaatteiden ja tavoitteiden toteuttamisen suhteen. Arvo- ja aateperustat rakentavat opistojen toimintaa eri tavoin kuin muissa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Useimmat kansanopistot ovat yksityisiä, kannatusyhdistysten ja säätiöiden, osin kuntien ja osakeyhtiöiden omistamia, joissa opiskelijat osallistuvat opintomaksuin koulutuksen kustannuksiin. Kansanopistoille on tyypillistä pedagogisten valintojen vapaus. (Koskinen 2005.)

2.2 Kansanopistot

Kansanopistot toimivat vapaasta sivistystyöstä säädetyn lain 632/98 mukaan sisäoppilaitosmuotoisesti. Niiden tarkoituksena on edistää kansalaisten omaehtoista opiskelua niin, että jokainen kansanopisto voi painottaa omaa arvo- ja aatetaustaansa sekä kasvatustavoitteitaan. (Vaherva ym. 2007, 22.)

Kansanopistot ovat opetusministeriön hallinnonalaan kuuluvia valtakunnallisia sisäoppilaitoksia. Kansanopistoista suurin osa on erilaisten yhdistysten ja säätiöiden ylläpitämiä ja osa on kunnallisia. Opistoista osa on taustaltaan sitoutumattomia eli grundtvigilaisia, osa kristillisiä sekä poliittisten liikkeiden, ammatti-liittojen ja

kansalaisjärjestöjen ylläpitämiä. Näiden lisäksi kolme opistoa keskittyy vammaisten koulutukseen. (Vapaa sivistystyö 2006.)

Kansanopistot päättävät itsenäisesti opetuksensa tavoitteista. Opistot voivat painottaa toiminnassaan arvo- ja aatetaustaansa tai sivistystavoitteitaan. Kansanopistojen pitkäkestoinen koulutus eli linjat kestävät useimmiten lukuvuoden. Lisäksi opistot järjestävät eri pituisia kursseja kesällä ja viikonvaihteissa. Kansanopistoissa annetaan omaehtoista, yleissivistävää ja tiettyihin ammatteihin perehdyttävää opetusta. Useissa opistoissa on myös ammatillista koulutusta. Opistojen toiminnasta noin kolme neljäsosaa on vapaatavoitteista koulutusta ja loput tutkintoon johtavaa koulutusta, jota järjestetään asianomaisten lakien mukaisesti. Opistot järjestävät myös avointa yliopisto-opetusta. (Vapaa sivistystyö 2006.)

Kansanopistojen koulutuskenttä on laaja ja monipuolinen. Kansanopistojen yhteistyöelimenä toimii Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolförening. Yhdistys on perustettu vuonna 1905, ja se määrittää keskeisimmiksi painopistealueikseen kansanopistojen edunvalvonnan, kehittämisen, verkostoitumisen, tiedottamisen, markkinoinnin ja kansainvälisen yhteistyön. Lisäksi yhdistys julkaisee Kansanopisto-lehteä. Yhdistyksen verkkosivujen mukaan kansanopistojen linjat kestävät useimmiten syksystä kevääseen, mutta tarjolla on myös yhden lukukauden tai sitä lyhemmän ajan kestäviä linjoja. Pääosin kansanopistojen linjat ovat yleissivistäviä eli vapaatavoitteisia, kuten kielten, taideaineiden ja kasvatustieteiden linjat. Lisäksi useissa opistoissa voi opiskella avoimen yliopiston aineita. Yleissivistävän eli vapaatavoitteisen koulutuksen lisäksi kansanopistot tarjoavat koulutusta peruskoululaisille, kymppiluokkalaisille (niin sanotut ”Kymppiluokka-opistot”), ammatillista koulutusta sekä erityisryhmille tarkoitettua koulutusta ja etäopintoja. (Kansanopistopinnot 2007-2008 2008.)

Vapaatavoitteinen koulutus kansanopistoissa jaotellaan kansanopistoyhdistyksen verkkosivuilla koulutusalojen mukaan kasvatus-, sosiaali- ja hoitoalaan, kieliin, kansainvälisyyteen ja matkailuun, käsityö- ja kädentaitoihin, liikuntaan ja hyvinvointiin, seurakuntatyöhön ja teologiaan sekä taiteeseen, kirjoittamiseen, musiikkiin ja teatteriin (Kansanopistopinnot 2007-2008 2008).

Kansanopistot mieltävät itsensä kokonaisvaltaisiksi oppimisympäristöiksi. Niissä opiskellaan yhteisössä, jossa korostetaan yksilöllisyyttä ja mahdollisuuksia omiin opiskeluvalintoihin ja sen rytmitykseen. Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Yhdessä työskentelyn kyky, mukautuvuus, kriittisyys ja vastuullisuus kehittyvät sosiaalisten suhteiden verkostossa. Yhteisöllisyyden yksi ilmentymä oli internaattiasuminen. (Alatalo & Ilén 2005, 104; Vaherva ym 2006.)

Esimerkkeinä liikunta ja hyvinvointi -koulutuksesta voidaan mainita liikuntalinja (Karstulan Evankelinen Kansanopisto), luovan elämäntaidon linja (Reisjärven kristillinen opisto), luonto- ja erälinja (Reisjärven kristillinen opisto) ja urheiluhierojakoulutus (Kauhajoen evankelinen opisto). Esimerkkeinä kasvatusta, sosiaali- ja hoitoalalta on muun muassa fysio- ja toimintaterapian linja (Loimaan evankelinen kansanopisto), fysioterapian ja hieronnan linja (Kauhajoen evankelinen opisto), hoito- ja sosiaalialan linja (Ylitornion kristillinen opisto) ja sosiaali- ja terveysalan linja (Reisjärven kristillinen opisto). (Kansanopisto-opinnot 2007-2008 2008.)

Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan kansanopistojen niitä koulutusaloja, jotka sisältävät liikuntaa ja hyvinvointi- sekä kasvatusta, sosiaali- ja hoitoalaa.

2.2.1 Kansanopistojen aatetausta

Kansanopistoliike syntyi Tanskassa 1800-luvun puolivälissä ja kansanopistoaate perustuu Pohjoismaissa tyypilliseen grundtvigilaiseen traditioon. Aatteen henkinen isä oli tanskalainen pappi ja runoilija Nikolai Grundtvig (1783 – 1872). Hän oli kansallinen julistaja, joka kirjoitti uudesta koulusta ensi kerran vuonna 1832. Hänen ympärilleen syntyi kirkollinen liike, niin sanottu grundtvigilaisuus, jonka kristillinen sanoma elävöitti hänen ensi sijassa kansallista opistosuunnitelmaansa. Vaikka Pohjoismaiden kansanopistot poikkeavat toisistaan, ne omaksuivat Grundtvigin kansanopistosuunnitelman neljä perusajatusta, jotka ovat nuorisokoulu, elävän sanan koulu, herättävä koulu ja neljäntenä kansallinen ja kansanomainen koulu. (Karttunen 1979, 9.)

Edellisessä luvuissa esitetyt perusajatukset heijastuvat nykyisinkin kansanopistojen toiminnassa. Opistojen opiskelijat ovat pääosin nuoria aikuisia, joten vanha nuorisokouluajatus elää yhä. Kansanopistojen aatetaustaa ja toiminta-ajatusta

kuvatakseni valitsin kuusi opistoa, joista kolme oli aatetaustaltaan kristillistä, kaksi grundtvigilaista ja yksi yhteiskunnallinen opisto. Opistot olivat eri puolilta Suomea; kaksi Pohjois-Suomesta, kolme Keski-Suomesta, yksi Pohjois-Pohjanmaalta ja yksi Etelä-Suomesta. Näiden opistojen opetussuunnitelmissa äidinkieli, kirjallisuus, puheviestintä ja puhekasvatus ovat tärkeitä oppiaineita. Useiden Suomen kansanopistojen toiminta-ajatuksissa kuvastuu “herättävän koulun” henki. Toimintaa kuvataan mm. sanoilla kasvu, kehitys, kriittisyys, suunnan näyttäminen, kristillinen arvopohja, vireys, elämykset ja valmiudet toimia muuttuvassa yhteiskunnassa. Esimerkiksi oman työpaikkani Alkio-opiston toiminta-ajatus on seuraava: *Alkio-opisto on laadukas ja virikkeinen oppimisympäristö, jonka tarkoitus on herättää ihminen sivistykselliseen, yhteiskunnalliseen ja maailmanlaajuiseen tietoisuuteen ja toimintaan.* (Alkio-opisto 2008.)

Suomessa kansanopistolaitos perustuu Raimo Malviniemen (1989) mukaan grundtvigilaiseen traditioon, mutta jo alkuvaiheessa se kehittyi suomalais-grundtvigilaiseksi (sitoutumattomaksi) kansanopistoksi. Liike oli yhtenäinen lähes kaksi vuosikymmentä, toisin sanoen aina vuoteen 1907, josta lähtien alettiin perustaa kristillisiä kansanopistoja. Yhteiskunnallinen painotus tuli mukaan 1920-luvulla, jolloin perustettiin ensimmäinen työväenhenkinen kansanopisto vuonna 1924. Eriytyminen on jatkunut varsinkin toisen maailmansodan jälkeen yhteiskuntamme moniarvoistuessa.

Maamme ensimmäinen kansanopisto oli Kangasalan kansanopisto, joka perustettiin v. 1889. Tätä syntyvaihetta edelsi Suomen Ylioppi-lasosakunnissa noussut tarve kansanopistojen perustamisesta. Siellä nähtiin, että kansan sivistystaso ja varallisuus olivat tarpeeksi korkeat uuden oppilaitosmuodon perustamiselle. Pohjalainen osakunta, joka oli kaksikielinen ja yhtenäinen asettui kansanopistoliikkeen kärkeen. Tämä edesauttoi myös ensimmäisen ruotsinkielisen kansanopiston perustamista Kruunupyöhyn v. 1891. (Malviniemi 1989.)

Ville Marjomäki, pitkäaikainen kansanopiston rehtori ja kansanopistoyhdistyksen hallituksen puheenjohtaja kuvaa Kansanopisto elää, Juhlakirjassa (1984, 63 – 69) kansanopiston syntyä. Kansanopiston voidaan katsoa syntyneen historiallisesti perusteltuna yhteiskunnallisena tilauksena. Ihmisen kehitys yksilönä on sidoksissa hänen omaan kieleensä ja kansaansa. Marjomäki toteaa edelleen, että opistojen tulee

antaa yleissivistävää ja harrastetavoitteista opetusta sekä henkistä virkistystä ja vaihtelua.

Nuorisoseura- ja maamiessseuraliike toimivat kansallisesti vahvoina kansansivistysliikkeinä ja solmivat tiiviit yhteydet hieman myöhemmin perustettuihin ensimmäisiin kansanopistoihin. Nuorisoseuraliikkeen kasvatustavoite oli kasvattaa nuorisosta “hyviä ihmisiä ja kunnan kansalaisia”, missä hyvät, jalostavat harrastukset ja raittiuden edistäminen nähtiin tärkeänä. (Malviniemi 1989.) Kansanopistojen, erityisesti grundtvigilaisopistojen aatetaustaan ja pedagogiseen ajatteluun näillä kansansivistysliikkeillä näyttää olleen vahva vaikutus. Heijastusvaikutukset kristillisiin ja yhteiskunnallisiin opistoihin ovat olleet myös nähtävissä.

Ruotsin Kansansivistysneuvosto Folkbildningsrådet julkisti ruotsalaisen kansanopistojärjestelmän tulevaisuudennäkemyksen vuonna 2004. Raportissa esitetään tiivistys kansansivistyksen aatepohjasta, joka satavuotisen historiansa pohjalta muovaa myös tulevaisuutta. Näkemyksen tarkastelu on kiinnostava myös suomalaisesta näkökulmasta, koska se kuvaa myös suomalaisen kansanopistoliikkeen aatteellisen taustan. Sen mukaan kansansivistyksen tehtävä on jatkuvan keskustelun kohteena ja juuri tämä on osa kansansivistyksen erityislaatua. Raportti ottaa myös vahvasti kantaa kansansivistyksen ja kansanterveyden suhteisiin. Sen mukaan kansansivistystyö itsessään on kansanterveystyötä. Kun yksilö ottaa opiskellessaan askeleen passiivisuudesta aktiivisuuteen, se on sellaisenaan positiivista kansanterveyden näkökulmasta. Opinnot kansanopistoissa nähdään raportissa useille ihmisille mahdollisuutena ottaa ensimmäiset askeleet muutokseen, joka heijastuu myönteisesti monille elämänalueille. (Folkbildningens framsyn 2004, 1-11, 30)

Kansanopiston rehtori Jorma Keränen pohtii opistojen tehtävää opiskelijälähtöisesti. Kansanopistojen ydintehtävänä on opiskelijoiden kasvattaminen itsenäiseen ajatteluun ja persoonallisten ominaisuuksien, kuten ajattelun, tunteen, vuorovaikutuksen ja toiminnan kehittäminen ja tasapainottaminen. Päämääränä kasvatustyössä on opiskelijan henkinen kasvu sekä hänen ohjaaminen vastuullisuuteen ja optimistiseen kansalaisuuteen. (Keränen 2005.) Opistojen tärkeimpiä kasvatustehtäviä näyttää olevan opiskelijoiden ohjaaminen omaan itsenäiseen ajatteluun ja itsensä löytämiseen. Lisäksi

sosiaalisten taitojen hankkiminen on tulevaa elämää ajatellen tärkeää.

Internaattimuotoinen opetus tarjoaa siihen hyvät edellytykset.

Liikunnanopetuksessa sosiaalisuuden lisääminen ja itsetunnon vahvistaminen ovatkin tärkeitä tavoitteita. Lähinnä harrastetavoitteisuus näyttäisi olevan joidenkin kansanopistojen liikunnanopetuksen lähtökohtana. Niissä liikuntaa tarjotaan muun opetuksen jälkeen iltaisin vapaa-ajanharrasteena. Tavoitteena on antaa virkistystä ja vastapainoa opinnoille. Vain vahvasti terveyteen ja liikuntaan kytkeytyvien linjojen opetus on ammattisuuntautunutta ja niissä nämä oppiaineet ovat usein myös pakollisia.

Kuten Vuolle (2000) toteaa, väestön liikuntakäyttäytymistä kuvaavat tutkimukset näyttävät, että yksilön liikunta-aktiivisuudessa tapahtuu säännöllistä iän mukaista vaihtelua. Suositeltavaa on sellainen liikuntatoiminta, jolla voidaan luoda tasapainoa omaan elämään sekä lisätä yhteenkuuluvuutta niiden sosiaalisten ryhmien kanssa, joihin ihminen samaistuu elämänsä eri vaiheissa. Näiden mahdollisuuksien löytäminen on yhteydessä liikunnan positiiviseen merkitykseen ja arvoon myös kansanopistojen internaattimuotoisessa pedagogiikassa.

Nykyään maamme kansanopistot voidaan jakaa neljään luokkaan: sitoutumattomat, kristilliset, yhteiskunnalliset (poliittisten liikkeiden, ammatti- ja kansalaisjärjestöjen) ja erityisopistot (vammaisten koulutus). Lähes puolet kansanopistoista ovat kristillisiä (48 %). Sitoutumattomat ovat toiseksi suurin ryhmä (38 %). Yhteiskunnallisia opistoja on 10 % ja vammaisten opistoja eli ns. erityisopistoja vain 3 % eli 3 opistoa. (Vapaa sivistystyö 2006.) (Taulukko 1)

TAULUKKO 1: Suomen kansanopistot kuvattuna aatehistoriallisen taustansa mukaan

Opistojen aatetausta	%
Sitoutumattomat, grundtvigilaiset opistot	38
Kristilliset kansanopistot	47
Poliittisten liikkeiden, ammattiliittojen ja kansalaisjärjestöjen ylläpitämät yhteiskunnalliset opistot	12
Vammaisten opistot eli ns. erityisopistot	3
Yhteensä	100

Kansanopistot jakautuvat siis kolmeen suurehkoon kokonaisuuteen, joista kristilliset kansanopistot muodostavat lähes puolet koko kohderyhmästä. Ryhmän pienen, mutta

varsin näkyvän osan muodostavat yhteiskunnalliset opistot, joita on noin joka kahdeksas kansanopistoista.

2.2.2 Kansanopistojen kehitys 1800-luvulta nykypäivään

Aikuiskasvatuksen synty ja muotoutuminen alkoivat Suomessa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa, jolloin alettiin nähdä merkityksellisenä sekä yksilölle että yhteiskunnalle aikuisiin kohdistuva valistus- ja kasvatustyö. 1900-luvun jälkipuoliskolla käytännön aikuiskasvatustoiminnan ja aikuiskasvatustieteen välinen vuoropuhelu alkoi vahvistua. Tämä johtui siitä, että aikuiskasvatuksen asema ja merkitys osana yhteiskunnan kasvatus- ja koulutustoimintaa alkoi vakiintua. Aikuisten laajeneva osallistuminen, opintojen sisällön monipuolistuminen, koulutusorganisaatioiden kasvu ja aikuiskasvatuksen yhteiskunnalliset kytkennät tulivat tällöin myös tieteellisen tutkimuksen kohteiksi. (Panzar 2007)

Ennen aikuiskasvatuksen varsinaista syntyä kansanopetuksen tärkein toimija oli kirkko. Kirkon ohella monet ei-kirkolliset aatteet ja liikkeet oivalsivat kansanvalistuksen merkityksen yleisen hyvinvoinnin, taloudellisen kehityksen ja yksilön henkisen kasvun lisäämiseksi. Näiden ohella tärkeiksi vaikuttajiksi nousivat kansallisuusaate, liberalismi ja työväenliike. Kansallisempi luonne oli nuorisoseura- ja raittiusliikkeillä, jotka vaikuttivat myös merkittävästi kansansivistystyön edistämiseen. (Panzar 2007)

Panzar (2007) tuo esiin kansanopistojen vahvan aseman 1800-luvun lopun pohjoismaisessa kansansivistystyössä. Kansanopistojen perustaminen merkitsi ennen kaikkea maaseudun nuorten ja nuorten aikuisten koulutusmahdollisuuksien parantumista. 1900-luvun alussa opistot tarjosivat sekä yleissivistävien että ammatillisten perustaitojen opiskelua. Sisäoppilaitosmuotoisen toiminnan tavoitteena oli kelpo kansalaiseksi kasvaminen. Kansanopistot tarjosivat silloin mahdollisuuden sosiaaliseen nousuun, muun muassa siirtymällä maatalousyhteisön perinteistä poiketen pois vanhempien ammanteista.

Vapaan sivistystyön kehitys joitakin vuosia maailmansotien jälkeen aikuisopetuksen osalta koostui kansalais- ja työväenopistoista, kansanopistoista ja sivistysjärjestöistä. 1950-luvulla ja 1960-luvulla aikuiskasvatuksen asema yhteiskunnallisesti merkittävänä

instituutiona ja toimintana muuttui. Kansanopistojen osalta merkittävin muutos oli se, että niitä ei enää pidetty entiseen tapaan erityisesti vain maaseudun nuorille tarkoitettuina opinahjoina. (Panzar 2007.)

Kansanopiston uudempi historia on ollut oman paikan etsimistä kansallisessa sivistysjärjestelmässä ja myös taistelua olemassaolosta. Ensimmäinen rakenteellinen uudistusaskel oli lyhytkurssitoiminnan aloittaminen pitkien kansanopisto- ja kansankorkeakoulumuotoisten talvikurssien rinnalle. Tässä vaiheessa kansanopistosta tuli kaikenikäisten ja koko väestön oppilaitos. 1980-luvulta alkaen erityisesti nuorten ikäluokkien koulutustason nousun myötä kansanopistot alkoivat erikoistua. Ne ovat kyenneet tarjoamaan vaihtoehtoja jatko-opinnoille sekä välivuoden ylioppilaaksi tulon ja korkeakouluopintojen väliin. (Panzar 2007.)

Oman työpaikkani Alkio-opiston opiskelijarakenne on jo useita vuosikymmeniä ollut juuri edellä kuvatun kaltainen. Opiskelijoistamme lähes kaikki ovat ylioppilaita, jotka eivät pääse haluamiinsa opiskelupaikkoihin yliopistoissa tai ammattikorkeakouluissa. Moni haluaa kansanopistovuotenaan parantaa pääsykoevalmiuksiaan ja selkiyttää uravalintaansa. Osa jatkaa kansanopisto-opintojaan vielä toisen vuoden väyläopiskelijana. Opiston opiskelijoiden sijoittumista opiskeluvuoden jälkeen on seurattu useiden vuosien ajan. Esimerkiksi vuoden 2004 -2005 opiskelijoista 50 % sijoittui yliopistoihin, 13 % ammattikorkeakouluihin ja 14 % muualle, kuten muihin, oppilaitoksiin, työelämään ja varusmiespalveluun. (Alkio-opisto, opiskelijatilastot 2004-2005.)

Kansanopistojen toimintaympäristö on viime aikoina muuttunut. Kansanopistot kilpailevat keskenään muiden oppilaitosten ja sivistysjärjestöjen, koulutuskeskusten, konsulttien sekä hotellien kanssa maksukykyisistä asiakkaista. Koulutus ei ole ainoastaan instituutiokohtaista, vaan eri instituutiotyypeissä saatetaan tarjota niin ammatillista, yleissivistävää kuin harrastustavoitteistakin koulutusta. Kansanopistot ovat aina hankkineet opiskelijansa itse, mutta koulutusmarkkinoiden kilpailu ja valtionosuuden perusteiden muutos ovat entisestään kiristäneet kansanopistojenkin välistä kilpailua. (Tuomola-Karp 2005, 15.)

Tätä olemassaolon kamppailua kansanopistot ovat joutuneet käymään läpi koko historiansa. Näkemykseni mukaan myös 2000-luvun ensimmäiset vuosikymmenet tuovat kansanopistojen eteen uuden selviytymistaistelun koulutuksen laajojen rakenneuudistusten myötä. Ammattikorkeakoulujen tulo osaksi korkeakoulujärjestelmää sekä meneillään oleva yliopistouudistus ovat eräitä vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi nuorten ikäluokkien pieneneminen vaikuttaa opiskelijoiden rekrytointiin ja hakeutumiseen kansanopistoihin. Taloudellisen noususuhdanteen ja korkean työllisyyden kasvaessa osa nuorista hakeutuu työelämän palvelukseen opiskelun sijaan. Nämä kaikki tekijät selittävät mielestäni lievää laskua kansanopistojen viime vuosien opiskelijamäärissä.

2.2.3 Kansanopistojen toiminta-ajatukset

Kansanopistot voidaan jakaa aatetaustansa mukaan neljään tai viiteen ryhmään. Opetusministeriön käyttämiä ryhmiä on neljä: sitoutumattomat opistot, kristilliset opistot, poliittisten liikkeiden, ammattiliittojen ja kansalaisjärjestöjen ylläpitämät opistot sekä vammaisten koulutukseen keskittyvät opistot. Tätä jakoa käytän, koska jo vuoden 2000 rehtorikyselyssä opistot luokiteltiin tämän jaon mukaan.

Kansanopistojen toiminta-ajatus tai perustehtävä on kuvattu yleensä opiston opetussuunnitelmassa ja nykyään usein myös opiston verkkosivuilla. Toiminta-ajatukset ovat opistokohtaisia, koska opistot ovat toisistaan riippumattomia, itsenäisiä oppilaitoksia. Toiminta-ajatukset voidaan nähdä eräänlaisena oppilaitoksen 'politiikkana', millä otetaan kantaa opiston suhteeseen ympäröivään yhteiskuntaan. (Berndtsson 2000, 45.)

Vahervan (2006, 71) mukaan kansanopistojen toiminta-ajatukset korostavat kansanopistojen luonnetta kansalaisten omiin tarpeisiin vastaavana oppilaitosverkostona ja tehtäviä demokraattisten arvojen ja aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi. Kansanopistojen arvioinnin mukaan kuitenkin monilla kansanopistoilla päätehtävä on epäselvä. Jotta kansanopistot voisivat palvella suomalaista yhteiskuntaa paremmin, niiden perustehtävää on Vahervan (2006, 77) mukaan syytä selkiinnyttää.

Rehtorikyselyssä 1999-2000 pyysin kansanopistojen rehtoreita kuvaamaan opiston toiminta-ajatus. Sitoutumattomien opistojen vastauksissa korostuivat itseohjautuvuus,

elinikäinen oppiminen, humanistinen sivistys ja valmius toimia muuttuvassa yhteiskunnassa. Kristillisten opistojen toiminta-ajatus painotti kristillistä ihmiskäsitystä, laaja-alaista kristillisen uskon ja elämäntaidon opetusta, turvaa oman elämän suunnitteluun ja kehittämiseen sekä lähimmäisyyttä ja yksilöllisyyden toteutumista. Yhteiskunnallisten opistojen rehtoreiden vastauksissa mainittiin herättäminen maailmanlaajuiseen tietoisuuteen ja toimintaan, demokratiaa ja tasa-arvoa korostava kasvatusideologia ja opetuksen tieteenomainen painotus. Yhden erityisopiston rehtori vastasi opiston toiminta-ajatuksena olevan opiskelijoiden yleissivistyksen kohottaminen, jatko-opintojen edistäminen ja yhteiskunnallisen tietämyksen laajentaminen.

Tänä vuonna (2008) rehtoreille lähettämässäni kyselylomakkeessa en pyytänyt heitä määrittelemään opiston toiminta-ajatusta. Pyysin kuitenkin muutamilta eri aatetaustaa edustavilta kansanopistoilta heidän opetussuunnitelmiaan lukuvuodelta 2007-08. Niitä käsittelen tuloksien yhteydessä (ks. luku 6.1.1).

3. LIIKUNNAN- JA TERVEYSKASVATUKSEN OPETUS KANSANOPISTOISSA

3.1 Opetussuunnitelmien taustaa

Niemelän (2008, 15-16) näkemyksen mukaan kansansivistyksen pedagogiikkaa Pohjoismaissa leimaavat nonformaalit piirteet. Hän puhuu kansansivistyksen aikuispedagogiikan metodista, jossa painotetaan osanottajien elämäkokemukseen pohjautuvaa, samanarvoisten ihmisten keskinäistä dialogia, jokaisen mahdollisuutta kehittyä koko elämänsä ajan sekä sitä, että tietoa siirretään yhteisessä tiedonhankintaprosessissa. Tästä seuraa, että pedagogisella toiminnalla ei voi ennalta asettaa formaalisia tavoitteita. Toisaalla Niemelä (1999, 30) on todennut, että kansanopistojen pedagogiikka on etsiytynyt formaalin ja tutkintotavoitteisen koulutuksen alueille, mutta pyrkii toimimaan itselleen ominaisin työtavoin näitä kehittäessään. Kansanopistot Niemelä näkee siten, että niiden internaattimuoto on pedagogisilta ominaisuuksiltaan ikäänkuin suuri opintokerho, jossa niin opettajat kuin oppilaatkin pohtivat vapaamuotoisesti tärkeiksi kokemiaan kysymyksiä. (Niemelä 1999, 34.) Grundtvigin alkuperäisten ajatusten mukaan kielen ja elävän sanan avulla luodaan elävä vuorovaikutus. Opiskelijan kehitys ja kasvu edellyttävät kokemuksen yhteyttä eli sosiaalista vuorovaikutusta. Kansanopistojen pedagogiikka eli niin sanottu internaattipedagogiikka koskien myös liikuntaa ja terveystieteistä osana opistojen opetusta rakentuu tälle ajatusperustalle.

Yhteiskunnan ja työelämän muutosten seurauksena aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppimisen mahdollisuudet ovat huomattavasti lisääntyneet viime vuosien aikana. Suomessa yli puoli miljoonaa ihmistä opiskelee aikuiskoulutusoppilaitoksissa, täydennyskoulutuksen ja vapaan sivistystyön piirissä. Liikunta on aikuisoppilaitoksissa yleinen oppiaine. Sitä tarjotaan ammatillisena oppiaineena tai vapaasti valittavana aineena. Tällöin liikunnan pääasiallinen tehtävä on virkistys sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpito. Aikuisten liikunnanopetuksessa voidaan hyödyntää käyttäytymistieteellistä tietoa, aikuiskasvatusta ja psykologiaa. Opetuksessa on mahdollista soveltaa liikuntakasvatukseen kehitettyjä opetusmenetelmiä aikuisille liikkujille sopiviksi. Liikunnanopetuksen suurimpana haasteena on innostaa liikuntaa harrastamattomat säännöllisen

liikunnan pariin. Fyysisen tekemisen lisäksi opetukseen tulisi sisältyä tietoa ja sen soveltamista oppijan kannalta mielekkäällä tavalla. (Hirvensalo & Häyrynen 2003.)

Liikunta on monessa kansanopistossa ollut harrastusaine ja siksi ilta-aikoina harjoitettu vapaaehtoinen ainevalinta. Liikunta on nähty terveitä elämäntapoja vahvistavana harrastuksena. Monet kansanopistot sijaitsevat kaukana taajamista tai kaupungeista, joten liikuntaharrastusten tarjonta omassa opistossa ja sen lähiympäristössä on nähty tärkeänä opiskelijan viihtyvyyttä lisäävänä tekijänä.

Kansanopiston liikunnanopetuksen keskeinen kysymys, joita olen myös oman työni kautta joutunut pohtimaan, on liikuntaa harrastamattomien ja liikunnasta vähän kiinnostuneiden opiskelijoiden saaminen mukaan liikuntatunneille. Yhtenä ratkaisuna olen nähnyt sen, että opiskelijat saisivat mahdollisimman paljon osallistua liikunnanopetuksen sisältöjen valintaan lukuvuoden alussa ja myös sen kuluessa. Tämä lienee helpompaa kuin perusopetuksessa, koska kansanopistojen opetussuunnitelmat ovat edellisiä väljempiä ja vapaammin opisto- ja opettajakohtaisesti päätettävissä. Uusien liikuntalajien kokeilu ja lajivalikoimien monipuolisuus on myös ollut suuntaamassa omaa liikunnanopetustyötäni. Ongelmaksi ajoittain muodostuu resurssien niukkuus ja pitkät välimatkat erityislajeja tarjoaviin liikuntakohteisiin.

Viime vuosikymmenien aikana liikuntaa on suositeltu kasvavassa määrin myös terveyden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi. Terveysliikunta -käsite otettiin käyttöön vuonna 1990 (Fogelholm & Vuori 2005). Julkisuudessa on viime vuosina ollut runsaasti esillä tutkimustietoa liikunnan terveydellisistä vaikutuksista ja liikunnan puutteesta monien yleisten sairauksien riskitekijänä. Tämän voi olettaa heijastuvan myös opiskelijoiden kiinnostuksen lisääntymiseen liikuntaa ja terveyttä kohtaan. Opiskelijoiden tarpeiden huomioiminen opistojen opetustarjonnassa on kansanopistojen toiminnan perusedellytys, joten tämän voi olettaa kasvattavan liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen tuntimääriä myös kansanopistoissa.

3.2 Opetussuunnitelmat liikunnanopetuksen ja terveystieteiden opetuksen näkökulmasta tarkasteltuna

Kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetuksen suunnittelu pohjautuu vapaan sivistystyön periaatteiden mukaisesti vapautteen tehdä itse päätöksiä. Tämä vapaus on nähtävissä myös opetussuunnitelmien laadinnassa.

Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmien taustalla vaikuttaa valtakunnallinen ja kuntakohtainen opetussuunnitelma. Koulujen opetussuunnitelmat sisältävät laajalajisen käsityksen terveydestä ja taustalla voidaan nähdä kokonaisvaltainen käsitys ihmisestä. Terveyttä voidaan määrittää yksilön näkökulmasta sekä yhteiskunnan ja kulttuurin näkökulmasta. (Välimaa 2005.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa terveystieto on oppiaine, joka kuvataan oppilaslähtöiseksi, toiminnalliseksi ja osallistuvuutta tukevaksi. Monet valtakunnalliset opetussuunnitelman aihekokonaisuudet avaavat näkökulmia ja mahdollisuuksia terveystiedon sisältöjen käsittelylle. Kouluissa terveystiedon suunnittelua tukee oppilashuollon ja koko kouluyhteisön terveellisyden ja turvallisuuden takaamiseksi laaditut suunnitelmat. (Tyrväinen, 2005.)

Laissa vapaasta sivistystyöstä (632/1998, 6§) todetaan lyhyesti opetuksen järjestämisestä seuraavasti: ”Oppilaitoksen tulee laatia opetuksen järjestämisestä toimintasuunnitelma”. Opetussuunnitelmia ei säädös mainitse. Toisaalta Mäkeläisen (1989) mukaan kansanopistojen opetussuunnitelmatyötä pyrittiin sen laajentumisvaiheessa 1950-luvulla yhtenäistämään ja samoja pyrkimyksiä on ollut myöhemminkin. Kansanopistojen opetussuunnitelmia tarkasteltaessa huomio kiinnittyy siihen, että yleensä kurssien ja opintojaksojen kuvaukset ovat varsin suppeita sisältäen lyhyesti lähinnä tavoitteet ja sisällön. Oppimateriaaleja, työtapoja, vaihtoehtoisia opiskelu- tai suoritustapoja, oppimistuloksia ja arviointiprosessia tai sen perusteita ei kurssikohtaisesti yleensä kuvata.

3.3. Liikunnanopetuksen ja terveystieteiden opetustarjonta kansanopistoissa opistojen esitteiden mukaan

Kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opetusta koskevaa tutkimusaineistoa ei ole Suomessa juurikaan saatavissa. Kansanopistopedagogiikkaan liittyvää tutkimusta tosin on tehty. Muun muassa Vanhatalo (2000) selvitti pro gradu -tutkielmassaan opiskelijoiden kokemuksia kansanopisto-opiskelusta. Liikunta- ja terveystieteiden opetukseen liittyviä aineistoja näissä ei kuitenkaan ole ollut. Tärkeimpinä lähdeaineistoina olen käyttänyt Suomen kansanopistoyhdistyksen kokoamaa aineistoa, jota on sekä painettuna että verkkosivuilla.

Suomen kansanopistoyhdistyksen selvityksen mukaan maassamme on 25 opistoa, joissa on liikunta- ja terveystieteiden opetusta perusopijaksolla 2008 (Taulukko 2). Vaikka liikunta- ja terveystieteiden tarjonta on kaikkeen opistojen tarjoamaan koulutukseen suhteutettuna varsin pieni, erityisesti terveystieteiden tarjonta on noussut viimeisen kahdeksan vuoden aikana. Monella sellaisella linjalla, joka ei ole sisällöllisesti suuntautunut suoraan liikunta- ja terveystieteen alaan, voi kuitenkin olla opetussuunnitelmissa vaihtelevia määriä valinnaisina tai vapaaehtoisina opintoina liikuntaa. (Pitkät opintolinjat 2008.)

TAULUKKO 2. Liikunnan ja terveystieteiden koulutusta antavat linjat kansanopistoissa vuonna 2008. (koottu Suomen kansanopistoyhdistyksen verkkosivuilta)

Koulutusluokka	% (n=718)	Liik ja terveystieteiden koulutusta eri alojen opintolinjoilla	
		Liik ja terveystieteiden koulutusta eri alojen opintolinjoilla	Eri opistoja
Liikunta- ja terveystieteet	4.6	33	14
Kasvatus-, sosiaali- ja hoitoala	1.4	10	9
Eriopetus	0.4	3	3
Muu opetus	0.1	1	1
Yhteensä	6.5	47	27
Todellinen eri opistojen lukumäärä, kun yksi opisto esiintyy eri luokissa 3 kertaa.			25

Tässä yhteydessä on myös huomattava, että monella sellaisella linjalla, joka ei sisällöllisesti ole suuntautunut suoraan tai välillisesti liikunta- ja terveystieteen alaan, voi

kuitenkin olla opetussuunnitelmassa vaihtelevia määriä esimerkiksi valinnaisina tai vapaaehtoisina opintoina liikuntaa. Näitä ei kuitenkaan tällä tutkimuksella selvitetty. Liikunnan ja terveystieteiden koulutusta antavien kansanopistojen välillä on havaittavissa aatetaustaan liittyviä eroja.

Liikuntaan ja terveystieteiden suoraan tai välillisesti kuuluvaa opetusta annetaan eniten kristillisen aatetausta omaavissa opistoissa (56 %), toiseksi eniten grundtvigilaisissa opistoissa (36 %) ja jonkin verran myös yhteiskunnallisissa ja erityisopistoissa (3 % kummassakin). Jakauma poikkeaa kansanopistojen yleisestä aatetaustajakautumasta (ks. Taulukko 1). Kristilliset opistot näyttävät tarjoavan suhteellisesti muita opistoja enemmän liikunta- ja terveystieteiden opetusta vuoden 2008 opintotarjonnan perusteella. Sitoutumattomat eli grundtvigilaiset opistot näyttävät panostavan liikunta- ja terveystieteiden opintojen tarjontaan (36 %) suurin piirtein samalla tasolla kuin mikä niiden suhteellinen osuus kaikista kansanopistoista yleisesti on (38 %). Yhteiskunnallisten opistojen liikunnan ja terveystieteiden tarjonnan suhteellinen osuus vuonna 2008 on selvästi pienempi (3 %) kuin mitä niiden suhteellinen osuus kaikista kansanopistoista yleisesti on (12 %). Erityisopistot näyttävät panostavan sitoutumattomien eli grundtvigilaisten opistojen tavoin liikunta- ja terveystieteiden opintojen tarjontaan (3 %) samalla määrällisellä tasolla kuin mikä niiden suhteellinen osuus kaikista kansanopistoista yleisesti on (3 %). (Pitkät opintolinjat 2008.) (Taulukko 3)

TAULUKKO 3. Liikunnan ja terveystieteiden koulutusta antavien linjojen aatetausta. (koottu Suomen kansanopistoyhdistyksen verkkosivuilta)

Koulutusluokka	Grundtvigilaisia	Kristillisiä	Yhteiskunnallisia	Erityisopistoja	Yhteensä
Liikunta- ja terveys	6	6	1	1	14
Kasvatus-, sosiaali- ja hoitoala	4	5			9
Erityisopetus		3			3
Muu opetus		1			1
Yhteensä	10	15	1	1	27
%	37	57	3	3	100

4. TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Kansanopistojen liikunnan- ja terveystkasvatuksen opetusta pyrittiin selvittämään tutkimalla:

- 1) Kansanopistojen liikunnan- ja terveystkasvatuksen opetussuunnitelmia
- 2) Kansanopistojen liikunnan- ja terveystkasvatuksen opetuksen yleisyyttä ja määrää vuosina 2000 ja 2008
- 3) Kansanopistojen opetustiloja ja liikuntapaikkoja vuosina 2000 ja 2008
- 4) Kansanopistojen liikunnan- ja terveystkasvatuksen opettajien koulutusta ja työsuhteita vuosina 2000 ja 2008
- 5) Liikunnan- ja terveystkasvatuksen opettajien näkemyksiä liikunnanopetuksen ja terveystkasvatuksen opetuksen tärkeydestä kansanopistoissa
- 6) Tekijöitä, jotka vaikeuttavat, tukevat tai rajoittavat liikunnan- ja terveystkasvatuksen opetusta opettajien ja rehtoreiden mielestä
- 7) Liikunnan- ja terveystkasvatuksen opetuksen arvostusta opettajien ja rehtoreiden näkemyksien mukaan
- 8) Liikunnanopetuksen ja terveystkasvatuksen opetussisältöjä ja opetuksen kehittämistarpeita kansanopistoissa 2000-luvulla.

5. TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Suomen kaikki kansanopistot, joita vuonna 2000 oli 92 ja vuonna 2008 91 opistoa. Tutkimukseni kannalta oli tärkeää pyrkiä tavoittamaan koko perusjoukko, joka koostui kansanopistojen rehtoreista, liikunnanopettajista sekä terveystieteiden opettajista. Kohdejoukko on kohtuullisen pieni ja helposti tavoitettavissa.

5.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Olen tätä tutkimusta varten tehnyt kahdeksan vuoden aikana kaksi kyselyä; ensimmäisen kansanopistojen rehtoreille ja toisen heidän lisäksi myös opettajille. Tutkimusaineiston keräsin kysymyslomakkeilla, jotka lähetin kansanopistoihin postitse. Tutkimuskyselyn toteutin kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen kysely tein vuonna 2000, jolloin valitsin kohderyhmän edustajiksi kansanopistojen rehtorit. Toisessa vaiheessa vuoden 2008 alussa keräsin uuden laajemman aineiston. Tällöin pyysin vastauksia rehtoreiden lisäksi myös kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opettajilta. Halusin tietoa opettajien näkemyksistä siitä, miten kansanopistoissa opetetaan liikuntaa ja terveystieteiden opetusta. Ottamalla opettajat mukaan tutkimukseeni, pyrin saamaan tietoa muun muassa oppiaineen arvostuksesta, opetusta vaikeuttavista ja sitä tukevista tekijöistä sekä opetussisällöistä.

Ensimmäinen vaihe vuonna 2000

Ensimmäisen kyselyni tein vuonna 2000 lähettämällä kyselylomakkeet (Liitteet 8 ja 9) kaikille Suomen kansanopistoille, joita kyseisenä vuonna oli kaikkiaan 92. Suuntasin kyselyni kansanopistojen silloisille rehtoreille, koska tiesin heillä olevan asiantuntemusta ja näkemystä opistojen kokonaistoiminnasta ja mahdollisuuksia arvioida liikunnan ja terveystieteiden opetuksen asemaa yleisesti kansanopistojen toiminnassa.

Postitin ensimmäisen kyselyn lomakkeet elokuussa 2000 ja sain 36 vastausta. Uusintakyselyn lähetin syyskuussa 2000 kaikille niille kansanopistoille, joilta en saanut ensimmäisessä postitusvaiheessa vastausta. Tämä tuotti lisää 20 vastausta. Vastausten kokonaismäärä vuonna 2000 oli 56. Kyselyyn vastanneista rehtoreista (n = 56) naisia oli 10 ja miehiä 46. (Taulukko 4)

TAULUKKO 4. Ensimmäisen kyselyn rehtoreiden vastaukset vuonna 2000

Opistot	n	%
Sitoutumattomat, grundtvigilaiset opistot	20	36
Kristilliset kansanopistot	28	50
Yhteiskunnalliset opistot	4	7
Vammaisten opistot eli ns. erityisopistot	4	7
Yhteensä	56	100

Kyselyn yhteydessä pyysin rehtoreita lähettämään palautuskuoressa täytetyn kyselylomakkeen lisäksi myös opistojen perusoppijaksojen opetussuunnitelmat lukuvuodelta 1999-2000. Opetussuunnitelmien osalta sain materiaalia vain 29 opistolta. Osa tästä materiaalista oli toimintakertomuksia, osa opiston yleisesitteitä, mainoksia lyhytkursseista tai muuta.

Toinen vaihe vuonna 2008

Toisessa vaiheessa vuonna 2008 lähetin kyselylomakkeet kansanopistojen rehtoreiden lisäksi myös opistojen liikunnanopettajille sekä terveystieteiden ja tiedon opettajille (liitteet 2, 3 ja 4) kaikkiin Suomen 91:een kansanopistoon.

Uusintakierron tuotti yhteensä 21 uutta vastausta, joista rehtoreilta tuli 5, liikunnan ja terveystieteiden opettajilta 9 ja terveystieteiden opettajilta 7 vastausta. Vuoden 2008 kyselyn aineisto koostuu 73 vastauksesta, joista rehtoreilta saatuja vastauksia on 40, liikunnan ja/tai terveystieteiden opettajilta saatuja vastauksia on 23 ja terveystieteiden opettajien vastauksia on 10. Rehtoreista vastasi 14 naista ja 26 miestä. Liikunnanopettajista vastasi 16 naista ja 7 miestä kun taas terveystieteiden opettajista kaikki 10 olivat naisia. Kaiken kaikkiaan 45 Suomen kansanopistoa vastasi kyselyihin. (Taulukko 5)

TAULUKKO 5: Toisen kyselyn tutkimusjoukko vuonna 2008

Opistot	Rehtorit	Liik./terv.k. op	Terv.tied. op.	n	%
Sitoutumattomat, grundtvigilaiset opistot	16	5	2	23	32
Kristilliset kansanopistot	16	13	6	35	49
Yhteiskunnalliset opistot	6	2	1	9	13
Vammaisten opistot eli erit.opistot	2	2		4	6
Ei tietoa opistotyypistä	0	1	1	2	-
Yhteensä	40	23	10	73	100

Postitin kyselylomakkeet kansanopistoille tammikuussa 2008. Kussakin kirjeessä oli kolme kyselylomaketta, (A) rehtoreille, (B) liikunnan- ja terveystieteiden opettajille ja (C) terveystieteiden opettajille (liitteet 2, 3 ja 4). Ensimmäinen kyselykierros tuotti 54 vastausta, joista rehtoreilta 34 vastausta, liikunnan- ja terveystieteiden opettajilta 13 vastausta ja terveystieteiden opettajilta 7 vastausta. Kaikkiaan vastauksia tuli 36:lta kansanopistosta. Lisäksi kolme opistoa ilmoitti sähköpostitse, ettei heillä ole ollenkaan liikunnan tai terveystieteiden opetusta.

Uusintakyselyn (lomakkeet A, B ja C) lähetin kaikkiaan 27 kansanopistoon. Valitsin uusintakyselyn kohteeksi ne opistot, joissa kansanopistoyhdistyksen osoite- ja henkilöhakemiston 2007 -2008 mukaan ja opistojen internetin kotisivujen perusteella on liikunnan- ja terveystieteiden/tiedon opetusta. Karsin pois uusintakyselystä sellaiset opistot, joissa ei ole ollenkaan liikunnan ja terveystieteiden opetusta tai opetus on osana ammatillista koulutusta, peruskoulutusta, lukiokoulutusta, erityisopetusta tai ammatillista aikuiskoulutusta. Tämä siksi, että tutkimukseni koskee kansanopistojen perusopetusjaksoa eli pitkiä linjoja.

Osassa kirjeitä oli A-, B- ja C –kyselylomakkeet saatekirjeineen, osassa vain B ja C-kyselylomakkeet. Kaikkiaan lähetin 71 kyselylomaketta palautuskirjekuoriin. Lisäsin joihinkin kuoriin opiston nimen lisäksi liikuntaa tai terveystieteiden opettavan henkilön nimen kansanopistoyhdistyksen henkilöhakemuksen perusteella. Näin uskoin saavani suoralla henkilökohtaisella lähestymisellä opettajien vastausprosentin kasvamaan edellisestä kyselystä.

Vastaajat edustivat opistotyypikohtaisten prosenttilukujen perusteella valtakunnan kaikkien kansanopistojen opistotyypijakaumaa. Suhteellisesti aktiivisimmin kyselyyn vastasivat vammaisten eli ns. erityisopistojen edustajat (6 %). Koko kansanopistokentässä nämä opistot edustavat määrällisesti selvää vähemmistöä (3 %). Toiseksi aktiivisimmin vastasivat yhteiskunnallisten kansanopistojen edustajat, joilla vastausmäärä (13 %) on hieman suurempi kuin tämän tyyppin opistojen kokonaismäärä Suomessa (12 %). Kristillisten kansanopistojen vastausmäärä (49 %) on hieman korkeampi, kuin maamme kiristillisten opistojen suhteellinen määrä (47 %). Kristilliset opistot vastasivat kansanopistoista kolmanneksi aktiivisimmin tähän kyselyyn. Sitoutumattomien kansanopistojen vastausmäärä (32 %) oli selvästi pienempi, kuin Suomen sitoutumattomien kansanopistojen määrä (38 %). (Taulukko 5)

Vuoden 2000 ja vuoden 2008 kyselyaineistojen vertailu

Tutkittavaa aineistoa vuodelta 2000 on 56 vastausta sekä vuodelta 2008 yhteensä 73 vastausta. Vuoden 2000 rehtorikyselyn tuloksia käytän vain joiltakin osin tässä tutkimuksessa selvittäessäni muun muassa sitä, ovatko liikunnanopetustilat kansanopistoissa muuttuneet vajaassa kymmenessä vuodessa tai miten opettajien työsuhteen luonne sekä koulutustaso ovat muuttuneet kyseisenä ajanjaksona.

Kansanopistojen opetussuunnitelmien tarkastelemiseksi kokosin sitä koskevaa aineistoa perusoppijakson 1999-2000 kansanopiston rehtoreille lähetetyllä kyselylomakella, jossa kartoitin kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetuksen määrää, laatua, tiloja ja välineitä. Lisäksi pyysin rehtoreita kuvaamaan opistonsa toiminta-ajatus, josta selviää opiston missio eli perustehtävä koulutusorganisaationa.

Uusimmassa aineistonhankinnassa pyysin kuutta rehtoria lähettämään opetussuunnitelman perusoppijaksolta 2007-08. Valitsin opistot sillä perusteella, että kyseiset opistot olivat vastanneet toisen vaiheen kyselyyn ja ne edustivat selkeästi aatetaustaltaan erilaisia opistoja. Näistä neljä opistoa lähetti opetussuunnitelmansa.

Koko perusoppijakson 1999-2000 aineistosta (32 opetussuunnitelmaa) poimin käsittelyä varten niiden opistojen opetussuunnitelmat, joissa on niinsanottuun vapaan

sivistystyön lakiin (632/98) pohjautuvaa yleissivistävää opetusta. Joukosta karsiutui pois se opetussuunnitelmamateriaali (26 kappaletta), jossa kuvataan opetusta peruskoululinjoilla, 10-luokilla, ammatillisissa koulutuksissa, ammatillisessa aikuiskoulutuksessa, aikuislukioissa tai ammattikorkeakouluissa (esim. Humanistinen ammattikorkeakoulu). Analysoitavaksi jäi näin ollen kuuden kansanopiston perusoppijaksolta 1999-2000 lähettämä opetussuunnitelmamateriaali (6 kappaletta) sekä neljän kansanopiston perusoppijaksolta 2007-2008 lähettämä opetussuunnitelmamateriaali, joissa käsitellään yleissivistäväksi koulutukseksi luokiteltavaa ja vapaan sivistystyön lakiin (632/98) perustuvaa opetusta koskien liikuntaa ja terveystieteitä tai sitä lähellä olevaa opetusta.

5.3. Kyselylomakkeiden mittarit ja niiden laatiminen

Ensimmäinen vaihe

Laadin ensimmäisen vaiheen kyselylomakkeen tutustumalla tutkimusaiheeseen liittyviin ilmiöihin ja niiden tutkimisessa käytettyihin mittareihin. Alkuvaiheessa käytin omaa harkintaani ja osioiden kriittistä tarkastelua. Laadin kysymyslomakkeen perusrakenteen, mietin kysymyksenasettelun ja tein sen perusteella raakaversioon, jota testasin oman työpaikkani, Alkio-opiston, opettajakunnassa. Tämän jälkeen korjasin kyselylomakkeen heikkouksia ja selkeytin rakennetta. Seuraavan version esitetasin oman oppilaitokseni rehtorilla. Hänen kommenttinsa perusteella muokkasin kyselylomakkeen lopulliseen muotoonsa elokuussa 2000. Ensimmäisen vaiheen kyselyssä rehtorit vastasivat liikunnan ja terveystieteiden opetusmääriin, tilakysymyksiin, opetustarpeeseen sekä muutoksiin ja merkitykseen, (Liite 9).

Toinen vaihe

Toisen vaiheen kysely suuntautui rehtoreiden lisäksi myös liikunnanopettajiin ja terveystieteiden opettajiin, joten jouduin laajentamaan kyselylomaketta monin osin.

Rehtoreille osoitetut kyselylomakkeen kysymykset pohjautuivat aiemmin tekemääni kansanopistojen rehtoreiden kyselylomakkeeseen vuodelta 2000. Rehtoreilta kysyttiin taustatietoja sekä liikuntakasvatuksen opetuksen tarjontaa kansanopistoissa. Viimeksi

mainitussa kysymyksessä rehtoreita pyydettiin arvioimaan erilaisia perusteita tarjota liikunnan opetusta 5-portaisella Likert-asteikolla (1 = täysin eri mieltä,...5 = täysin samaa mieltä), (Liite 5; kysymykset 4 ja 6). Samoin rehtoreita pyydettiin arvioimaan erilaisia liikunnan- ja terveystieteiden opetusta rajoittavia tekijöitä 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = ei rajoita/ei koske opistoamme,...4 = rajoittaa merkittävästi), (Liite 5, kysymykset 4 ja 6). Näiden lisäksi rehtorit arvioivat liikunnan ja terveystieteiden opetuksen muutosta (1 = supistunut jonkin verran,...5 = laajentunut paljon) ja merkitystä (1 = vähentynyt jonkin verran, ...5 = on kasvanut paljon), (Liite 5; kysymykset 7 ja 8).

Liikunnanopettajille suunnatussa kyselyssä (Liite 6) kartoitettiin opettajien taustatietoja kuten opiston nimi, vastaajan sukupuoli, opistotyyppi, työsuhteen luonne, vastaajan koulutustausta sekä oppilaitoksen opiskelijamäärä. Liikunnanopettajilta kysyttiin liikunnan tehtävien tärkeyttä oppilaitoksessa 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = ei ollenkaan tärkeä,...4 = erittäin tärkeä), (Liite 6; kysymys 7). Opettajia pyydettiin mainitsemaan liikunnanopetusta tukevia ja vaikeuttavia tekijöitä oppilaitoksessa 5-portaisella Likert-asteikolla (1 = vaikeuttaa merkittävästi,...3 = ei vaikuta mitenkään,...5 = tukee merkittävästi), (Liite 6; kysymys 8). Opettajia pyydettiin arvioimaan sitä, miten eri henkilöstöryhmät oppilaitoksessa arvostavat liikunnanopetusta 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = erittäin vähän,... 4 = erittäin korkealle), (Liite 6; kysymys 9). Opettajilta pyydettiin arvioimaan myös liikunnanopetuksen opetussisältöjen tarjontaa 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = ei ollenkaan,...4 = paljon), (Liite 6; kysymys 10). Näiden lisäksi opettajat arvioivat oppilaitoksen opetustilojen saatavuutta 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = tila on erittäin vaikeasti saatavissa liikunnanopetuksen käyttöön,... 4 = tila on erittäin helposti saatavissa liikunnanopetuksen käyttöön), (Liite 6; kysymys 11).

Terveystieteiden opettajat vastasivat kansanopistoissa annettavaa terveystieteiden opetusta koskevaan kyselyyn (Liite 7 ja Liite 6; kysymykset 13 - 20). Taustatietojen lisäksi kysyttiin terveystieteiden opetusta tukevia ja vaikeuttavia tekijöitä oppilaitoksessa 5-portaisella Likert-asteikolla (1 = vaikeuttaa merkittävästi,...3 = ei vaikuta mitenkään,...5 = tukee merkittävästi), (Liite 7; kysymys 16). Opettajia pyydettiin arvioimaan myös sitä, miten eri henkilöstöryhmät oppilaitoksessa arvostavat terveystieteiden opetusta (4-portainen Likert-asteikko; 1 = erittäin vähän,... 4 =

erittäin korkealle), (Liite 7; kysymys 17). Opettajia pyydettiin arvioimaan terveystieteiden opetuksen määrällistä osuutta 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = ei ollenkaan,...4 = paljon), (Liite 7; kysymys 18). Lisäksi opettajia pyydettiin arvioimaan oppilaitoksensa eri opetusalueiden kehittämistarvetta lähivuosina 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = ei ollenkaan,...4 = paljon), (Liite 7; kysymys 19).

Liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen kehittämiseen liittyviä ajatuksia kysyttiin sekä liikunnanopettajilta että terveystieteiden opettajilta myös avokysymyksillä, (Liite 6; kysymys 12 ja liite 7; kysymys 20).

Kyselylomakkeen alussa vastaajille kerrottiin, että kysymykset koskevat vain kansanopistojen perusjakson opetusta. Näin kyselystä karsittiin ammatillista koulutusta, peruskouluopetusta ja lyhytkurssitoimintaa koskevat vastaukset, koska tutkimus rajattiin koskemaan vain kansanopistojen vapaan sivistystyön perustehtävää eli perusoppijaksoja.

Liikunnanopettajille suunnatussa kyselyssä kartoitettiin muun muassa liikunnanopetuksen tehtäviä, jotka ovat kansanopistojen opetussuunnitelmien ja kansanopistojen toiminnan näkökulmasta relevantteja. Kansanopistoissa ei liikunnanopetusta suunnata kilpaurheiluun eikä lajikohtaiseen valmentamiseen. Perusopetukseen laaditun koululiikunnan tavoitteet ja sisällöt eivät myöskään sellaisenaan sovellu aikuisopiskelijoille, vaan opetuksen painopiste on usein harrastetavoitteinen, hyvinvointiin ja virkistykseen tähtäävä.

5.4. Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa voidaan käyttää monia erilaisia tutkimus- ja mittaustapoja. Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Tutkimuksen reliabelius taas tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli mittauksen tai tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia vastauksia. (Hirsjärvi & al. 2008, 226.)

5.4.1 Validiteetti

Validiteetin yhteydessä puhutaan ulkoisesta ja sisäisestä validiteetista. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa sitä, kuinka yleistettävä tutkimus on ja minkälaiseen joukkoon sen tuloksia voidaan yleistää. Sisäinen validiteetti tarkoittaa tutkimuksen omaa luotettavuutta. (Metsämuuronen 2004, 35.) Tutkimusaineisto kerättiin kaikista Suomen kansanopistoista, joten kysely kattoi koko perusjoukon. Näin ollen tulokset voidaan yleistää melko luotettavasti koko perusjoukkoon. Koska kansanopistot ovat kuitenkin vain pieni osa maamme koulutusjärjestelmää ja aikuiskoulutusta, ei tuloksia voida yleistää lainkaan kansanopistojen ulkopuolelle.

Tutkimuksen ulkoinen validiteetti kansanopistoissa annettavan liikunnan ja terveystieteiden opetuksen osalta on melko hyvä, sillä kaikkiaan 33 opettajaa (23 liikunnan ja terveystieteiden ja 10 terveystieteiden opettajaa) vastasi kyselyyn. Näillä vastauksilla uskon saavani riittävän luotettavaa tietoa kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetuksesta.

Tutkimuksen sisäistä validiteettia tarkasteltaessa viitataan tutkimuksen sisäiseen luotettavuuteen, joka koostuu käsitteiden hyvydestä, oikein valitusta teoriasta, mittarin oikeasta muodostamisesta ja mittauksen virhelähteistä. (Metsämuuronen 2004, 34) Tässä tutkimuksessa kirjallisuuden perehtyminen ja keskeisiin teoriataustoihin tutustuminen auttoivat mittareissa käytettyjen käsitteiden ymmärtämisessä ja niiden määrittelyssä. Lähes kolmekymmentävuotinen kokemukseni kansanopistojen toiminnasta ja opettajuudesta on myös rakentanut minulle vankan kokemukseräisen tiedon tässä tutkimuksessa käytettävistä käsitteistä ja niiden sisällöistä. On tietenkin mahdollista, että jotkut kyselylomakkeessa käyttämäni käsitteet eivät olleet kaikille vastaajille tuttuja. Esimerkiksi käsite perusoppijakso näytti olevan joillekin vastaajille epäselvä.

Esitetasin kyselylomakkeeni muutamilla työpaikkani opettajilla sekä opiston rehtorilla, joilla kaikilla oli vähintään kymmenen vuoden kokemus kansanopistotyöstä. Näin saamani palautteen perusteella selkeytin kysymyksiä, poistin tarpeettomia kysymyksiä ja muokkasin niitä aiempaa ymmärrettävämpään muotoon.

Tutkijalla ei ollut mahdollisuutta henkilökohtaisesti käydä kansanopistoissa keräämässä tutkimusaineistoa, mistä syystä kyselylomake postitettiin opistojen rehtoreille ja liikunnan- ja terveystieteiden opettajille. Kyselyyn vastaajat olivat aikuisia ja oletettavasti tottuneita vastaamaan kyselylomakkeisiin. Sisäistä validiteettia haluttiin kuitenkin parantaa vastaanottajille suunnatulla instruktioilla, jossa kerrottiin tutkimuksen kohderyhmästä, sisällöstä ja tarkoituksesta. Instruktiossa korostettiin myös tutkimusaineiston käsittelyn luottamuksellisuutta (Liitteet 1-4 ja 8). Näillä toimilla pyrittiin saamaan riittävän suuri määrä huolellisesti täytettyjä lomakkeita.

Kyselylomakkeet suunnattiin rehtoreille, liikunnanopettajille ja terveystieteiden opettajille, jotka toimivat samassa kansanopistossa. Jotta vastaaja kokisi voivansa vastata luottamuksellisesti ja mahdollisimman rehellisesti kyselylomakkeisiin, kullekin vastaajalle annettiin oma palautuskuori. Näin menettelemällä kukaan ei voinut lukea toisten vastauksia. Tällä pyrittiin lisäämään vastausten totuudenmukaisuutta.

Vastaajia pyydettiin ottamaan tutkijaan yhteyttä mahdollisissa kyselylomakkeen täyttämiseen liittyvissä ongelmissa ja kysymyksissä. Neljältä kansanopistolta tuli ilmoitus, ettei heillä ole ollenkaan liikunnan eikä terveystieteiden opetusta. Tämäkin tieto oli arvokas tutkimuksen kannalta ja poisti nämä opistot uusintakyselyn saajien joukosta.

5.4.2. Reliabiliteetti

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. Reliabiliteetti voidaan todeta monella eri tavalla. Jos kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tulosta pitää reliabelina, tai jos samaa henkilöä tutkitaan eri tutkimuskerroilla ja saadaan sama tulos, ovat tulokset reliabeleita. (Hirsjärvi 2008, 226) Mittauksen toistettavuuden mittana käytetään reliabiliteettikerrointa. Reliabiliteettia laskettaessa voidaan käyttää kolmea eri tapaa. Nämä ovat rinnakkaismittaus (samaan aikaan eri mittareilla), toistomittaus (eri aikaan samalla mittarilla) ja sisäinen yhtenevyys eli konsistenssi (samaan aikaan samalla mittarilla). (Metsämuuronen 2004, 44) Rinnakkaismittauksessa vältetään muistamisesta johtuvat ongelmat, koska samaa asiaa mitataan samaan aikaan eri mittareilla. Toistomittauksen eli uudelleenmittauksen taustalla on ajatus, että virheettömän mittauksen pitäisi toistettaessa tuottaa samalle

havaintoyksikölle täsmälleen sama arvo. Mittauksen hyvä puoli on sen soveltuvuus yksittäisen mittaustuloksen arviointiin. Huonoina puolina on muistamisen ongelmat sekä tutkittavan asian muuttuminen mittauskertojen välillä tutkittavassa asiassa.

Kolmas reliabiliuden mittaustapa eli sisäinen konsistenssi liittyy yhdistettyjen mittareiden, kuten summamuuttujien, ominaisuuksien tutkimiseen. (Alkula & al. 2002, 96 – 97.) Metsämuurosen (2004, 44 - 45) mukaan sisäisen konsistenssin mittaaminen tapahtuu jakamalla mittari keinotekoisesti kahteen osaan (split-half) , jolloin näiden puoliskojen välinen korrelaatio on reliabiliuden mitta. Toinen tapa laskea reliabiliteetti sisäisen konsistenssin avulla on Spearmanin- Brownin Split-half ennuste Rho:n käyttö.

Tutkimuksessani ei pienen tapausmäärän vuoksi edes pyritty muodostamaan summamuuttujia eikä laskemaan reliabiliteettia kuvaavia tunnuslukuja. Laajemman ja luotettavamman kuvan saamiseksi mittarit laadittiin niin, että samoja asioita, esimerkiksi liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen arvostusta, opetusta rajoittavia tekijöitä ja kehittämistarpeita kysyttiin sekä rehtoreilta että opettajilta. Tutkimukseen osallistuneet vastaajat täyttivät kysymyslomakkeet erittäin huolellisesti ja innostuneesti, mikä näkyi muunmuassa avoimien vastausten runsautena.

5.5 Aineiston analysointi

Aineisto koodattiin ja tilastoanalyysi suoritettiin SPSS-ohjelman avulla. Vuosien 2000 ja 2008 vertailussa sekä tulosten raportoinnissa käytettiin sekä frekvenssi- että prosenttijakautumia sekä Likert-asteikollisten mittareiden osalta myös keskiarvoja.

6. TULOKSET

6.1 Kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetussuunnitelmat vuosina 2000 ja 2008

6.1.1. Liikunnan- ja terveystieteiden opetussuunnitelmissa

Tarkasteltava aineisto koostuu yhteensä 10 opetussuunnitelmasta, joista 6 on vuodelta 2000 ja 4 vuodelta 2008.

Kansanopistojen opetussuunnitelmien tarkastelemiseksi pyysin rehtoreita lähettämään kansanopistonsa lukuvuoden 1999-2000 opetussuunnitelman. Vain 32 rehtoria 56:sta lähetti opetussuunnitelman tai vastaavan materiaalin. Vaikutti siltä, että opistot eivät halunneet antaa opetussuunnitelmiaan analysoitavaksi. Kansanopistokentän kirjavuus ja koulutuksen monimuotoisuus näkyi kerätystä materiaalista, sillä osa opetussuunnitelmista sisälsi vain esimerkiksi ammatillisen peruskoulutuksen, peruskoululinjojen tai ammatillisen aikuiskoulutuksen opetussuunnitelmat. Osa saamastani materiaalista ei ollut opetussuunnitelmia, vaan kurssiesittelyjä, yleisesitteitä opistosta, suppeita opintooppaita, toimintasuunnitelmia tai -kertomuksia tai luettelomaisia kuvauksia opetusaineista ja niiden tuntimääristä. Tämä vaikeuttaa liikunnan ja terveystieteiden opetuksen tavoitteiden sekä sisältöjen tarkastelemista.

Opetussuunnitelmiin sisältyy usein kansanopiston kannalta välttämättömiä ohjeita ja kuvauksia siitä, miten kansanopistossa toimitaan ja eletään. Opetussuunnitelmat ovat käytännössä opintooppaita, joihin sisältyvät opetuksen yleiset tavoitteet, sisällöt ja arviointi. Tutustuin opetussuunnitelmiin lukemalla ne tarkasti läpi ja kokoamalla niissä esiintyvät liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen tavoitelauseet luetteloksi. Luetteloa tarkastellessani näytti tarkoituksenmukaiselta jäsentää tavoitelauseet sisältöjensä puolesta ryhmiin. Sovelsin Määtän ja Yrjölän (2001, 5-6) määrittelyä kansanopistojen koulutustehtävistä, jotka ovat yleissivistävä, ammatillissivistävä, omaa taustaliikettä palveleva, syrjäytymistä ehkäisevä ja alueellinen sivistystehtävä. Tämän pohjalta luokittelin kansanopistojen opetussuunnitelmien tavoitelauseet viiten ryhmään: yleissivistävät, ammatillissivistävät, perustaitoihin ja -tietoihin liittyvät,

asenteisiin ja elämäntapoihin liittyvät sekä henkiseen vireyteen liittyvät tavoitteet. Seuraavaan taulukkoon on ryhmitelty perusoppijaksojen 1999-2000 ja 2007-2008 ajalta yhteensä 10 kansanopiston liikunnan- ja terveystieteiden opetusta koskevia tavoitekuvauksia. (Taulukko 6)

TAULUKKO 6. Kansanopistojen (n=10) liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen tavoitekuvauksia perusoppijaksoilta 1999-2000 ja 2007-2008

TAVOITTEET RYHMINÄ	OPETUKSEN TAVOITTEITA
Yleissivistävät	- antaa liikunta-alan yleissivistävää koulutusta, - antaa kokonaiskuva alasta
Ammatillis-sivistävät	- antaa valmiuksia liikunnanohjaajan työhön sekä toimia suunnantajana ammatilliseen koulutukseen. - tutustuttaa ammatillisen koulutuksen kehitykseen ja rakenteeseen - antaa perustietoja sosiaali- ja terveystieteiden toimintojen periaatteesta, lähtökohdista, tavoitteista ja menetelmistä
Perustaidot, -tiedot ja fyysinen kunto	- tarjota liikuntataitoja monipuolisesti kehittävää opetusta, - hallita perusliikuntamuotoja - perehtyä eri liikuntamuotoihin, - perehtyä fyysisen kunnan ylläpitämisen mahdollisuuksiin - kunnan kohottaminen sekä oman liikuntalajin löytäminen - tietojen ja taitojen lisääminen terveellisestä elämästä - tutustua erilaisiin liikuntalajeihin
Asenne ja elämäntavat	- terveellisten liikuntatottumusten omaksuminen - omaksua myönteinen asenne oman terveyden ylläpitoon liikunnan avulla - kannustaa fyysisen kunnan ylläpitoon ja parantamiseen - lisätä myönteistä asennetta liikuntaa kohtaan, sekä vastuuseen terveyden ylläpitämisessä - parantaa elämäntapaa
Henkinen vireys	- tavoitteena on ilo, virkistys ja sosiaalisuus - henkinen ja fyysinen virkistäytyminen

Kansanopistojen opetussuunnitelmien liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen tavoitteet eri opistoissa ovat toisistaan poikkeavia sekä perusoppijaksoilla 1999-2000 että 2007-2008. Tarkkaa tavoitteiden määrittelyä tai sisällönkuvausta oli vain muutamissa opistoissa ja kuvaukset olivat yleisluontoisia ja suppeita. Opetussuunnitelmaa ei kaikissa kansanopistoissa ollut laadittu lainkaan, vaan sen tilalla oli toimintasuunnitelma tai opinto-opas.

6.1.2 Opetuksen ja oppimisen arviointi ja ohjaus

Vapaan sivistystyön lain (632/98, 7 §) mukaan koulutuksen arvioinnin tehtävänä on tukea vapaan sivistystyön kehittämistä ja parantaa oppimisen edellytyksiä.

Koulutuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua opetushallituksen toimeenpanemaan ulkopuoliseen arviointiin.

Arvioinnin tehtävät oli kuvattu opistoissa vaihtelevasti. Kahdessa opistossa arviointi oli kuvattu opiston toimintaa kokonaisvaltaisesti kattavana toimintana. Opetuksen arvioinnin kuvaukset korostivat erilaisia palautemekanismeja. Yksi opisto käytti kolmivaiheista palautejärjestelmää, jossa palautekysely toteutettiin syyslukukauden alussa, keväällä koko työvuotta koskien sekä noin vuosi opisto-vuoden jälkeen. Yksi opisto teki yhteistyötä muiden opistojen kanssa arviointijärjestelmän kehittämiseksi.

Opetuksen arviointia tehtiin yleisesti erilaisten jaksopalautteiden avulla. Opettajat kävivät suullisia palautekeskusteluja syyslukukauden lopussa tai kevätlukukauden alussa, joissa arvioitiin syyslukukauden opetusta ja opiskelua. Ainakin kahdessa opistossa käytettiin tukena myös kirjallisia palautteita. Opistovuoden päättyessä opistot kokosivat kirjallisen palautteen opetuksen ja opiskelun tavoitteiden toteutumisesta. Opistot korostivat itsearvioinnin merkitystä sekä opettajan että opiskelijan näkökulmasta. Henkilöstö kävi kehityskeskusteluja esimiehen kanssa arvioiden omaa toimintaansa opettajina.

Arviointiasteikkona käytettiin yleisesti viisiportaista asteikkoa 1-5. Arviointiasteikon kriteerit oli kuvattu vain yhdessä opistossa. Eräässä opistossa toimittiin siten, että arviointiperusteet ilmoitettiin ja sovittiin opiskelijaryhmän kanssa kurssin alkaessa. Opintosuoritusten arvioinnin kohteina mainittiin muun muassa kirjalliset tentit, suulliset tentit, portfoliot, oppimispäiväkirjat, päättötyöt, käytännön työtehtävät, osallistumisaktiivisuus, keskustelut, esitelmät, raportit ja selvitykset. Läsnaolo mainittiin myös mahdollisena suorituksen riittävänä perusteena.

Yhteenvetona arvioinnista voi todeta, että opistojen arviointimenettelyt oli kuvattu yleisellä tasolla. Liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen ja opiskelun arviointi tehtiin samalla menettelyllä kuin opistossa oleva arviointijärjestelmä yleisesti edellytti. Liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen ja opiskelun arviointia ei käytettävissä olleiden opetussuunnitelmien sisältöjen perusteella voitu tässä yhteydessä tarkemmin analysoida. Arviointimenettelyt näyttävät vaihtelevan opistokohtaisesti jonkin verran. Opetussuunnitelmien toteuttamiseen liittyy oleellisesti myös opiskelijoiden ohjaus.

Liikunnan- ja terveystieteiden osalta ohjausta ei eritelty kansanopistojen opetussuunnitelmissa. Pajarinen ym. (2004, 177-178) mukaan kansanopistojen opiskelijat kokevat saaneensa ohjausta pääasiassa opettajan antaman palautteen muodossa sekä tilanteissa, joissa opettaja opastaa opiskelijaa esimerkiksi tiedonhankintatilanteissa sekä oppimisen solmukohtissa. Oppimisen solmukohtissa kaivataan apua erityisesti ongelmakohtien tunnistamisessa sekä yksilöllisessä ratkaisemisessa. Opiskelijat kokevat saaneensa opiskelun aikana yleistä kannustusta ja vinkkejä opiskeluun. Oppimisen ohjaus sisältää pääasiassa itsearviointia sekä opiskelijapalautteen keräämistä.

6.2. Liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen yleisyys ja määrä vuosina 2000 ja 2008

6.2.1 Liikunnanopetuksen tuntimäärät kansanopistoissa perusoppijaksolla 2007-08

Lukuvuonna 2007-08 kolmasosa kansanopistoista antoi liikunnanopetusta 30 - 60 tuntia, yksi kolmasosa 61 – 150 tuntia ja yksi kolmasosa 151 – 400 tuntia perusoppijakson aikana. Liikuntaa opetettiin keskimäärin 135 tuntia vuodessa. Yli 300 tuntia antavia opistoja oli joukossa vain kaksi kappaletta. (Taulukko 7).

TAULUKKO 7. Liikunnanopettajien antaman liikunnanopetuksen tuntimäärä perusoppijaksolla 2007-08

Tuntia/poj	n	%
30-60	7	35
61-150	7	34
151 -400	7	31
Yhteensä	21	100

6.2.2 Liikunnanopetuksen tarjonta kansanopistoissa perusoppijaksolla 1999-2000 ja 2007-08 rehtoreiden mukaan

Oppilaitoksen rehtorit vastasivat liikunnan tarjontaa koskevaan kysymykseen perusoppijaksolla 1999-2000 sekä 2007-08. Rehtoreiden mukaan vuonna 2007-08 38 % opistoista tarjosi liikuntaa kaikille opiskelijoille ja 40 % osalle opiskelijoista. Perusoppijaksolla 1999-2000 30 % opistoista tarjosi liikunnanopetusta kaikille

opiskelijoille ja 30 % osalle opiskelijoista. Liikunnanopetusta ei tarjonnut ollenkaan 27 % opistoista perusoppijaksolla 1999-2000.

Verrattaessa liikunnanopetuksen tarjontaa perusoppijaksoilta 1999-2000 ja 2007-2008 voi havaita, että liikunnanopetuksen tarjonta on kahdeksassa vuodessa pysynyt lähes samana tai jopa hieman lisääntynyt erityisesti osalle opiskelijoista tarjottuina opintoina. Kun vuonna 1999-2000 liikuntaa tarjottiin joko kaikille tai osalle opiskelijoita 73 %:ssa opistoista, niin vuonna 2007-2008 liikunnanopetusta tarjottiin 78 %:ssa opistoista. Niiden opistojen määrä, jotka eivät tarjonneet lainkaan liikunnanopetusta, oli hieman vähentynyt. (Taulukko 8)

TAULUKKO 8. Liikunnanopetuksen tarjonta perusoppijaksoilla 2007-08 ja 1999-2000 rehtoreiden mukaan

Opetustarjonta	Rehtorit 2007-08		Rehtorit 1999-2000	
	n=40	%	n=56	%
Kaikille	15	38	24	43
Osalle	16	40	17	30
Ei ollenkaan	9	22	15	27
Yhteensä	40	100	56	100

6.2.3 Liikunnanopetuksen valinnaisuus perusoppijaksolla 2007-08 liikunnanopettajien mukaan

Liikunnanopettajien näkemysten mukaan liikunnanopetus oli perusoppijaksolla 2007-08 valinnaisena noin kolmasosalla opiskelijoista ja pakollisena noin kolmasosalla opiskelijoista. (Taulukossa 9)

TAULUKKO 9. Liikunnanopetuksen valinnaisuus perusoppijaksolla 2007-2008

Valinnaisuus Kh=1.0	n=22	%
Valinnainen	7	32
Pakollinen	7	32
Osalle valinnainen, osalle pakollinen	8	36
Yhteensä	22	100

6.2.4 Terveyskasvatuksen opetuksen tuntimäärät kansanopistoissa perusoppijaksolla 2007-08 opettajien mukaan

Kansanopistoissa terveystasvatusta opettivat liikunnanopettajat sekä muidenkin aineiden opettajat. Terveystasvatusta opettavilta opettajilta kysyttiin, kuinka paljon he opettavat perusoppijaksolla 2007-08 kyseistä oppiainetta. Opetustuntimäärät vaihtelivat suuresti 10 - 160 tunnin välillä. Terveystasvatuksen opetustuntien keskiarvo oli 48 tuntia perusoppijaksolla 2007-08. Useimmissa opistoissa (61 %) terveystasvatuksen opetusta annettiin 25-60 opetustuntia perusoppijakson aikana. (Taulukko 10)

TAULUKKO 10. Terveystasvatuksen tuntimäärät perusoppijaksolla 2007-08 opettajien mukaan

Terveystasvatuksen tuntimäärät opettajien mukaan	n	%
10-24	5	28
25-60	11	61
61-160	2	11
Yhteensä	18	100

6.2.5 Terveystasvatuksen opetuksen tarjonta kansanopistoissa perusoppijaksoilla 1999-2000 ja 2007-08 rehtoreiden mukaan

Kansanopistojen rehtoreilta kysyttiin, tarjotaanko opistolla terveystasvatuksen opetusta kaikille opiskelijoille, osalle opiskelijoista tai ei ollenkaan. Kysymys koski sekä perusoppijaksojen 1999-2000 että 2007-2008 opetuksen tarjontaa. Terveystasvatuksen opetusta tarjottiin opistoissa selkeästi enemmän lukuvuonna 2007-08 kuin vuosituhannen vaihteessa. Kaikille opiskelijoille tarjottava opetus terveystasvatuksen osalta oli kasvanut hieman yli 50 % kahdeksassa vuodessa. Oppilaitoksien osuus, joissa terveystasvatusta ei tarjota ollenkaan on vähentynyt hieman alle neljännekseen. (Taulukko 11)

TAULUKKO 11. Terveyskasvatuksen opintojen tarjonta perusoppijaksoilla 2007-08 ja 1999-2000 rehtoreiden vastausten perusteella

Terveyskasvatuksen tarjonta	Opistot 2007-2009		Opistot 1999-2000	
	n=39	%	n=55	%
Kaikille	12	31	11	20
Osalle	18	46	25	45
Ei ollenkaan	9	23	19	35
Yhteensä	39	100	55	100

6.2.6 Terveyskasvatuksen valinnaisuus perusoppijaksolla 2007-08 opettajien mukaan

Terveyskasvatuksen opintojen valinnaisuutta selvitettiin perusoppijaksolla 2007-08 terveystasvatusta opettavilta opettajilta. Kysymykseen terveystasvatuksen opintojen valinnaisuudesta vastasivat terveystasvatuksen opettajat (n=10) sekä ne liikunnanopettajat, jotka opettivat myös terveystasvatusta (n=9). Opettajien mukaan yli puolelle opiskelijoista terveystasvatus oli pakollinen oppiaine (Taulukko 12). Perusoppijakson 1999-2000 osalta asiaa kysyttiin vain rehtoreilta. Heidän mukaan 31 %:lle opiskelijoista terveystasvatus oli pakollinen oppiaine. Perusoppijakson 2007-08 rehtoreilta ei tätä asiaa kysytty lainkaan.

TAULUKKO 12. Liikunnan- ja terveystasvatuksen opettajien vastaukset terveystasvatuksen opetuksen valinnaisuudesta perusoppijaksolla 2007-2008

Valinnaisuus	Opettajat 2007-08	
	n=19	%
Valinnainen	1	5
Pakollinen	10	53
Osalle valinnainen, osalle pakollinen	8	42
Yhteensä	19	100

6.3 Kansanopistojen liikunnanopetuksen opetustilat perusoppijaksoilla 1999-2000 ja 2007-2008

Liikunnanopettajilta kysyttiin, minkälaisia tiloja heillä on käytössä liikunnanopetukseen ja mikä on näiden tilojen saatavuus opetuskäyttöön. Liikuntasali, retkeily- ja luontoliikuntareitistö sekä ladut ovat melko tai erittäin helposti saatavissa (95 %)

useimmissa opistoissa. Muita liikuntatiloja, joita avoimissa vastauksissa mainittiin helposti tai erittäin helposti saataviksi olivat esimerkiksi nurmikenttä, lentopallokenttä verkkoineen, jäähalli, tekonurmikenttä, palloiluhalli ja kuntosali naapuriopistolla.

Sitä vastoin oman kuntosalin ja oman urheilukentän käyttömahdollisuutta ei ollut monessakaan opistossa. Liikunnanopettajien mielestä eniten vaikeutta tilojen saatavuudessa oli juuri oman kuntosalin ja urheilukentän osalta. Kuntosalin todettiin olevan melko tai erittäin vaikeasti saatavissa 45 %:ssa opistoista. Urheilukentän osalta vastaava luku oli 37 %. Toisaalta vastauksista voi havaita, että useimmissa opistoissa kaikki kyselyssä mainitut tilat liikunnanopetusta varten ovat kohtuullisen helposti saatavissa. Keskihajonta liikuntatilojen saatavuutta koskevissa vastauksissa oli varsin suuri vaihdellen .60 ja 1.32 välillä (Taulukko 13; Liite 10, Taulukko 1). Tämä osoittaa sen, että opistot ovat hyvin erilaisessa asemassa tilojen saatavuuden osalta.

TAULUKKO 13. Liikunnanopetuksen tilojen saatavuus perusoppijaksolla 2007-2008 liikunnanopettajien mukaan

Liikunnanopetuksen käytössä olevat tilat	n	Melko tai erittäin vaikeasti saatavissa (%)	Melko tai erittäin helposti saatavissa (%)	%
Retkeily- ja luontoliikuntareitistö ja ladut	21	5	95	100
Oma liikuntasali	20	30	70	100
Uimahalli	21	24	76	100
Oma kuntosali	20	45	55	100
Opiston ulkopuolinen liikuntatila	19	32	68	100
Oma urheilukenttä	19	37	63	100
Muu, mikä?:	7	29	71	100

6.4 Kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opettajien koulutus ja työsuhteet

Kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opettajilta perusoppijaksolla 2007-2008 kysyttiin heidän koulutustaustaansa (Liite 6). Vastausten perusteella kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opettajista 12 % on koulutukseltaan liikunnanopettajia, 6 % liikunnanohjaajia ja 27 % terveydenhoitajia tai muun terveydenhoitoalan koulutuksen saaneita henkilöitä. Suurimmalla osalla (55 %)

opettajista oli jokin muu koulutustausta. Muuksi terveydenhoitoalan koulutukseksi mainittiin muun muassa terveystieteen kandidaatti, sairaanhoitaja sekä fysioterapeutti.

Suurimmalla osalla kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opettajista oli jonkinlaista opettaja- ja kasvatustieteellistä koulutustausta. Opettajan, erityisopettajan, luokanopettajan ja aineenopettajan koulutus oli kuudella opettajalla ja kasvatustieteen maisteritutkinto kolmella. Muu opetus- ja kasvatustieteiden kuin liikunnanopetuksen tai –ohjaajan koulutus oli koko tutkimusjoukosta siis yhteensä 9 vastaajalla (27 %:lla vastaajista). Fysioterapia-alan koulutus oli viidellä (14 %). Opettajien muita koulutustaustoja olivat esimerkiksi biolääketieteen, teatteriohjaajan, sosionomin ja yhteiskuntatieteen maisterin opinnot. Vain terveystieteiden opettavista opettajista 7 henkilöä oli saanut terveydenhoitoalan koulutuksen, 2 henkilöä opetus- ja sosiaalialan koulutuksen ja yhdellä oli joku muu koulutus.

Analyysin perusteella näyttää siltä, että liikunnan- ja terveystieteiden opettajien koulutustausta oli liikunnanopettajan tai –ohjaajan koulutus (18 %) tai terveydenhoitoalan koulutus (27 %). Varsin merkittävä osa opettajista oli hankkinut peruskoulutuksen aivan muilta aloilta (55 %). (Taulukko 14)

TAULUKKO 14. Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien koulutus 2007-08

Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien koulutus 2007-08	n	%
Liikunnanopettaja	4	12
Liikunnanohjaaja	2	6
Terveydenhoitaja tai muu terveydenhoitoalan koulutus	10	27
Muu koulutus	17	55
Yhteensä	33	100

Yli puolet liikunnan- ja terveystieteiden opettajien työsuhteista olivat vakituisia (58 %). Opetustyötä tehtiin paljon myös tuntiopettajina tai muunlaisissa työsuhteissa (42 %). Kohtaan 'muu' vastanneet opettajat totesivat olevansa määräaikaista opettajia tai hoitavansa opetustehtäviä muun toimen ohella (Taulukko 15).

TAULUKKO 15. Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien työsuhde 2007-08

Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien työsuhde 2007-08	n	%
Vakituiset	19	58
Tuntiohjaaja	7	21
Muu	7	21
Yhteensä	33	100

Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien koulutustausta näyttää muuttuneen jonkin verran 2000-luvulla. Perusopettajaksolla 1999-2000 rehtoreiden vastausten perusteella liikunnan ja terveystieteiden opettajista yhteensä 36 %:lla oli liikunnanopettajan tai -ohjaajan koulutus. Kuitenkin vastaava luku perusopettajaksolla 2007-2008 opettajien vastausten perusteella vain 18 %:lla oli liikunnanopettajan tai-ohjaajan koulutus.

(Taulukko 16)

Vaikka tutkimukseeni vastanneiden rehtoreiden ja opettajien lukumäärät olivat pieniä, näyttää siltä, että liikunnanopettajien määrä on pienentynyt ja vastaavasti terveydenhoito- sekä opetus- ja kasvatustieteiden koulutustaustan omaavien opettajien määrä on lisääntynyt 2000-luvulla.

TAULUKKO 16. Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien koulutus 1999-2000 rehtoreiden mukaan

Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien koulutus 1999-2000 rehtoreiden mukaan	n	%
Liikunnanopettaja	6	15
Liikunnanohjaaja	8	21
Muu koulutus	25	64
Yhteensä	39	100

Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien työsuhdeissa on tapahtunut jonkin verran muutosta 2000-luvulla. Kun liikunnan- ja terveystieteiden opettajista 39 %:lla rehtoreiden mukaan perusopettajaksolla 1999-2000 oli vakituinen työsuhde (Taulukko 17), niin perusopettajaksolla 2007-2008 opettajien vastausten perusteella vakituudessa työsuhdeissa työskenteli jopa 58 % vastaajista (ks. Taulukko 6).

TAULUKKO 17. Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien työsuhde 1999-2000 rehtoreiden mukaan

Liikunnan- ja terveystieteiden opettajien työsuhde 1999-2000 rehtoreiden mukaan	n	%
Vakituisen	14	39
Tuntiopettaja	15	42
Muu	7	19
Yhteensä	36	100

6.5 Liikunnanopettajien näkemykset liikunnan eri tehtävien tärkeydestä kansanopistoissa

Liikunnanopetuksen eri tehtävien tärkeyttä tutkittiin mittarilla (Liite 6, kysymys 7), jossa liikunnanopettajat arvioivat yhdeksän eri tehtävien tärkeyttä 4-portaisella Likert-asteikolla (1=ei ollenkaan tärkeä,...4 = erittäin tärkeä). Tärkeimpänä tehtävänä liikunnanopettajat pitivät virkistystä ja vaihtelua (Ka = 3.8). Keskihajonnan pienuus (Kh = .44) osoittaa opettajien yksimielisyyttä tämän tehtävän tärkeydestä. Lähes yhtä tärkeänä koettiin hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen (Ka = 3.7), sosiaalisten taitojen kehittäminen (Ka = 3.5) sekä itsetunnon ja positiivisen minäkuvan vahvistaminen. Selvästi vähiten tärkeänä pidettiin lajikohtaista kehittymistä (Ka = 1.9). (Taulukko 18)

TAULUKKO 18. Liikunnanopetuksen tehtävien tärkeys liikunnanopettajien mukaan (Ka ja Kh)

Liikunnan tehtävien tärkeys liikunnanopettajien mielestä	Ka	Kh
Virkistys ja vaihtelu	3.76	.44
Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen	3.73	.46
Sosiaalisten taitojen kehittäminen	3.52	.60
Itsetunnon ja positiivisen minäkuvan vahvistaminen	3.48	.68
Jatkuvan liikuntaharrastuksen herättäminen	3.32	.65
Fyysisen kunnon kohottaminen	3.23	.61
Tiedon lisääminen liikunnan terveystieteiden vaikutuksista	3.19	.68
Uusiin lajeihin tutustuminen	3.14	.57
Lajikohtainen kehittyminen	1.86	.72

Kun tarkastellaan liikunnanopetuksen tehtävien tärkeyttä prosenttilukujen perusteella, voidaan havaita, että kaikki tehtävät yhtä lukuunottamatta koettiin melko tai erittäin

tärkeiksi. Kaikki vastaajat pitivät virkistystä ja vaihtelua sekä hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistämistä melko tai erittäin tärkeinä. Vain 9 % ilmoitti lajikohtaisen kehittymisen olevan melko tai erittäin tärkeän. (Taulukko 19)

TAULUKKO 19. Liikunnanopetuksen tehtävien tärkeys liikunnanopettajien näkemänä

Liikunnan tehtävien tärkeys liikunnanopettajien mielestä	n	Jonkin verran tai ei ollenkaan tärkeä (%)	Melko tai erittäin tärkeä (%)	%
Virkistys ja vaihtelu	21		100	100
Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen	22		100	100
Sosiaalisten taitojen kehittäminen	21	4	96	100
Itsetunnon ja positiivisen minäkuvan vahvistaminen	21	10	90	100
Jatkuvan liikuntaharrastuksen herättäminen	22	9	91	100
Fyysisen kunnon kohottaminen	22	9	91	100
Tiedon lisääminen liikunnan terveysvaikutuksista	21	14	76	100
Uusiin lajeihin tutustuminen	21	19	81	100
Lajikohtainen kehittyminen	21	91	9	100

6.6 Liikunnan ja terveystieteiden opetusta vaikeuttavat ja tukevat tekijät opettajien näkökulmasta

6.6.1. Liikunnanopetusta tukevat tai vaikeuttavat tekijät liikunnanopettajien mukaan

Liikunnanopettajilta kysyttiin niitä tekijöitä, jotka tukivat tai vaikeuttivat liikunnanopetuksen toteuttamista kansanopistoissa perusoppijaksolla 2007-08. Arviointiasteikko oli viisiportainen (1 = vaikeuttaa merkittävästi, ... 3 = ei vaikuta mitenkään, ...5 = tukee merkittävästi). (Liite 6; kysymys 8)

Opiskelijoiden asenne liikunnanopetukseen näytti olevan tärkein ja ainoa opetusta enemmän tukeva kuin haittaava tekijä (tukee jonkin verran tai merkittävästi 37 % ja vaikeuttaa jonkin verran tai merkittävästi 27% vastauksista). Tosin opiskelijoiden asenteella ei näyttänyt olevan 36 %:lle vastanneista mitään vaikutusta liikunnanopetukseen. Käytettävissä olevien liikuntavälineiden kunto ja ajantasaisuus koettiin jonkin verran tai merkittävästi opetusta tukevana tekijänä (37 %). Opetusta tukevista tekijöistä yksikään ei noussut selvästi toisia tärkeämmäksi. (Taulukko 20)

Opetusta vaikeuttavista tekijöistä merkittävin on käytettävissä olevien opetustilojen saatavuus (vaikeuttaa jonkin verran tai merkittävästi 59 % vastauksista) ja seuraavaksi merkittävin niiden kunto ja ajantasaisuus (vaikeuttaa jonkin verran tai merkittävästi 54 % vastauksista). Kolmanneksi eniten opetusta vaikeutti liikunnanopetuksen tarpeiden huomioiminen luku- ja työjärjestyksen laadinnassa (vaikeuttaa jonkin verran tai merkittävästi on 45 % vastauksista). Liikuntavälineiden saatavuudella, kunnolla ja ajantasaisuudella oli sekä tukevia että vaikeuttavia vaikutuksia. Siitä huolimatta, että liikuntatilojen ja välineiden saatavuus ja kunto koettiin opetusta haittaavina ja vaikeuttavina tekijöinä, koki kuitenkin runsas kolmannes opettajista niiden tukevan opetusta (Taulukko 20). Tämä kuvastanee sitä, että kansanopistojen liikuntatiloihin ja -välineisiin suuntaama resurssointi vaihtelee ilmeisen paljon eri opistojen välillä.

Avoimeen kysymykseen siitä, mikä muu on mahdollisesti vaikeuttanut tai tukenut liikunnanopetusta vastasi viisi opettajaa. Näissä vastauksissa nousi esiin opetusta vaikeuttavina tekijöinä muun muassa kaukana olevat opetustilat, taloudellisten resurssien puute sekä opiskelijoiden huono kunto- ja taitotaso. (Taulukko 20)

TAULUKKO 20. Liikunnanopetusta tukevat tai vaikeuttavat tekijät liikunnanopettajien mukaan

Liikunnanopetusta tukevat ja vaikeuttavat tekijät	n	Vaikeuttaa jonkin verran tai merkittävästi		Tukee jonkin verran tai merkittävästi	
		(%)	Ei vaikuta mitenkään (%)	(%)	(%)
Opiskelijoiden asenne liikunnanopetukseen	22	27	36	37	100
Liikunnanopetuksen tarpeiden huomioiminen luku- tai työjärjestyksen laatimisessa	22	45	23	32	100
Käytettävissä olevien opetustilojen saatavuus	22	59	4	37	100
Käytettävissä olevien liikuntavälineiden kunto ja ajantasaisuus	22	54	9	37	100
Muu, mikä:?	5	100			100

6.6.2. Liikunnanopetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät rehtoreiden mukaan

Kansanopistojen rehtoreilta kysyttiin liikunnanopetuksen tarjontaa rajoittavia tekijöitä, koska heillä katsottiin olevan työnantajana laaja-alainen näkemys asiasta. Rehtorit vastasivat liikunnanopetuksen tarjontaa rajoittaviin tekijöihin perusoppijakson 2007-08 osalta neliporaisella arviointiasteikolla (1 = ei rajoita / ei koske opistoamme, ... 4 = rajoittaa merkittävästi). Kyselyyn osallistuneista rehtoreista (n = 40) terveyskasvatusta koskeviin kysymyksiin vastasi noin kolme neljäsosaa rehtoreista.

Rehtoreiden vastauksia tarkasteltaessa näyttää siltä, että liikunnanopetuksen tarjontaa rajoittavia tekijöitä on kohtuullisen vähän. Rajoittavina tekijöinä rehtorit pitivät liikunnanopetukseen soveltuvien tiloja ja välineitä (18 %) sekä liikunnanopetuksen kysynnän niukkuutta (17 %). Lähes viidesosa vastanneista rehtoreista siis katsoi edellä mainittujen tekijöiden rajoittavan liikunnanopetusta. Yksikään rehtori ei katsonut pätevän liikunnanopettajan saatavuuden rajoittavan merkittävästi liikunnanopetuksen tarjontaa. (Taulukko 21; Liite 5, kysymys 4)

TAULUKKO 21. Liikunnanopetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät rehtoreiden mukaan perusoppijaksolla 2007-08

Liikunnanopetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät (rehtorit 07-08)	n	Rajoittaa jonkin verran tai ei ollenkaan (%)	Rajoittaa merkittävästi tai melko merkittävästi (%)	%
Liikunnanopetukseen soveltuvat tilat ja välineet	28	82	18	100
Opiskelijoiden odotukset ja arvostukset	30	90	10	100
Liikuntaopintojen kysynnän niukkuus	30	83	17	100
Opettajien odotukset ja arvostukset	30	90	10	100
Pula pätevistä opettajista	30	100		100

6.6.3 Terveyskasvatuksen opetusta tukevat tai vaikeuttavat tekijät terveyskasvatuksen opettajien mukaan

Terveyskasvatuksen opettajilta kysyttiin niitä tekijöitä, jotka tukevat tai vaikeuttavat terveyskasvatuksen opetusta 5 –portaisella Likert-asteikolla (1 = vaikeuttaa merkittävästi, ... 5 = tukee merkittävästi). (Liite 7; kysymys 16). Kysymykset koskivat

perusoppijaksoa 2007-08. Tärkeimmät opetusta tukevat tekijät olivat opiskelijoiden suhtautuminen terveys-kasvatukseen opetukseen (90 %) sekä opetuksen tarpeiden huomioiminen luku- ja työjärjestystä laadittaessa (79 %). Myös nuorten asenne terveiden elämäntapojen merkitykseen (63 %) ja terveyskäyttäytymisen muutokseen (58 %) koettiin opetusta tukeviksi tekijöiksi. Vähiten terveyskasvatukseen opetukseen vaikuttava tekijä oli päihteiden käytössä tapahtuneet muutokset. Opetusta vaikeuttavista tekijöistä suurin oli ajantasaisen oppimateriaalin saatavuus (37 %). Opiskelijoiden terveyskäyttäytymisen muutoksen koki 21 % opettajista vaikeuttavan opetusta. Vaikka noin kolmasosa opettajista koki ajantasaisen oppimateriaalin saatavuuden opetusta vaikeuttavana tekijänä, koki vajaa kolmasosa sen opetuksen kannalta merkityksettömänä ja hieman yli kolmasosa opetusta tukevana asiana. Avovastaukseen vastasi vain yksi opettaja. Hänen arvionsa mukaan terveyskasvatukseen opetusta tukee merkittävästi se, että opetussuunnitelmaan lisätään terveystieto ammatillisen opetuksen ja erityisopetuksen osalta. (Taulukko 22)

TAULUKKO 22. Terveyskasvatukseen opetusta tukevat ja vaikeuttavat tekijät opettajien mukaan

Terveyskasvatukseen opetusta tukevat ja vaikeuttavat tekijät	n	Vaikeuttaa jonkin verran tai merkittävästi (%)	Ei vaikuta mitenkään (%)	Tukee jonkin verran tai merkittävästi (%)	%
Opetuksen tarpeiden huomioiminen luku- ja työjärjestysten laatimisessa	19		21	79	100
Opiskelijoiden suhtautuminen terveyskasvatukseen	19	5	5	90	100
Käytettävissä olevien opetustilojen saatavuus	19	5	42	53	100
Nuorten asenne terveiden elämäntapojen merkitykseen	19	11	26	63	100
Opiskelijoiden terveyskäyttäytymisen muutokset	19	21	21	58	100
Päihteiden käytössä tapahtuneet muutokset	17	18	59	23	100
Ajantasaisten oppimateriaalien saatavuus	19	37	26	37	100
Muu, mikä:?	1			100	100

6.6.4 Terveyskasvatuksen opetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät rehtoreiden mukaan perusoppijaksolla 2007-08

Rehtoreita pyydettiin vastaamaan terveyskasvatuksen opetuksen tarjontaa rajoittavia tekijöitä koskeviin kysymyksiin 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = ei rajoita / ei koske opistoamme,... 4 = rajoittaa merkittävästi). Kysymykseen vastasi noin kolme neljäsosaa kyselyyn vastanneista rehtoreista.

Eniten rajoittavana tekijänä rehtorit pitivät kysynnän niukkuus (14 %). Muut opetusta rajoittavat tekijät koettiin vähäisinä (alle 5 %). Sekä opettajien että opiskelijoiden odotukset ja arvostukset koettiin vähiten rajoittavina tai ei ollenkaan rajoittavina (97 %). Myös pula pätevistä opettajista näytti rajoittavan vain vähän tai ei ollenkaan opetuksen tarjontaa (96 %). Terveyskasvatuksen opetusta rajoittavat tekijät koettiin vähäisiksi prosenttilukujen painottuessa vahvasti vähän tai ei ollenkaan rajoittaviin tekijöihin. Avoimeen kysymykseen vastasi yksi rehtori, joka mainitsi ”lukion hoitaneen asian”. (Taulukko 23; Liite 10, Taulukko 2)

TAULUKKO 23. Terveyskasvatuksen opetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät rehtoreiden näkemänä

Terveyskasvatuksen opetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät (rehtorit 07-08)	n	Rajoittaa jonkin verran tai ei ollenkaan (%)	Rajoittaa merkittävästi tai melko merkittävästi (%)	%
Pula pätevistä opettajista	28	96	4	100
Opettajien odotukset ja arvostukset	29	97	3	100
Opiskelijoiden odotukset ja arvostukset	29	97	3	100
Terveyskasvatuksen opintojen kysynnän niukkuus	29	86	14	100
Muu, mikä?:	1	100		100

6.7 Liikunnan ja terveyskasvatuksen opetuksen arvostus kansanopistoissa opettajien kokemana

6.7.1 Liikunnanopetuksen arvostus liikunnanopettajien mukaan

Liikunnan ja terveyskasvatuksen opetuksen arvostusta selvitettiin kysymällä opettajien näkemyksiä siitä, miten eri henkilöstöryhmät arvostavat liikunnan ja terveyskas-

vatuksen opetusta oppilaitoksessa. Arviointiasteikkona oli neliportainen Likert-asteikko (1= erittäin vähän,...4= erittäin korkea).

Liikunnanopettajien mielestä eniten liikunnanopetusta arvostivat opiskelijat (100 % vastauksista). Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvostamisen keskihajonta viittasi varsin yhtenäiseen näkemyskseen ($K_h = .48$). Toiseksi eniten arvostusta liikunnaopetus sai muilta opettajilta (86 %) keskihajonnan ollessa opiskelijoiden vastauksien keskihajontaa suurempi ($K_h = .72$). Oppilaitoksen ylimmän johdon (68 %) ja muun henkilökunnan (68 %) koettiin arvostavan liikunnanopetusta melko tai erittäin korkealle. Toisaalta opettajat kokivat, että ylimmässä johdossa ja muussa henkilökunnassa oli opettajiin ja opiskelijoihin verrattuna yli kaksi kertaa enemmän niitä, jotka arvostavat melko tai erittäin vähän liikunnanopetusta.

Eniten liikunnanopetusta arvostivat opiskelijat ($K_a = 3.3$) ja vähiten muu henkilökunta ($K_a = 2.7$). Henkilökunnan arvostusta koskeva keskiarvo on kuitenkin lähellä kolmea, joka kertoo melko korkeasta arvostuksesta. (Taulukko 24, Liite 10, Taulukko 3)

TAULUKKO 24. Liikunnanopetuksen arvostus eri henkilöstöryhmien keskuudessa liikunnanopettajien mukaan

Liikunnanopetuksen arvostus eri ryhmien keskuudessa liikunnanopettajien mukaan	n	Melko tai erittäin vähän	Melko tai erittäin korkea	%
Opettajat	22	14	86	100
Opiskelijat	22		100	100
Oppilaitoksen ylin johto	22	32	68	100
Muu henkilökunta	22	32	68	100

Rehtoreita pyydettiin arvioimaan sitä, miten he näkivät opiskelijoiden ja opettajien arvostavan liikunnanopetusta. Rehtoreilta ei kysytty heidän omaa liikunnanopetuksen arvostusta. Rehtoreista 93 % oli jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opettajat arvostavat liikunnanopetusta. Rehtorit olivat varsin yksimielisiä myös opiskelijoiden arvostuksesta liikunnanopetusta kohtaan. Vain 10 % vastasi olevansa jossain määrin tai täysin eri mieltä asiasta. Verrattaessa liikunnanopettajien ja rehtoreiden näkemyksiä liikunnanopetuksen arvostuksesta huomattiin, että liikunnanopettajat arvioivat opiskelijoiden arvostavan liikunnanopetusta enemmän kuin

opettajat, kun taas rehtoreiden näkemyksen mukaan opettajat arvostivat opiskelijoita enemmän liikunnanopetusta. (Taulukko 25)

TAULUKKO 25. Perusteet liikunnanopetuksen tarjonnalle rehtoreiden näkemysten mukaan perusoppijaksolla 2007-08

Liikunnanopetuksen tarjonnan perusteet rehtoreiden näkemysten mukaan	n	Jossain määrin tai täysin eri mieltä (%)	Ei osaa sanoa (%)	Jossain määrin tai täysin samaa mieltä (%)	%
Liikunnanopetuksen tarjoaminen opiskelijoille on tärkeää	29	3		97	100
Opettajat arvostavat liikuntaa	29		7	93	100
Opiskelijat arvostavat liikuntaa	29	10	10	80	100
Opisto saa liikunnanopetukseen päteviä opettajia	29	20	3	77	100
Opistolla on liikunnaopetuksen tarvitsemat tilat ja välineet	29	24	3	73	100
Muu, mikä:?	7			100	100

6.7.2 Terveyskasvatuksen opetuksen arvostus opettajien mukaan

Terveyskasvatuksen arvostusta koskevaan kysymykseen vastasivat kansanopistojen terveyskasvatuksen opettajat sekä ne liikunnanopettajat, jotka opettavat myös terveyskasvatusta kansanopistoissa. Arviointiasteikko oli 4-portainen Likert-asteikko (1 = erittäin vähän,...4 = erittäin korkea).

Terveyskasvatuksen opettajat kokivat terveyskasvatuksen opetusta arvostettavan eniten opettajien keskuudessa (74 %). Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista koki muidenkin henkilöstöryhmien arvostavan opetusta melko tai erittäin korkealle. Opettajien näkemyksen mukaan vähiten terveyskasvatuksen opetusta arvostivat opiskelijat (37 %). Noin kolmasosan koko henkilökunnasta nähtiin arvostavan melko tai erittäin vähän terveyskasvatuksen opetusta. (Taulukko 26)

TAULUKKO 26. Terveyskasvatuksen opetuksen arvostus eri henkilöstöryhmien keskuudessa liikunnan – ja terveyskasvatuksen opettajien mukaan

Terveyskasvatuksen arvostus eri ryhmien keskuudessa	n	Melko tai erittäin vähän (%)	Melko tai erittäin korkea (%)	%
Opettajat	19	26	74	100
Oppilaitoksen ylin johto	19	31	69	100
Muu henkilökunta	19	32	68	100
Opiskelijat	19	37	63	100

6.8 Liikunnanopetuksen ja terveystieteiden opetussisältöjen toteutuminen kansanopistoissa 2000-luvulla

Liikunnanopettajilta ja terveystieteiden opettajilta kysyttiin heidän opettamiensa aineiden opetussisältöjen toteutumista 4-portaisella Likert-asteikolla (1 = paljon, ...4 = ei ollenkaan). Arvioidut opetussisällöt oli koottu useilta eri alueilta, joita opetettiin kansanopistoissa. Opettajilta kysyttiin myös opetussisältöjä koskevia kehittämistarpeita. Vastaavasti rehtoreilta kysyttiin perusoppijaksojen 1999-2000 ja 2007-2008 muutoksia liikunnan- ja terveystieteiden opetuksessa.

6.8.1 Liikunnanopetuksen opetussisältöjen toteutuminen ja liikunnanopetuksen kehittäminen opettajien mukaan

Liikunnanopettajien mukaan eniten opetettiin palloilulajeja, joita 95 % opettajista ilmoitti opettavansa paljon tai melko paljon. Seuraavaksi eniten opetettiin kuntosalityöskentelyä (41 %). Kuitenkin 59 % liikunnaopettajista ilmoitti kuntosalityöskentelyä opettavan vain jonkin verran tai ei ollenkaan. Kansanopistojen opetussisällöt erosivat paljon toisistaan juuri kuntosalityöskentelyn opetustarjonnan suhteen. Vähiten opetettavia liikuntalajeja olivat aerobic (8 %) sekä pilates, jooga ym. kehonhuoltolajit (9 %). Avokysymykseen vastasi 9 liikunnanopettajaa, jotka kertoivat opetussisältöihin kuuluvan melko paljon ammuntaa, melontaa ja seikkailulajeja sekä jonkin verran sulkapalloa, josuiammuntaa, ratsastusta, suunnistusta ja itsepuolustus- ja kamppailulajeja. (Taulukko 27)

TAULUKKO 27. Liikunnanopetuksen opetussisällöt perusoppijaksolla 2007-2008 liikunnanopettajien mukaan

Liikunnanopetuksen opetussisällöt	n	Jonkin verran tai ei ollenkaan (%)	Paljon tai melko paljon (%)	%
Palloilulajit	20	5	95	100
Kuntosalityöskentely	22	59	41	100
Retki- ja luontoliikunta	21	67	33	100
Tanssi, ilmaisuliikunta ja rytmiikka	21	77	23	100
Uinti	22	86	14	100
Hiihto, luistelu, laskettelu, lautailu	22	86	14	100
Aerobic ym.	22	92	8	100
Pilates, jooga ym. kehonhuoltolajit	21	91	9	100
Muu, mikä?	9	67	33	100

Liikunnan- ja terveystieteiden opettajista yhteensä 18 henkilöä vastasi kysymyslomakkeen avoimeen kysymykseen, jossa kysyttiin millä alueilla liikunnanopetusta pitäisi voimakkaasti kehittää oppilaitoksessa lähivuosina. Useat vastaukset sisälsivät monipuolisia näkökulmia liikunnanopetuksen kehittämiseksi.

Vastaukset voidaan sisältöjen perusteella ryhmitellä neljään kokonaisuuteen. Ensinnäkin useat vastaukset viittasivat liikuntatilojen ja -välineiden kehittämistarpeisiin. Opettajista seitsemän mainitsi muun muassa, että tarvitaan lisää resursseja ja rahaa välineisiin ja tilojen parantamiseen. Toisaalta neljä opettajaa viittasi opetuksen käytännöllisiin ja pedagogisiin järjestelyihin liittyviin tarpeisiin. Niissä kerrottiin tarpeista tehdä enemmän yhteistyötä paikallisten seurojen kanssa, saada lisää opetusaikaa luku-järjestyksissä, saada opetus parempaan aikaan ja kehittää projektimuotoista opiskelua erityisesti ohjaustaitojen opettamiseen. Kahdessa vastauksessa mainittiin lisäksi opettajien tarvitsevan lisää täydennyskoulutusta.

Kolmanneksi opettajat mainitsivat, että huomiota pitäisi kiinnittää myös asennekasvatukseen ja yleiseen aktiivisuuden kehittämiseen nuorten liikuntaharrastuksissa, jotta opetukseen ylipäättään saataisiin opiskelijoita mukaan. Neljäs luokka muodostui tarpeista kehittää opetuksen sisältöalueita, kuten kunto- ja terveystieteitä, retki- ja luontoliikuntaa, erähiiltoa, luova ilmaisua, rytmiliikuntaa, hiihtoa, luistelua, lautailua, lumikenkäilyä, uintia, tanssia ja aerobicia.

6.8.2 Terveyskasvatuksen opetussisältöjen toteutuminen ja kehittäminen opettajien mukaan

Terveyskasvatuksen opetussisältöjä kysyttiin terveystieteiden opettajilta sekä niiltä liikunnanopettajilta, jotka opettivat terveystieteistä Eniten opetettiin aihealueita, jotka käsittelivät ravintoa ja terveyttä (95 %), toiseksi eniten liikuntaa ja terveyttä (84 %) ja kolmanneksi eniten mielenterveyttä (76 %). Vähäisimmät opetusmäärät olivat työterveyshuollon alueella, jota 69 % opettajista ilmoitti opettavan vain jonkin verran tai ei ollenkaan. Noin puolet vastaajista ilmoitti opettavansa paljon seksuaaliterveyttä ja noin puolet vastaavasti opetti sitä vain vähän. Lisäksi kuusi opettajaa mainitsi avovastauksessa opetussisällöiksi esimerkiksi ergonomian, päihteet, huumeet ja itsetuntoon liittyvät kysymykset. (Taulukko 28)

TAULUKKO 28. Terveyskasvatuksen opetussisällöt opettajien mukaan

Terveyskasvatuksen opetussisällöt	n	Jonkin verran tai ei ollenkaan (%)	Paljon tai melko paljon (%)	%
Ravinto ja terveys	19	5	95	100
Liikunta ja terveys	19	16	84	100
Mielenterveys	17	24	76	100
Tavallisimmat kansantaudit Suomessa	17	29	71	100
Terveyden ja sairauden määrittely	17	35	65	100
Seksuaaliterveys	17	47	53	100
Työterveyshuolto	16	69	31	100
Muu, mikä?	6	17	83	100

Eniten kehittämistarpeita nähtiin liikunnan ja terveyden ja seksuaaliterveyden sisältöjen opetuksessa. Noin 50 % opettajista arvioi, että edellä mainituissa opetussisällöissä on melko paljon tai paljon kehittämistarpeita. Vähiten kehittämistarpeita nähtiin terveyden ja sairauden määrittelyn sekä tavallisimpien kansantautien ja työterveyshuollon osalta, sillä noin 80 % opettajista arvioi niissä olevan vain jonkin verran tai ei ollenkaan kehittämistarpeita. Kahden opettajan avovastauksien mukaan mielenterveyden ja painonhallinnan sisältöjen opettamisessa on paljon kehittämistarpeita. (Taulukko 29)

TAULUKKO 29. Terveyskasvatuksen opetussisältöjen kehittämistarpeet opettajien mukaan

Terveyskasvatuksen kehittämistarpeet (opettajat, n=19)	n	Jonkin verran tai ei ollenkaan (%)	Paljon tai melko paljon (%)	%
Liikunta ja terveys	19	49	51	100
Seksuaaliterveys	18	50	50	100
Ravinto ja terveys	18	55	45	100
Terveyden ja sairauden määrittely	17	82	18	100
Tavallisimmat kansantaudit Suomessa	16	81	19	100
Työterveyshuolto	16	81	19	100
Muu, mikä?	2		100	100

Liikunnan- ja terveysterveyskasvatuksen opettajista yhteensä 9 henkilöä vastasi kysymyslomakkeen avoimeen kohtaan (Liite 6, kysymykset 12, 19 ja 20 ja Liite 7, kysymykset 19 ja 20), jossa pyydettiin terveysterveyskasvatuksen opetuksen kehittämisehdotuksia ja kommentteja.

Opettajat mainitsivat muun muassa, että terveysterveyskasvatuksen opetukseen tarvittaisiin enemmän selkokielistä, aikuisille soveltuvaa uutta opetusmateriaalia kuten eri aiheisiin liittyviä opetusvideoita ja DVD-aineistoja. Opettajat kaipasivat hyviä oppikirjoja ja opetusta täydentäviä asiantuntijavierailijoita. Toisaalta opettajat näkivät tärkeänä, että opiskelijat ovat mukana opetuksen toteutuksen suunnittelussa. He totesivat myös tarvittavan enemmän tietotekniikan käyttöä opetuksessa ja opetuksen tuomista lähemmäksi nuorten kokemusmaailmaa. Kahdessa vastauksessa korostettiin mielenterveyteen liittyvien aiheiden merkityksen lisääntyvän opetuksen kehittämisessä.

6.8.3 Liikunnan ja terveysterveyskasvatuksen opetuksen ja merkityksen muutos sekä opetuksen kehittämistarpeet rehtoreiden mukaan

Kansanopistojen rehtoreilta kysyttiin myös näkemyksiä siitä, miten liikunnan ja terveysterveyskasvatuksen opetus ja sen merkitys on muuttunut 2000-luvulla. Mittarina käytettiin 5-portaista Likert-asteikkoa (1 = supistunut jonkin verran, ... 5 = laajentunut paljon). Lisäksi rehtoreita pyydettiin arvioimaan liikunnan- ja terveysterveyskasvatuksen opetuksen kehittämistarpeita avoimessa kysymyksessä.

Lähes puolet rehtoreista (48 %) oli sitä mieltä, että liikunnan- ja terveystieteiden opetus on 2000-luvulla laajentunut jonkin verran tai paljon. Vain 17 % vastanneista näki että opetus on supistunut jonkin verran tai paljon. (Taulukko 30)

TAULUKKO 30. Liikunnan ja terveystieteiden opetuksen muutos 2000-luvulla rehtoreiden näkemyksen mukaan

Liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen muutos 2000-luvulla (rehtorit 07-08)	n	%
Supistunut jonkin verran	3	10
Supistunut paljon	2	7
Ei ole muuttunut	10	35
On laajentunut jonkin verran	12	41
On laajentunut paljon	2	7
Yhteensä	29	100

Rehtoreiden mielestä liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen merkitys 2000-luvulla on selkeästi kasvanut. Valtaosa (61 %) katsoi, että liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen merkitys on kasvanut jonkin verran tai paljon 2000-luvulla. Vain 6 % vastanneista totesi, että liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen merkitys on 2000-luvulla vähentynyt jonkin verran tai paljon. (Taulukko 31)

TAULUKKO 31. Liikunnan ja terveystieteiden merkityksen kasvu opiskelijoiden opinnoissa 2000-luvulla rehtoreiden mukaan

Liikunnan ja terveystieteiden merkityksen kasvu opiskelijoiden opinnoissa 2000-luvulla (rehtorit 07-08)	n	%
Vähentynyt paljon	1	3
Vähentynyt jonkin verran	1	3
Ei ole muuttunut	10	33
On kasvanut jonkin verran	17	57
On kasvanut paljon	1	4
Yhteensä	30	100

Avoimissa vastauksissaan perusopettajien 2007-08 rehtoreista (n=30) yhteensä kuusi henkilöä arvioi liikunnan- ja terveystieteiden kehittämistarpeita. Vastaajat totesivat muun muassa, että liikunnanopetuksen tärkeys korostuu tulevaisuudessa erityisesti ammatillisessa koulutuksessa. Esimerkkinä mainittiin vapaa-ajanohjaajan koulutus. Osa katsoi, että liikunnan- ja terveystieteiden opetus kehittyy eniten lyhytkestoi-

sessä eli keskimäärin 3-5 päivää kestävien lyhytkurssien tarjonnassa. Rehtoreiden mielestä liikunnan- ja terveystieteiden opetuksellisissa vahvistuvissa ennen kaikkea luontoliikunta, retkeilykasvatus ja terveystieteiden opetus.

Perusopijakson 1999-2000 rehtoreilta (n=56) kysyttiin avokysymyksiä siitä, ovatko opiston liikunnan ja terveystieteiden opetuksen määrä, laatu ja sisällöt muuttuneet 1990-luvulla ja toisaalta siitä, minkä merkityksen he näkivät liikunnalla ja terveystieteiden opetuksella opiston toiminnassa tuolloin ja tulevina vuosina. Kaikista vastanneista rehtoreista 40 kirjoitti ajatuksiaan edellämainittuihin kysymyksiin.

Vastauksissa tuli esille muun muassa se, että 1990-luvulla liikunnan- ja terveystieteiden opetuksessa ei tapahtunut juurikaan muutoksia ja että liikunnan- ja terveystieteiden opetus on vähenemässä omaehtoisesta liikunnan lisääntyessä ja terveystieteiden opetuksen laajentuessa hieman. Toisaalta todettiin myös, että liikunnan- ja terveystieteiden opetus lisääntyy liikuntaan erikoistuneiden linjojen, työkyvyn edistämistoiminnan vahvistumisen, liikuntatilojen parantamisen sekä lukiokoulutuksen ja urheilupuistojen yhteistyön myötä.

Liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen merkitystä arvioitiin avovastauksissa siten, että opetus on merkittävä osa opistotoiminnan kokonaisuutta ja se tulee lisääntymään. Nämä vastaajat olivat enimmäkseen kristillisten opistojen rehtoreita. Toisaalta liikunnan- ja terveystieteiden opetus nähtiin tärkeänä osana nuorten identiteetin rakentumista sekä kokonaisvaltaista oppimisen prosessia ja opiston kasvatustyötä. Rehtorit painottivat sitä, että liikunnan- ja terveystieteiden opetus on merkittävä henkisen ja fyysisen vireyden ylläpitäjä ja yhteishengen luoja opistossa. Neljä vastaajaa korosti, että liikunnan- ja terveystieteiden opetus kytkeytyy suoraan opiston toiminta-ajatuksiin ja on koko toiminnan keskeinen osa. Kaksi rehtoria mainitsi, että liikunnan- ja terveystieteiden opetusta tarkastellaan osana laajempaa yhteiskunnallista kenttää ja kansalaiskasvatusta.

7. POHDINTA

Tutkimuksessa tarkoituksena oli kartoittaa Suomen kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetusta 2000-luvulla. Tutkimuksen pääongelmaksi muodostui kansanopistojen opettajien ja rehtoreiden näkökulman avaaminen liikunnanopetuksen ja terveystieteiden opetuksen määrään, sisältöihin ja arvostukseen.

Kansanopistoista saatuihin opetussuunnitelmiin tutustuminen ja niiden sisältöjen tarkasteleminen antoi taustatietoa kansanopistoissa tarjottavasta liikunnan- ja terveystieteiden opetuksesta, sen tavoitteista, sisällöistä ja arvioinnista.

Tutkimuksen perusjoukko koostui kansanopistojen perusopettajien 2007-08 opettajista ja rehtoreista. Rehtoreiden ottaminen mukaan kyselyyn oli perusteltua, koska ensimmäinen kansanopistojen liikuntaa ja terveystieteiden kartoittava kysely tehtiin vuonna 2000 juuri rehtoreille. Näin saatiin nykytilanteen kartoituksen lisäksi vertailuaineistoa noin kahdeksan vuoden takaa. Tutkimus jakautui kahteen vaiheeseen, joista ensimmäinen koskee perusopettajien 1999-2000 rehtoreita ja toinen perusopettajien 2007-08 liikunnan- ja terveystieteiden opettajia sekä rehtoreita. Ensimmäinen vaihe loi pohjan ja taustakartoituksen toiselle vaiheelle, joka oli keskeisempi tämän tutkimuksen kannalta. Kahden eri aikaan kerätyn tutkimusaineiston käsittely ja tulosten tarkastelu osoittautui ajoittain vaikeasti hahmotettavaksi. Voidaankin pohtia, onko rehtoreiden vastausten käsittely saanut liian keskeisen painoarvon tämän työn tutkimusongelmien selvittämisessä.

Opetussuunnitelmien tarkastelu osana tutkimusta osoittautui hankalaksi aineiston vähäisyyden vuoksi. Vaikka kansanopistoja on Suomessa lähes sata, minulla oli käytettävänä vain 10 opetussuunnitelmaa. Niistäkin yli puolet oli kahdeksan vuoden takaista aineistoa. Niiden sisältö oli kansanopistokohtainen, mikä vaikeutti sisältöjen tarkastelua. Määrääväksi periaatteeksi kansanopistoissa on muotoutunut pedagogisen vapauden periaate (vrt. Koskinen 2005), mikä näyttää heijastuvan myös opetussuunnitelmien laadinnan käytäntöjen erilaisuuteen vielä 2000-luvulla. Tilanne kuvaa myös vapaan sivistystyön toiminnan itseohjautuvuutta ja sitä, että yhteisen opetussuunnitelmaperustan laatimiseen ei ole kansanopistoissa koettu tarvetta.

Olen pohtinut tutkimusta tehdessäni sitä, olenko saanut riittävästi aineistoa ja tarpeeksi vastaajia tutkimustehtävien käsittelyä ja johtopäätöksien tekemistä varten. Kansanopistoja on Suomessa tällä hetkellä 91 ja toisen vaiheen kyselyyni vastasi yhteensä 40 opistoa, joka on alle puolet opistojen määrästä. Näihin opistoihin sisältyi yhteensä 18 sellaista opistoa niistä 25:stä, joissa kansanopistoyhdistyksen opintolinjatietokannan mukaan on liikunnan ja terveysalan tai siihen läheisesti liittyvän alan opetustarjontaa vuonna 2008. Näyttää siltä, että 72 % liikunnan ja terveysalan opetusta suoraan tai välillisesti tarjoavaa opistoa on vastannut liikunnan- ja terveystieteiden opetusta koskevaan toisen vaiheen kyselyyni. Tältä osin aineisto on melko kattava. Kyselyyn vastasi yhteensä 33 opettajaa, joista liikuntaa ja/tai terveyskasvatusta opetti 23 ja terveystieteiden opetusta opetti 10. Koska kansanopistojen liikunnan ja terveysalan koulutusta antavia linjoja on vain 27 opistossa (ks. Taulukko 3, s. 24), voidaan tutkimukseen vastanneiden opettajien määrän katsoa olevan riittävän.

Eroman ja Raution tutkielmassa (2008) selvitettiin liikunnanopettajien näkemyksiä koululiikunnasta. Opettajat pitivät liikunnan opetussuunnitelman perusteita tärkeinä, mutta niillä ei ollut suurta merkitystä tutkimuksen mukaan opettajien työhön. Liikunnanopettajat suhtautuivat myönteisemmin liikunnan opetussuunnitelman keskeisiin sisältöihin kuin tavoitteisiin ja arvioinnin kriteereihin. Keskeiset sisällöt myös vaikuttivat liikunnanopettajien työhön enemmän kuin opetussuunnitelman perusteissa esitetyt tavoitteet ja arvioinnin kriteerit. Koulujen liikunnan opetussuunnitelmat olivat eritasoisia. Osa koulujen opetussuunnitelmista näytti olevan kopioita opetussuunnitelman perusteista, toteavat Eroma ja Rautio (2008, 2). Kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen osalta tilanne näyttää samankaltaiselta, vaikka sitä ei samalla tavalla tässä tutkielmassa selvitetty. Opistojen opetussuunnitelmat ovat varsin yleisluontoisia ja suppeita kuvauksia ja opistoille ja opettajille jää paljon vapauksia päättää opetussuunnitelman toteutuksen ja sisältöjen yksityiskohdista. Liikunnan- ja terveystieteiden opetus kansanopistoissa asettuu kuitenkin laajempaan kansanopistopedagogiikan kehykseen, jolle on tyypillistä internaatti-muotoisuus ja oppimisympäristön kokonaisvaltaisuus. Opetustyölle ei ole myöskään olemassa valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita. Opistoissa opiskellaan yhteisössä, jossa korostetaan yksilöllisyyttä ja mahdollisuuksia omiin opiskeluvalintoihin ja niiden rytmitykseen. (Yrjölä 2005; Alatalo & Ilén 2005)

Kansanopistojen tarjoamat liikunnanopetuksen tuntimäärät vaihtelevat suuresti eri opistojen välillä. Tämä viittaisi siihen, että opetustuntimääristä päättäessään kukin kansanopisto tekee oman tarpeensa mukaiset ratkaisut. Valtakunnallisesti ohjaavia periaatteita liikunnanopetuksen järjestämiseen ei kansanopistoissa näytä aineistonkaan perusteella olevan, kuten niitä ei muutoinkaan juuri ole (vrt. Yrjölä 2005). Liikunnanopetuksen tarjonta on hieman kasvanut rehtoreiden näkemyksen perusteella kahdeksassa vuodessa, erityisesti osalle opiskelijoista tarjottavana opetuksena. Tämän voi olettaa johtuvan liikunnan ja terveyden yleisen arvostuksen lisääntymisestä. Terveyskasvatuksen opetuksen tuntimäärät ovat kuitenkin selvästi liikunnanopetuksen tarjontaa pienempiä.

Kun perusoppijakson laajuus kansanopistoissa on keskimäärin 36 viikkoa, näyttäisi siltä, että useimmissa kansanopistoissa liikunnanopetusta tarjotaan enintään 1-4 opetustuntia viikossa. Kansanopiston opettajan työehtosopimuksen mukaan opetusvelvollisuus on noin 600 tuntia lukuvuodessa (OVTES 2007-2009, 177-179) Tämän perusteella voi arvioida, että kansanopiston liikunnanopettajalla on runsaasti muuta kuin liikunnanopetusta. Tässä tutkimuksessa ei kysytty opettajien opettamia muita aineita tai heidän toimenkuvaansa kuuluvia tehtäviä.

Perusopetuksen 9. luokkalaisten mielestä parasta liikunnanopettajan työssä oli liikunnan ilo, oppilaan innostuneisuus ja oppilaiden onnistumisen elämykset. Työtä pidettiin monipuolisena, vaihtelevana ja vauhdikkaana. Tärkeimpänä kehittämiskohteina opettajat näkivät tiloihin ja välineisiin liittyvän resurssoinnin. Toivottiin nykyistä isompia ja toimivampia saleja, riittävästi ajanmukaisia välineitä ja sitä, että liikuntasali olisi aina tarvittaessa käytössä. Liikuntatuntien määrää haluttiin lisäävän ja opetusryhmien kokoa pienennettävän. Koulutusta ja täydennyskoulutusta toivottiin lisää. Muutamat opettajat toivoivat työn arvostusta ja tasa-arvoisuutta muiden opettajien osalta ja rehtorin asennemuutosta. (Huisman 2004, 8, 120-124.)

Kansanopistojen liikunnan ja -terveyskasvatuksen opettajien vastaukset ovat samansuuntaiset, joskaan eivät ehkä aivan niin selkeät kuin Huismanin toteamat. Kansanopistojen opettajat pitivät myös liikuntatilojen ja -välineiden kuntoa ja ajantasaisuutta merkittävimmin opetusta vaikeuttavana ja tukevana tekijänä. Ilmeisesti

eri opistojen tilanteet vaihtelevat tässä suhteessa, koska vastausten hajonta oli varsin suuri. Kansanopistojen opettajat kokivat erityisesti opiskelijoiden arvostavan liikunnanopetusta ja muiden opettajien arvostavan terveystasvatusta.

Liikunnanopetuksen kannalta toimivan opetustilan merkitys on suuri. Kansanopistot sijaitsevat usein maaseututaajamissa, joiden lähistöllä on luontoa ja metsää. Yleisurheilupaikat ovat sitä vastoin enimmäkseen kuntien ja kaupunkien asukkaiden, koulujen ja järjestöjen yhteiskäytössä. Toimintaympäristö näyttää vaikuttavan liikunnanopetuksen sisältöihin. Opettajat totesivat, että liikuntapaikkoja on kohtuullisesti saatavilla mutta parhaiten juuri luonnossa tapahtuviin lajeihin, kuten luontoliikuntaan, retkeilyyn, seikkailuopetukseen ja muihin vastaaviin lajeihin. Kansanopistojen liikunnanopetuksen kehittämisessä tätä vahvuutta tulisi korostaa sekä opettajien osaamisen kehittämisen että koulutustarjonnan ja opetussuunnitelmatyön näkökulmista.

Tulokset kuvaavat sitä, että kansanopistojen liikunnanopetuksen keskeisin merkitys on opiskelijan sosiaalisen ja psyykkisen hyvinvoinnin vahvistamisessa. Mitä ilmeisimmin liikunta nähdään laaja-alaisena virkistysena ja harrastuneisuutena, jolla on yksilön kannalta muita kuin lajikohtaisesti orientoituneita ja urheiluvalmennuksellisia tehtäviä. Kuten Telama ja Kahila (1994) toteavat koululiikunnan osalta, kouluiässä hankitut liikunnan fysiologiset vaikutukset eivät varastoidu, vaan häviävät kun liikunta loppuu. Siksi koululiikunnan yksi tärkeimmistä tehtävistä on jatkuvan liikuntaharrastuksen herättäminen. Tämä tehtävä on merkittävä myös kansanopistojen liikunnanopetuksen näkökulmasta. Kansanterveyden kannalta on myös merkitystä sillä, että liikunta on yhteyksissä muihin terveisiin elämäntapoihin. Koululiikunnassa ei tulekaan korostaa ensisijaisesti kouluikäisten terveyttä, vaan sen merkitys myöhemmälle aikuisiän terveydelle tulisi muistaa. (Telama & Kahila 1994). Tämän tutkimuksen tulokset vahvistuvat Telaman & Kahilan johtopäätöksiä perusteella vaikka heidän tutkimuksena kohdejoukkona oli eri-ikäiset opiskelijat kansanopistojen opiskelijoihin verrattuna. Kansanopistojen liikunnanopetuksen keskeisimmäksi tehtäväksi nousee virkistys, hyvinvoinnin ja sosiaalisten taitojen tuottaminen. Kansanopistojen opettajien mahdollisen täydennyskoulutuksen sisällöissä tämän näkökulman merkitystä ei voine liikaa korostaa.

Rehtorit päättävät työnantajina opettajien rekrytoinnista ja oletettavasti osana toimenkuvaansa he joutuvat seuraamaan pätevän henkilöstön saatavuutta oppilaitokseensa ja työvoiman tarjontaa eri koulutusaloilla. Rehtorit tuntevat oppilaitoksen toiminnan kokonaisvaltaisesti, joten heidän arveltiin tuovan mielenkiintoisen näkökulman kysymykseen liikunnanopetuksen arvostuksesta. Pätevien liikunnan- ja terveystieteiden opettajien puute ei näytä rajoittavan rehtoreiden mielestä opetuksen tarjontaa, vaan pätevien opettajien saatavuus näyttää kattavan kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen tarpeet Suomessa. Miten rehtorit ovat ”pätevyyden” tässä yhteydessä kokeneet tai itsellensä määritelleet, ei tullut esille. Rehtoreiden mielestä terveystieteiden opetuksen tarjontaa ei niinkään rajoita pula pätevistä opettajista eikä terveystieteiden opetukseen liittyvät odotukset ja arvostukset vaan enemmänkin opintojen kysynnän niukkuus.

Kansanopistoista vain 6.5 % (ks. Taulukko 2, s. 23) tarjoaa liikunnan ja terveystieteiden koulutusta. Tämän mukaan kansanopistojen tarjoama liikunnan- ja terveystieteiden opetus on vähäistä kansanopistojen muiden opetusaineiden tarjontaan verrattuna. Liikunnanopettajista vähän alle puolet oli vakituksina opettajina ja muut joko tuntiopettajina tai määräaikaikaisesti palkattuina. Tämä näyttää viittaavan siihen, että kansanopistoissa liikunnanopetus on vain pieni osa koko opetuskokonaisuutta. Siitä huolimatta liikunnanopettajat kokevat omaa työtään kohtaan arvostusta eri henkilöstöryhmien keskuudessa.

Tilastokeskuksen vuonna 2002 tekemän kyselyn mukaan ilman liikunnan opettajakoulutusta (koulutus saattoi olla joku muu aineenopettajakoulutus) oli 20 % liikuntaa opettavista koulujen opettajista ja 15 % oli vailla minkäänlaista opettajakoulutusta. (Koululiikunnan kehittäminen 2007, 8). Liikunnanopettajakoulutuksen oli saanut 65 % koulun opettajista (Huisman 2004, 118). Kansanopistoissa liikunnanopettajakoulutuksen saaneita oli opettajien oman ilmoituksen perusteella 12 %. Ero on huomattava. Käsitykseni mukaan tämä heijastaa kansanopistojen liikunnanopetuksen pientä osuutta koko opetustarjonnassa. Toisaalta kysymys lienee myös siitä, että opettajan työ jakautuu moniin eri osa-alueisiin, missä liikunnanopettajakoulutuksen saaneet toimivat muissakin opetustehtävissä kuin liikunta-alalla ja päinvastoin; muiden aineiden opettajat opettavat myös liikuntaa.

Tutkimuksen perusteella kansanopistojen arvopohja näyttää säätelevän niiden asennoitumista liikunnan- ja terveystieteiden opetukseen ja sen merkitykseen ja tulevaisuuteen. Kristilliset opistot korostavat elämäntapojen sekä henkisen ja fyysisen vireyden merkitystä liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen tehtävänä muita hieman enemmän. Yhteiskunnalliset opistot näyttävät kytkevän liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen osaksi laajempaa yhteiskunnallista toimintaa. Sitoutumattomat, grundtvigilaiset opistot edustavat neutraalimpaa kantaa korostaen erityisesti hyvinvointiaspektia liikunnan – ja terveystieteiden opetuksen tehtävänä. Kansanopistojen heterogeenisuus, joka nousee aatetaustaeroista, selittää liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen asemaa, roolia, merkitystä ja tulevaisuutta.

Pohtiessaan kansanopistojen tulevaisuutta muutama vuosi sitten Turunen (2005) ennusti, että aikamme ei ole otollinen perinteistä vapaata sivistystyötä toteuttaville kansanopistoille, vaan asiakkaat haluavat koulutuksen mahdollisimman lyhytkestoisena ja mahdollisimman lähellä. Vapaaseen sivistystyöhön on tulossa verkko-opetusta ja yhä enemmän verkkopohjaista etäopetusta lähiopetuksen kustannuksella. Tämän hän näkee välillisesti heikentävän kansanopistojen tulevaisuudenmahdollisuuksia.

Tämä tulee mielestäni olemaan myös liikunnan ja terveystieteiden opetukselle haaste. Internaattimuotoinen ja pitkäkestoinen opiskelu suo mahdollisuuden opetuksen pitkäjänteiseen kehittämiseen ja monipuolisiin opetussisältöihin. Toisaalta lyhytkestoiset kurssit antavat mahdollisuuden opettaa spesifejä liikunnan ja terveystieteiden alueita sekä suunnata koulutusta tarkkaan valikoiduille kohderyhmille. Esimerkkinä voidaan mainita jatkuvasti kasvava joukko koulutusta haluavia ja aktiivisia seniori-ikäisiä, jotka voivat tulevaisuudessa olla nuorten aikuisten lisäksi kansanopistojen tarjoaman koulutuksen merkittävä kohdejoukko.

Kansanopistojen opetuksen ja oppimisen arviointi näyttää olevan sen pedagogisen vapauden periaatteen seurauksena varsin moniulotteisesti kuvattu opetussuunnitelmissa. Opistot ovat 2000-luvulla vahvistaneet merkittävästi yhteistyötä kehittämistyössä. Se on tapahtunut erilaisissa Suomen Kansanopistoyhdistyksen käynnistämässä kehittämishankkeissa kuten JOUTSEN, ITUA, ArKeA ja KOMIA. Samoin tietoyhteiskuntaohjelma on käynnistänyt kansanopistoissa joitakin kehityshankkeita. Hankkeissa kehitetään muun muassa itsearviointia ja internaattitoimintaa

opistojen yhteistyönä sekä oppimisen arviointia. (Pylvänäinen 2002, 6-14; Jokinen 2005)

Opetussuunnitelmien suunnittelun ja toteutuksen autonomisuus on eräänlainen historiallinen arvo ja toimintaperiaate kansanopistoissa. Kansanopistoliike on pohjoismainen. Näyttää siltä, että etenkin Ruotsissa tehdään kansanopistopedagogiikkaan liittyvää tutkimustyötä. Olisiko myös Suomessa tarvetta laajentaa kansanopistopedagogiikkaan perehtyvää tieteellistä tutkimusta? Moniulotteisuus opetustyössä on kansanopistojen kannalta historiallisista syistä merkittävä piirre, minkä tämä tutkielma myös vahvistaa. Samalla voi ajatella, että eri puolilla sijaitsevien pienehköjen opistoyksiköiden liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen kehittämiseksi voisi olla hyvä kehittää yhteistä opetussuunnitelmatyötä ja vahvistaa samalla keskinäistä verkottumista esimerkiksi täydennyskoulutuksen avulla. Jatkotutkimuksen tarve on täten ilmeinen kansanopistojen liikunnan- ja terveystieteiden opetuksen opetussuunnitelmatyön, oppimateriaalien ja opetusmenetelmien osalta.

Yhden kansanopisto-opiskeluvuoden aikana voidaan liikunnan ja terveystieteiden opetuksella tavoittaa useita satoja, jopa tuhansia nuoria ja nuoria aikuisia, joiden arvostus liikuntaa ja terveystietoa kohtaan näyttää olevan varsin korkea. Liikunnan- ja terveystieteiden opetussuunnitelmatyölle ei kuitenkaan näytä olevan yhdessä sovittuja perusteita eikä yhteistyötä eri opistojen välillä tässä suhteessa tehdä. Mahdollisuuksia siihen kuitenkin on, ehkä motiivejakin yhteisen kansanopistoatteen pohjalta.

LÄHTEET

- Alatalo, A & Ilén, P. 2005. Kansanopisto kokonaisvaltaisena oppimisympäristönä. Teoksessa: S. Virtanen & V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 100-110.
- Alkio-opisto. Mikä on Alkio-opisto. Viitattu 28.4.2008.
<http://www.alkio.fi/docs/tervetuloa.html>.
- Alkio-opiston opiskelijatilastot 2004-2005. Vararehtori Mervi Honkilahden arkisto 10.1.2008.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylistalo, P. 2002. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2000. Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY.
- Berndtsson, R. 2000. Om folkhögskolans dynamik. Möten mellan olika bildningsprojekt. Linköping Studies in Education and Psychology No. 75. Linköping: Linköping Universitet.
- Eroma, M. & Rautio, K. 2008. Sanahelinää vai opettajan ohjenuora? Liikunnanopettajien käsityksiä vuoden 2004 liikunnan opetussuunnitelman perusteista. Liikuntapedagogiikan pro gradu –tutkielma. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Fogelholm, M. & Vuori, I. (toim.) 2005. Terveysliikunta. Fyysinen aktiivisuus terveyden edistämässä. Jyväskylä: UKK-Instituutti, 5.
- Folkbildningens framsyn 2004. Framtidens folkbildning, roll och uppgifter. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Heikinaro-Johansson, P. 2003. Johdatus liikuntadidaktiikkaan. Teoksessa P. Heikinaro-Johansson, T. Huovinen & L. Kytökorpi (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Porvoo: WSOY, 101-125.
- Hirvensalo, M. & Häyrynen, T. 2003. Aikuisten liikunta. Teoksessa P. Heikinaro-Johansson & T. Huovinen & L. Kytökorpi (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Porvoo: WSOY, 47-60.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huisman T. 2004. Liikunnan arviointi peruskoulussa. Yhdeksäsluokkalaisten kunto, liikunta-aktiivisuus ja koululiikuntaan asennoituminen. Oppimistulosten arviointi 1 / 2004. Helsinki: Opetushallitus.

- Jokinen, J. 2005. Aikuiskoulutus tietoyhteiskuntaa kehittämässä. Helsinki: Opetushallitus.
- Kansanopisto-opinnot 2007-2008. Viitattu 20.2.2008.
<http://www.kansanopistot.fi/linjat/20072008.pdf>.
- Karttunen, M.O. 1979. Suomen kansanopisto 1889 -1979. Forssa: Suomen Kansanopistoyhdistys.
- Keränen, J. 2005. Kansalaisyhteiskunnan tulkki. Teoksessa S. Virtanen & V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 135-155.
- Koskinen, H. 2003. Pohjoismaisilta juurilta kohti maailmanlaajuista toimijuutta? Suomalaisen kansanopiston toimintakulttuuri ja sen kansanvälisyys 2000-luvun alussa. Acta Universitatis Tamperensis 948. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koskinen, H. 2005. Monet talot – monet tarinat. Teoksessa S. Virtanen & V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 30-50.
- Koululiikunnan kehittäminen 2007. Koululiikunnan neuvottelukunta (toim.) Moniste 18/2007. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kuronen, R. 1983. Erilainen vaihtoehto. Kansanopisto-opiskelua sisäoppilaitoksessa. Suomen Kansanopistoyhdistyksen julkaisusarja n:o 25. Helsinki: Suomen Kansanopistoyhdistys.
- Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998 / 21.8.1998.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=631>. 16.5.2008.
- Malviniemi, R. 1989. Grundtvigilaisten kansanopistojen taustajärjestöt. Teoksessa K. Kinnunen, V. Marjomäki, B. Nyback & K. Tiensuu (toim.) Vapauden vankina, Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Helsinki: Suomen Kansanopistoyhdistys, 21-48.
- Marjomäki, V. 1984. Kansanopisto elää. Juhlakirja kouluneuvos M. O. Karttuselle. Helsinki: Suomen Kansanopistoyhdistys.
- Marjomäki, V. 1989. Kansanopistoliike ja yhteiskunnan muutos. Teoksessa K. Kinnunen, V. Marjomäki, B. Nyback & K. Tiensuu (toim.) Vapauden vankina, Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Helsinki: Suomen Kansanopistoyhdistys, 9-20.
- Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.

Mäkeläinen, A. 1989. Kansanopistojen kelpoistava koulutus. Teoksessa K. Kinnunen, V. Marjomäki, B. Nyback & K. Tiensuu (toim.) Vapauden vankina, Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Helsinki: Suomen Kansanopistoyhdistys, 117-135.

Määttä, J. & Yrjölä, P. 2001. Perinteen ja nykyajan puristuksessa. Kansanopistojen arviointi 10/2001. Helsinki: Opetushallitus.

Niemelä, S. 1999. Vapaa sivistystyö 2000-luvun kynnyksellä. Tilaa sivistykselle nro 1. Saarijärvi: Kansanvalistusseura.

Niemelä, S. 2008. Sivistystyö. Maaseudun Sivistysliiton, Työväen Sivistysliiton, Kansan Sivistystön liiton, Kansallisen Sivistystyön liiton, Svenska Studiecentralen:n ja Vihreän Sivistys- ja Opintokeskuksen julkaisu. Helsinki: Elias.

Oksman, E. 1981. Aikuistuvan nuoren ammatinvalinnan selkiintyneisyys, opiskelumotiivit ja opiskeluun liittyvät arvot. Tutkimuskohteena kansanopisto-opiskelijat. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

OVTES 2007 2009. Kunnallinen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus. Helsinki: Kunnallinen työmarkkinalaitos.

Pajarinen, M., Puhakka, H & Vanhalakka-Ruoho, M. 2004. Aikuisopiskelijan ohjaus opintopolun tukena sekä oppilaitoksen toimintakulttuurin osana. Arviointi. Helsinki: Opetushallitus.

Pantzar, E. 2007. Aikuiskasvatuksen toimintakentät. Teoksessa: K. Collin ja S. Paloniemi (toim.) Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttänä. Jyväskylä: PS-kustannus, 17 – 34.

Pitkät opintolinjat. Kansanopisto-opinnot 2008-2009. Sivut päivitetty 23.5.2008. Viitattu 10.5.2008. http://www.kansanopistot.fi/skybase/linja_search.php.

Pylvänäinen, L. 2008. Keski-suomalaisten kansanopistojen rooli maakunnan aikuiskoulutuksessa. Keski-Suomen liiton julkaisu B 165. Jyväskylä: Keski-Suomen liitto.

Pylvänäinen, R. 2002. Kehittämistavoitteena vaikuttavuus ja vertailtavuus. Kansanopistolehti 1/2002.

Siljander, P. 1982. N. F. S. Grundtvigin sivistyskäsitys ja kansanopiston tehtävä. Oulun yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 11/1982.

Telama R. & Kahila, S. 1994. Liikuntakasvatus koulussa ja nuorisourheilussa. Teoksessa Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu: tieteellinen katsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 90. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (Likes), 149-190.

Tuomola-Karp, P. 2005. Laatu luottamuksen rakentamisena - laatukäsitys kansanopistossa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Väitöstutkimus. Viitattu 10.5.2008. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sospo/vk/tuomola-karp/laatuluo.pdf>

Turunen, J. 2005. Kansanopistot koivukujan päässä. Teoksessa: S. Virtanen & V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 298-310.

Tyrväinen, H. 2005. Opetussuunnitelmasta oppitunniksi. Teoksessa: L. Kannas & H. Tyrväinen (toim.). Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Terveystiedon tutkimuskeskus. Julkaisuja 3. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 51-66.

Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kantasalmi, K., Kamppi, P. & Silvennoinen, H. 2006. Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 16. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvosto.

Vaherva, T. & Knubb-Manninen, G. 2007. Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja suuntaviivaopinnot. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 25. Helsinki: Koulutuksen arviointineuvosto.

Vanhatalo, K. 2000. Internaatista internettiin – kansanopiston monet kasvot. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Turun yliopisto.

Vapaa sivistystyö. Julkaistu/päivitetty 11.07.2006. Viitattu 20.2.2008. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/aikuiskoulutusjaerjestelmae/vapaa_sivistystyoe/?lang=fi.

Vuolle, P. 2000. Liikunnan merkitys rakentuu elämänkaarella. Teoksessa M. Miettinen (toim.) Haasteena huomisen hyvinvointi – Miten liikunta lisää mahdollisuuksia. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II. Tutkimuskatsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämisykeskus (Likes), 23-48.

Välimaa, R. 2005. Terveysymmärrystä rakentamassa. Teoksessa L. Kannas & H. Tyrväinen (toim.). Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Terveystiedon tutkimuskeskus. Julkaisuja 3. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 37-50.

Yrjölä, P. 2005. Julkisesti arvioitavana. Teoksessa S. Virtanen & V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 276-297.

LIITTEET

- LIITE 1 Saatekirje kansanopistoille
- LIITE 2 Saatekirje A perusoppijakson 2007-2008 rehtoreille
- LIITE 3 Saatekirje B perusoppijakson 2007-2008 liikunnan- ja terveystieteiden opettajille
- LIITE 4 Saatekirje C perusoppijakson 2007-2008 terveystieteiden opettajille
- LIITE 5 Kyselylomake A perusoppijakson 2007-2008 rehtoreille
- LIITE 6 Kyselylomake B perusoppijakson 2007-2008 liikunnan- ja terveystieteiden opettajille
- LIITE 7 Kyselylomake C perusoppijakson 2007-2008 terveystieteiden opettajille
- LIITE 8 Saatekirje perusoppijakson 1999-2000 rehtoreille
- LIITE 9 Kyselylomake perusoppijakson 1999-2000 rehtoreille
- LIITE 10 Tutkimuksessa viitatus taulukot

LIITE 1

ARVOISA VASTAANOTTAJA

Ohessa on Suomen kansanopistoille suunnattu kysely, jossa selvitetään kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden/-tiedon opetusta. Kokoan aineistoa laudaturtyötäni varten Jyväskylän yliopiston Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan liikuntatieteiden laitokselle.

Kirje sisältää kolme lomaketta:

- kyselylomake **A** rehtorille
- kyselylomake **B** liikunnanopettajalle tai liikunnan- ja terveystieteiden/-tiedon opettajalle
- kyselylomake **C** terveystieteiden opettajalle

Pyydän Teitä ystävällisesti jakamaan kyselylomakkeet asianomaisille henkilöille vastaamista varten. Kyselylomakkeissa on tarvittavat vastaushjeet. Vastaaminen ei vie kohtuuttomasti aikaa. Olen laittanut tämän kirjeen mukana kirjekuoret vastauksien palauttamista varten.

Pyydän palauttamaan lomakkeet mukana olevissa kirjekuorissa viimeistään 31. tammikuuta 2008 mennessä.

Korpilahdella 9.1.2008

Ystävällisin terveisin

Marjatta Ikonen

Yhteystiedot

Marjatta Ikonen, liikunnanopettaja (LitK)

(050) 539 9482 ja (014) 820 1227

muti.ikonen@alkio.fi

Alkio-opisto

Tähtiniementie 26, 41800 Korpilahti

LIITTEET:

kyselylomake **A** rehtorille

kyselylomake **B** liikunnanopettajalle tai liikunnan- ja terveystieteiden/-tiedon opettajalle

kyselylomake **C** terveystieteiden/-tiedon opettajalle

LIITE 2

Korpilahti 9.1.2008

Kyselylomake rehtorille

ARVOISA REHTORI

Teen laudaturtyötäni Jyväskylä yliopiston Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan liikuntatieteiden laitoksella. Aiheeni käsittelee **kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetusta**.

Tarkoitukseni on kerätä aineistoa kaikista Suomen 91:stä kansanopistosta.

Tutkimusaineistona käytän

- 1) lukuvuoden 1999 - 2000 opetussuunnitelmia
- 2) rehtorikyselyä vuosilta 2000 ja 2008 sekä
- 3) liikunnan ja terveystieteiden opettajille tehtyä kyselyä vuodelta 2008.

Katson työni antavan tietoa kansanopistojen opetuksen yhdeltä vielä kartoittamattomalta alueelta ja palvelevan siten koko kansanopistokenttää. Kaikkea saatua aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja vain tutkimustarkoitukseen. Toivon Teiltä myönteistä suhtautumista ja aktiivisuutta, jotta saan tarvittavan tutkimusaineiston.

Pyydän Teitä palauttamaan täytetyn kyselylomakkeen minulle ohien liitettyssä kirjekuoressa

31. tammikuuta 2008 mennessä.

Vastaan mielelläni mahdollisiin kysymyksiin.

Yhteistyöstä kiittäen ja menestyksestä työvuotta toivottaen

Marjatta Ikonen

(050) 539 9482

muti.ikonen@alkio.fi

Alkio-opisto

Tähtiniementie 26, 41800 Korpilahti

Kyselylomake
liikunnanopettajalle tai
liikunnan- ja
terveyskasvatuksen/terveystiedon
opettajalle

**ARVOISA LIIKUNNANOPETTAJA TAI LIIKUNNAN- JA
TERVEYSKASVATUKSEN / TERVEYSTIEDON OPETTAJA**

Teen laudaturtyötäni Jyväskylän yliopiston Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan liikuntatieteiden laitoksella. Aiheeni käsittelee **kansanopistojen liikunnan ja terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta**.

Tarkoitukseni on kerätä aineisto Suomen kaikista 91:stä kansanopistosta.
Tutkimusaineistona käytän

- 1) lukuvuosien 1990-2000 opetussuunnitelmia
- 2) rehtorikyselyä vuodelta 2000 ja 2008 sekä
- 3) liikunnan ja terveyskasvatuksen/-tiedon opettajille tehtyä kyselyä vuodelta 2008.

Kansanopistoissa liikunnan ja terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta ei ole juurikaan selvitetty.

Katson työni antavan tietoa kansanopistojen opetuksen yhdeltä vielä kartoittamattomalta alueelta ja palvelevan siten koko kansanopistokenttää. Kaikkea saatua aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja vain tutkimustarkoitukseen. Toivon Teiltä myönteistä suhtautumista ja aktiivisuutta, jotta tutkimukseni käyttämä aineisto olisi mahdollisimman laaja ja luotettava.

Pyydän palauttamaan täytetyn kyselylomakkeen minulle oheen liitettyssä palautuskuoressa

31. tammikuuta 2008 mennessä.

Jos opetat terveyskasvatusta/-tietoa, mutta et liikuntaa, täytä lomake C

Vastaan mielelläni mahdollisiin kysymyksiin.
Yhteistyöstä kiittäen ja menestyksestä kevättä toivottaen,

Marjatta Ikonen
(050) 539 9482, (014) 820 1227
muti.ikonen@alkio.fi
Alkio-opisto
Tähtiniementie 26, 41800 Korpilahti

Kyselylomake
terveyskasvatuksen/-tiedon
opettajalle

ARVOISA TERVEYSKASVATUKSEN / TERVEYSTIEDON OPETTAJA

Teen laudaturtyötäni Jyväskylän yliopiston Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan liikuntatieteiden laitoksella. Aiheeni käsittelee **kansanopistojen liikunnan ja terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta**.

Tarkoitukseni on kerätä aineisto Suomen kaikista 91:stä kansanopistosta. Tutkimusaineistona käytän

- 1) lukuvuosien 1990-2000 opetussuunnitelmia
- 2) rehtorikyselyä vuodelta 2000 ja 2008 sekä
- 3) liikunnan ja terveyskasvatuksen/-tiedon opettajille tehtyä kyselyä vuodelta 2008.

Kansanopistoissa liikunnan ja terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta ei ole juurikaan selvitetty.

Katson työni antavan tietoa kansanopistojen opetuksen yhdeltä vielä kartoittamattomalta alueelta ja palvelevan siten koko kansanopistokenttää. Kaikkea saatua aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja vain tutkimustarkoitukseen. Toivon Teiltä myönteistä suhtautumista ja aktiivisuutta, jotta tutkimukseni käyttämä aineisto olisi mahdollisimman laaja ja luotettava.

Pyydän palauttamaan täytetyn kyselylomakkeen minulle oheen liitetyssä palautuskuoressa

31. tammikuuta 2008 mennessä.

Jos opetat terveyskasvatusta/-tietoa, täytä vain oheinen lomake C.

Vastaan mielelläni mahdollisiin kysymyksiin.
Yhteistyöstä kiittäen ja menestyksestä kevättä toivottaen,

Marjatta Ikonen
(050) 539 9482, (014) 820 1227
muti.ikonen@alkio.fi
Alkio-opisto
Tähtiniementie 26, 41800 Korpilahti

KYSELYLOMAKE **A** **REHTORILLE**

Olen A nainen
 Olen B mies

Opiston nimi: .....

Opistomme on A sitoutumaton
 B kristillinen
 C yhteiskunnallinen
 D erityisopisto

Kaikki kysymykset koskevat vain **perusoppijakson** opetusta lukuvuonna **2007-08**
Ympyröikää sopiva vaihtoehto ja täyttäkää puuttuvat tiedot.

1. **Opiskelijavahvuutemme on lukuvuonna 2007-08 yhteensä n. _____ opiskelijaa**

2. **Oppilaitoksemme tarjoaa lukuvuonna 2007-08 liikunnanopetusta seuraavasti**

1 kaikille opiskelijoille
 2 osalle opiskelijoista
 3 ei ollenkaan

Jos vastasitte kohtaan 3 (ei ollenkaan), siirtykää suoraan kysymykseen 5.

3.	Opistomme tarjoaa liikuntakasvatusta, koska	Olen täysin eri mieltä	Olen jossain määrin eri mieltä	En osaa sanoa	Olen jossain määrin samaa mieltä	Olen täysin samaa mieltä
A	Opistomme katsoo, että liikunnanopetuksen tarjoaminen opiskelijoille on tärkeää	1	2	3	4	5
B	Opiskelijat arvostavat liikuntaa	1	2	3	4	5
C	Opettajat arvostavat liikuntaa	1	2	3	4	5
D	Opistolla on liikunnanopetuksen tarvitsemat tilat ja välineet	1	2	3	4	5
E	Opisto saa liikunnanopetukseen päteviä opettajia	1	2	3	4	5
F	Muu, mikä?:	1	2	3	4	5
G	Muu, mikä?:	1	2	3	4	5

		Ei rajoita / ei koske opistoamme	Rajoittaa jonkin verran	Rajoittaa melko paljon	Rajoittaa merkittävästi
4.	Missä määrin seuraavat tekijät mielestänne rajoittavat opistonne <u>liikunta-aineiden</u> tarjontaan opiston opetussuunnitelmassa				
A	Pula pätevistä opettajista	1	2	3	4
B	Liikuntaopintojen kysynnän niukkuus	1	2	3	4
C	Opiskelijoiden odotukset ja arvostukset	1	2	3	4
D	Opettajien odotukset ja arvostukset	1	2	3	4
E	Liikunnan opetukseen soveltuvat tilat ja välineet	1	2	3	4
F	Muu, mikä?:	1	2	3	4
G	Muu, mikä?	1	2	3	4

5. **Oppilaitoksemme tarjoaa lukuvuonna 2007-08 terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta seuraavasti**

- 1 kaikille opiskelijoille
- 2 osalle opiskelijoista
- 3 ei ollenkaan

Jos vastasitte kysymyksen kohtaan 3 (ei ollenkaan), voitte jättää vastaamatta jäljellä oleviin kysymyksiin. Kiitän vastauksestanne.

		Ei rajoita / ei koske opistoamme	Vaikuttaa jonkin verran	Rajoittaa melko paljon	Rajoittaa merkittävästi
6.	Missä määrin seuraavat tekijät mielestänne rajoittavat opistonne <u>terveyskasvatuksen/-tiedon</u> tarjontaan opiston opetussuunnitelmassa				
A	Pula pätevistä opettajista	1	2	3	4
B	Terveyskasvatuksen/-tiedon opintojen kysynnän niukkuus	1	2	3	4
C	Opiskelijoiden odotukset ja arvostukset	1	2	3	4
D	Opettajien odotukset ja arvostukset	1	2	3	4
E	Muu, mikä?:	1	2	3	4

7. Miten näette opiston liikunnan ja terveystieteiden opetuksen muuttuneen 2000-luvulla

- 1 supistunut jonkin verran
- 2 supistunut paljon
- 3 ei ole muuttunut
- 4 on laajentunut jonkin verran
- 5 on laajentunut paljon

8. Näettekö liikunnan ja terveystieteiden merkityksen kasvaneen opiskelijoiden opinnoissa 2000-luvulla

- 1 vähentynyt jonkin verran
- 2 vähentynyt paljon
- 3 ei ole muuttunut
- 4 on kasvanut jonkin verran
- 5 on kasvanut paljon

Sydämelliset kiitokset, että olette käyttänyt aikaanne vastaamiseen!

Pyydän Teitä palauttamaan täytetyn kyselylomakkeen minulle oheen liitettyssä kirjekuoressa

31. tammikuuta 2008 mennessä.

KYSELYLOMAKE **B** LIKUNNANOPETTAJALLE TAI LIKUNNAN-
JA TERVEYSKASVATUKSEN / TERVEYSTIEDON OPETTAJALLE

Huom! Vastaa tällä lomakkeella kysymyksiin **1 – 12**, jos opetat vain liikuntaa. Jos opetat sekä liikuntaa että terveystiedon/-tietoa, vastaa kaikkiin kysymyksiin. Ole hyvä ja täytä tämä lomake riippumatta siitä, kuinka paljon liikunnan ja terveystiedon/-tiedon opetusta sisältyy opetusvelvollisuuteesi.

Olen   A   nainen
Olen   B   mies

Opiston nimi: .....

Opistomme on
A   sitoutumaton
B   kristillinen
C   yhteiskunnallinen
D   erityisopisto

Kaikki kysymykset koskevat vain **perusoppijakson** opetusta lukuvuonna **2007-2008**.

Ympyröi sopiva/sopivat vaihtoehdot ja täytä puuttuvat tiedot.

1. Työskentelen oppilaitoksessa lukuvuonna 2007-2008

A   vakituksena opettajana
B   tuntiopettajana
C   muuten, miten _____

2. Olen koulutukseltani

A   liikunnanopettaja
B   liikunnanohjaaja
C   terveydenhoitaja tai muu terveydenhoitoalan
          koulutuksen saanut henkilö
D   muu, mikä koulutus? _____

**3. Opiskelijavahvuutemme on lukuvuonna 2007-2008 yhteensä n. _____
opiskelijaa**

LIKUNNAN OPETUSTA KOSKEVAT KYSYMYKSET

4. Opetan liikuntaa n. _____ tuntia perusoppijakson 2007-2008 aikana.

5. Oppilaitoksemme tarjoaa lukuvuonna 2007-2008 liikunnanopetusta seuraavasti:

A   kaikille opiskelijoille

B osalle opiskelijoista

6. Liikunta oppiaineena on opiskelijoille

- A valinnainen
- B pakollinen
- C osalle valinnainen, osalle pakollinen

YMPYRÖI SEURAAVISSA KYSYMYKSISSÄ SOPIVIN VAIHTOEHTO (esim. 1= ei ollenkaan tärkeä, 2= jonkin verran tärkeä, 3= melko tärkeä, 4= erittäin tärkeä)

7. Kuinka tärkeänä näet liikunnan eri tehtävät oppilaitoksessasi?

		Ei ollenkaan tärkeä	Jonkin verran tärkeä	Melko tärkeä	Erittäin tärkeä
A	Virkistys ja vaihtelu	1	2	3	4
B	Tiedon lisääminen liikunnan terveysvaikutuksista	1	2	3	4
C	Jatkuvan liikuntaharrastuksen herättäminen	1	2	3	4
D	Lajikohtainen kehittyminen	1	2	3	4
E	Uusiin lajeihin tutustuminen	1	2	3	4
F	Itsetunnon ja positiivisen minäkuvan vahvistaminen	1	2	3	4
G	Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen	1	2	3	4
H	Sosiaalisten taitojen kehittäminen	1	2	3	4
I	Fyysisen kunnon kohottaminen	1	2	3	4

8. Miten mielestäsi alla luetellut tekijät tukevat tai vaikeuttavat liikunnanopetusta oppilaitoksessanne

		Vaikeuttaa jonkin verran merkittävästi	Vaikeuttaa jonkin verran	Ei vaikuta mitenkään	Tukee jonkin verran	Tukee merkittävästi
A	Käytettävissä olevien opetustilojen saatavuus	1	2	3	4	5
B	Käytettävissä olevien liikuntavälineiden kunto ja ajantasaisuus	1	2	3	4	5
C	Opiskelijoiden asenne liikunnanopetukseen	1	2	3	4	5
D	Liikunnanopetuksen tarpeiden huomioiminen luku- tai työjärjestysten laatimisessa	1	2	3	4	5
E	Muu, mikä?:	1	2	3	4	5
F	Muu, mikä?:	1	2	3	4	5

9.	Miten koet eri henkilöstöryhmien arvostavan liikunnanopetusta oppilaitoksessasi.	Erittäin korkealle	Melko korkealle	Melko vähän arvostettu	Erittäin vähän arvostettu
A	Opettajat	4	3	2	1
B	Muu henkilökunta	4	3	2	1
C	Opiskelijat	4	3	2	1
D	Oppilaitoksen ylin johto / hallitus, johtokunta tai vastaa	4	3	2	1

10.	Liikunnanopetuksen opetussisällöt koostuvat seuraavista alueista:	Ei ollenkaan	Jonkin verran	Melko paljon	Paljon
A	Palloilulajit	1	2	3	4
B	Kuntosalityöskentely	1	2	3	4
C	Tanssi, ilmaisuliikunta ja rytmiikka	1	2	3	4
D	Hiihto, luistelu, laskettelu, lautailu	1	2	3	4
E	Uinti	1	2	3	4
F	Retki- ja luontoliikunta	1	2	3	4
G	Aerobic ym.	1	2	3	4
H	Pilates, jooga ym. kehonhuoltolajit	1	2	3	4
I	Muu, mikä?:	1	2	3	4

11.	Oppilaitoksellamme on käytettävissä liikunnanopetusta varten tiloja seuraavasti: (liikuntatila ja sen saatavuus)	Tila on erittäin vaikeasti saatavissa liikunnanopetuksen käyttöön	Tila on melko vaikeasti saatavissa liikunnanopetuksen käyttöön	Tila on melko helposti saatavissa liikunnanopetuksen käyttöön	Tila on erittäin helposti saatavissa liikunnanopetuksen käyttöön
A	Oma liikuntasali	1	2	3	4
B	Oma kuntosali	1	2	3	4
C	Oma urheilukenttä	1	2	3	4
D	Retkeily- ja luontoliikuntareitistö ja ladut	1	2	3	4
E	Uimahalli	1	2	3	4
F	Opiston ulkopuolinen liikuntatila	1	2	3	4
G	Muu, mikä?:	1	2	3	4
H	Muu, mikä?:	1	2	3	4

12. Liikunnanopetusta pitäisi kehittää oppilaitoksessamme lähivuosina voimakkaasti seuraavilla alueilla?

A

B

C

D

E

*JOS OPETAT MYÖS TERVEYSKASVATUSTA/-TIETOA, VASTAA SEURAAVIIN TERVEYSKASVATUKSEN/- TIEDON OPETUSTA KOSKEVIIN KYSYMYKSIIN
Kiitos liikunnanopettajalle edellisistä vastauksista!*

13. Opetan terveystkasvatusta/-tietoa n. _____ tuntia perusoppijakson 2007-2008 aikana

14. Oppilaitoksemme tarjoaa lukuvuonna 2007-2008 terveystkasvatuksen/-tiedon opetusta seuraavasti:

A kaikille opiskelijoille

B osalle opiskelijoista

15. Terveystkasvatus/-tieto oppiaineena on opiskelijoille

A valinnainen

B pakollinen

C osalle valinnainen, osalle pakollinen

YMPYRÖI SEURAAVISSA KYSYMYKSISSÄ SOPIVIN VAIHTOEHTO (esim. 1= ei ollenkaan, 2= jonkin verran, 3= melko paljon, 4= paljon)

16.	Miten mielestäsi alla luetellut tekijät tukevat tai vaikeuttavat terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta oppilaitoksessanne	Vaikeuttaa merkittävästi	Vaikeuttaa jonkin verran	Ei vaikuta minkään	Tukee jonkin verran	Tukee merkittävästi
A	Käytettävissä olevien opetustilojen saatavuus	1	2	3	4	5
B	Ajantasaisten oppimateriaalien saatavuus	1	2	3	4	5
C	Opiskelijoiden suhtautuminen terveyskasvatuksen/-tiedon opetukseen	1	2	3	4	5
D	Terveyskasvatuksen/-tiedon opetuksen tarpeiden huomioiminen luku- tai työjärjestysten laatimisessa	1	2	3	4	5
E	Nuorten asenne terveiden elämäntapojen merkitykseen	1	2	3	4	5
F	Opiskelijoiden terveyskäyttämisen muutokset	1	2	3	4	5
G	Päihteiden käytössä tapahtuneet muutokset	1	2	3	4	5
H	Muu, mikä?:	1	2	3	4	5
I	Muu, mikä?:	1	2	3	4	5

17.	Miten koet eri henkilöstöryhmien arvostavan terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta oppilaitoksessasi.	Erittäin vähän	Melko vähän	Melko korkealle	Erittäin korkealle
A	Opettajat	1	2	3	4
B	Muu henkilökunta	1	2	3	4
C	Opiskelijat	1	2	3	4
D	Oppilaitoksen ylin johto / hallitus, johtokunta tai vastaa	1	2	3	4

18.	Terveyskasvatuksen/-tiedon opetussisältö koostuu seuraavista alueista:	Ei ollenkaan	Jonkin verran	Melko paljon	Paljon
A	Terveyden ja sairauden määrittely	1	2	3	4
B	Tavallisimmat kansantaudit Suomessa	1	2	3	4
C	Ravinto ja terveys	1	2	3	4
D	Liikunta ja terveys	1	2	3	4
E	Työterveyshuolto	1	2	3	4
F	Seksuaaliterveys	1	2	3	4
G	Mielenterveys	1	2	3	4
H	Muu, mikä?:	1	2	3	4

19.	Terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta pitäisi kehittää oppilaitoksessamme lähivuosina voimakkaasti seuraavilla alueilla?	Ei ollenkaan	Jonkin verran	Melko paljon	Paljon
A	Terveyden ja sairauden määrittely	1	2	3	4
B	Tavallisimmat kansantaudit Suomessa	1	2	3	4
C	Ravinto ja terveys	1	2	3	4
D	Liikunta ja terveys	1	2	3	4
E	Työterveyshuolto	1	2	3	4
F	Seksuaaliterveys	1	2	3	4
G	Muu, mikä?:	1	2	3	4
H	Muu, mikä?:	1	2	3	4

20. Muita kehittämisehdotuksiasi, kommenttejasi terveyskasvatuksen/-tiedon osalta oppilaitoksessasi?

Sydämelliset kiitokset, että olet käyttänyt aikaasi kyselyyni vastaamiseen!

MUISTATHAN PALAUTTAA LOMAKKEEN TÄYTETTYNÄ 31.1.2008 MENNESSÄ.

KYSELYLOMAKE **C** **TERVEYSKASVATUKSEN/-TIEDON
OPETTAJALLE**

Huom! Vastaa tällä lomakkeella, jos opetat terveystietoa/-tietoa mutta et liikuntaa.
Ole hyvä ja täytä tämä lomake riippumatta siitä, kuinka paljon terveystietoa/-
tiedon opetusta sisältyy opetusvelvollisuuteesi.

Olen A nainen
Olen B mies

Opiston nimi: .....

Opistomme on A sitoutumaton
B kristillinen
C yhteiskunnallinen
D erityisopisto

Kaikki kysymykset koskevat vain **perusoppijakson** opetusta lukuvuonna **2007-2008**.
Ympyröi sopiva/sopivat vaihtoehdot ja täytä puuttuvat tiedot.

1. Työskentelen oppilaitoksessa lukuvuonna 2007-2008

A vakituisena opettajana
B tuntiopettajana
C muuten, miten _____

2. Olen koulutukseltani

A liikunnanopettaja
B liikunnanohjaaja
C terveydenhoitaja tai muu terveydenhoitoalan
koulutuksen saanut henkilö
D muu, mikä koulutus? _____

**3. Opiskelijavahvuutemme on lukuvuonna 2007-2008 yhteensä n. _____
opiskelijaa**

TERVEYSKASVATUKSEN/-TIEDON OPETUSTA KOSKEVAT KYSYMYKSET
(kysymysten numerointi on yhdenmukainen liikunnan ja terveystietoa/-tiedon opetuksen
kyselyn kanssa)

**13. Opetan terveystietoa/-tietoa n. _____ tuntia perusoppijakson 2007-
2008 aikana**

**14. Oppilaitoksemme tarjoaa lukuvuonna 2007-2008 terveystietoa/-
tiedon opetusta seuraavasti:**

A kaikille opiskelijoille
B osalle opiskelijoista

15. Terveystietoa/-tieto oppiaineena on opiskelijoille

A valinnainen
B pakollinen
C osalle valinnainen, osalle pakollinen

YMPYRÖI SEURAAVISSA KYSYMYKSISSÄ SOPIVIN VAIHTOEHTO (esim. 1= ei ollenkaan, 2= jonkin verran, 3= melko paljon, 4= paljon)

16.	Miten mielestäsi alla luetellut tekijät tukevat tai vaikeuttavat terveystieteiden/ -tiedon opetusta oppilaitoksessanne	Vaikeuttaa jonkin verran merkittävästi	Vaikeuttaa jonkin verran	Ei vaikuta minkään	Tukee jonkin verran	Tukee merkittävästi
A	Käytettävissä olevien opetustilojen saatavuus	1	2	3	4	5
B	Ajantasaisten oppimateriaalien saatavuus	1	2	3	4	5
C	Opiskelijoiden suhtautuminen terveystieteiden/ -tiedon opetukseen	1	2	3	4	5
D	Terveystieteiden/ -tiedon opetuksen tarpeiden huomioiminen luku- tai työjärjestysten laatimisessa	1	2	3	4	5
E	Nuorten asenne terveiden elämäntapojen merkitykseen	1	2	3	4	5
F	Opiskelijoiden terveystietämisen muutokset	1	2	3	4	5
G	Päihteiden käytössä tapahtuneet muutokset	1	2	3	4	5
H	Muu, mikä?:	1	2	3	4	5
I	Muu, mikä?:	1	2	3	4	5

17.	Miten koet eri henkilöstöryhmien arvostavan terveystieteiden/ -tiedon opetusta oppilaitoksessasi.	Erittäin vähän arvostettu	Melko vähän arvostettu	Melko korkealle	Erittäin korkealle
A	Opettajat	1	2	3	4
B	Muu henkilökunta	1	2	3	4
C	Opiskelijat	1	2	3	4
D	Oppilaitoksen ylin johto / hallitus, johtokunta tai vastaa	1	2	3	4

18.	Terveystieteiden/ -tiedon opetussisältö koostuu seuraavista alueista:	Ei ollenkaan	Jonkin verran	Melko paljon	Paljon
A	Terveyden ja sairauden määrittely	1	2	3	4
B	Tavallisimmat kansantaudit Suomessa	1	2	3	4
C	Ravinto ja terveys	1	2	3	4
D	Liikunta ja terveys	1	2	3	4
E	Työterveyshuolto	1	2	3	4
F	Seksuaaliterveys	1	2	3	4
G	Mielenterveys	1	2	3	4
H	Muu, mikä?:	1	2	3	4

19.	Terveyskasvatuksen/-tiedon opetusta pitäisi kehittää oppilaitoksessamme lähivuosina voimakkaasti seuraavilla alueilla?	Ei ollenkaan	Jonkin verran	Melko paljon	Paljon
A	Terveyden ja sairauden määrittely	1	2	3	4
B	Tavallisimmat kansantaudit Suomessa	1	2	3	4
C	Ravinto ja terveys	1	2	3	4
D	Liikunta ja terveys	1	2	3	4
E	Työterveyshuolto	1	2	3	4
F	Seksuaaliterveys	1	2	3	4
G	Muu, mikä?:	1	2	3	4
H	Muu, mikä?:	1	2	3	4

20. Muita kehittämisehdotuksiasi, kommenttejasi terveyskasvatuksen/-tiedon osalta oppilaitoksessasi?

Sydämelliset kiitokset, että olet käyttänyt aikaasi kyselyyni vastaamiseen!

MUISTATHAN PALAUTTAA LOMAKKEEN TÄYTETTYNÄ 31.1.2008 MENNESSÄ.

LIITE 8

Arvoisa rehtori,

Teen laudaturtyötäni Jyväskylän yliopiston Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan liikuntakasvatuksen laitoksella. Aiheeni käsittelee **kansanopistojen liikunnan ja terveystieteiden opetusta**. Tarkoitukseni on tehdä kvantitatiivinen tutkimus, jossa ovat mukana kaikki 91 kansanopistoa. Tutkimusaineistona käytän 1) lukuvuoden 1990-2000 opetussuunnitelmia 2) rehtorikyselyä ja 3) tarvittaessa liikunnan ja terveystieteiden opettajille tehtyä kyselyä tai heidän haastatteluaan.

Pyydän Teitä ystävällisesti lähettämään oppilaitoksenne opetussuunnitelman/suunnitelmat 1999-2000 ja täytetyn kyselylomakkeen minulle elokuun loppuun mennessä.

Olen ollut hieman yli 20 vuotta liikunnanopettajana Alkio-opistossa. Katson, että tutkimus antaisi tietoa kansanopistojen opetuksen yhdeltä vielä kartoittamattomalta alueelta ja palvelisi siten koko kansanopistokenttää. Olen myös saanut Suomen Kansanopistoyhdistykseltä pienen mutta tarpeellisen apurahan tukemaan opiskeluaani. Toivon Teiltä myönteistä suhtautumista ja aktiivisuutta, jotta saan tarvittavan tutkimusaineiston.

Kiittäen ja aurinkoista syksyä toivottaen

Marjatta Ikonen, liikunnanopettaja (Lik)
050-539 9482
muti.ikonen@alkio.fi
Alkio-opisto
Tähtiniementie 26
41800 Korpilahti

(liitteenä kyselylomake)

LIITE 9

KYSELYLOMAKE

Opiston nimi: .....

Opistomme on

- a sitoutumaton
- b kristillinen
- c yhteiskunnallinen
- d erityisopisto

Opiston toiminta-ajatus: .....

.....

.....

.....

Kaikki kysymykset koskevat vain **perusoppijakson** opetusta lukuvuonna **1999-2000**

Ympyröi sopiva/sopivat vaihtoehdot ja täytä puuttuvat tiedot. Merkitse 0 sellaisiin kohtiin, joihin ei tule merkintää.

1. **Opiskelijavahvuutemme oli lukuvuonna 1999-2000 yhteensä _____ opiskelijaa**
2. **Opistomme opiskelijamäärä linjoittain oli lv. 1999-2000**
  - a yleissivistävät linjat, _____ opiskelijaa
  - b ammatillinen koulutus(perustutkinnot), _____ opiskelijaa
  - c ammatillinen koulutus (ammattikorkeakoulututkinnot), _____ opiskelijaa
  - d ammatillissivistävä koulutus, _____ opiskelijaa

I LIIKUNTA KOSKEVAT KYSYMYKSET

3. **Oppilaitoksemme tarjosi lukuvuonna 1999-2000 liikunnanopetusta seuraavasti:**
  - a kaikille opiskelijoille
  - b osalle opiskelijoista
  - c ei ollenkaan liikunnanopetusta

Jos vastasit kohtaan c (ei ollenkaan liikunnanopetusta), siirry suoraan terveystieteiden kysymyksiin KOHTAAN II.

4. **Liikunta oli vapaaehtoinen oppiaine**
  - a kyllä
  - b ei
5. **Liikunnan opetukseen osallistuvien määrä oli**
  - a yleissivistävillä linjoilla _____ opiskelijaa
  - b ammatillisessa koulutuksessa _____ opiskelijaa

- c ammattikorkeakoulussa _____ opiskelijaa
- d ammatillisivistävässä koulutuksessa _____ opiskelijaa

6. Opistomme liikunnanopetukseen tarvittavat sisätilat ovat

- a oma liikuntasali
- b opiston ulkopuolinen liikuntatila, joka on noin _____ km:n etäisyydellä (n. 0,5 km:n tarkkuudella)
- c ei kumpikaan edellä mainituista
- d sekä omat että ulkopuoliset tilat

7. Opistomme liikunnanopetukseen on käytössä lisäksi

a (vastaa kyllä tai ei)

- kyllä / ei oma urheilukenttä
- kyllä / ei opiston ulkopuolinen urheilukenttä, n. _____ km:n etäisyydellä
- kyllä / ei uimahalli, n. _____ km:n etäisyydellä
- kyllä / ei oma tenniskenttä/kentät
- kyllä / ei opistin ulkopuolinen tenniskenttä, n. _____ km:n etäisyydellä

b

Mitä muita alueita on käytettävissä

---

8. Oppilaitoksemme liikunnanopettaja oli lukuvuonna 1999-2000

- a vakituinen opettaja
- b tuntiopettaja
- c muu, mikä _____

9. Opettaja oli koulutukseltaan

- a liikunnanopettaja
- b liikunnanohjaaja
- c muu, mikä koulutus _____

II TERVEYSKASVATUSTA KOSKEVAT KYSYMYKSET

10. Oppilaitoksemme tarjosi lukuvuonna 1999-2000 terveystieteiden opetusta seuraavasti:

- a kaikille opiskelijoille
- b osalle opiskelijoista
- c ei ollenkaan opetusta

Jos vastasit kohtaan c (ei ollenkaan opetusta), siirry suoraan KOHTAAN III (Rehtorius ja...)

11. Terveystieteiden opetus oli vapaaehtoinen oppiaine

- a kyllä

b ei

- 12. Terveyskasvatuksen opetukseen osallistuvien määrä oli**
- a yleissivistävillä linjoilla _____ opiskelijaa
  - b ammatillisessa koulutuksessa _____ opiskelijaa
  - c ammattikorkeakoulussa _____ opiskelijaa
  - d ammatillissivistävässä koulutuksessa _____ opiskelijaa
- 13. Terveyskasvatuksen opetuksesta vastasi**
- a vakituinen opettaja
  - b tuntiopettaja
  - c muu, mikä koulutus _____
- 14. Terveyskasvatuksen opettaja oli koulutukseltaan**
- a liikunnanopettaja
  - b liikunnanohjaaja
  - b terveydenhoitaja tai muu terveydenhoitoalan koulutuksen saanut henkilö
  - c muu, mikä koulutus _____

III REHTORIUS JA OMA KÄSITYKSENI LIIKUNNAN JA TERVEYSKASVATUKSEN OPETUKSESTA KANSANOPISTOISSA

Ympyröi sopiva/sopivat kohdat ja täytä puuttuvat tiedot

- 15. Olen** a nainen
b mies
- 16. Syntymävuoteni** _____
- 17. Olen ollut rehtorina nykyisessä työpaikassani**
- a alle vuoden
  - b 1 - 5 vuotta
  - c 5 - 10 vuotta
  - d 10 - 20 vuotta
  - e 20 vuotta tai enemmän
- 18. Opetan seuraavia aineita**
- _____
- _____
- 19. Mielestäni liikuntaa opetetaan oppilaitoksessamme**
- a liikaa
  - b riittävästi
  - c liian vähän

- 20. Mitkä tekijät ovat mielestäsi yhteydessä opistosi liikunta-aineiden tarjontaan**
- a pula pätevistä opettajista
  - b kysynnän niukkuus
  - c tilaongelmat
  - d opiskelijoiden odotukset ja arvostukset
  - e opettajakunnan odotukset ja arvostukset
  - f muut tekijät, mitkä _____
-

- 21. Mielestäni terveystasvatusta opetetaan oppilaitoksessamme**
- a liikaa
  - b riittävästi
  - c liian vähän

- 22. Mitkä tekijät ovat mielestäsi yhteydessä opistosi terveystasvatuksen opetuksen tarjontaan**
- a pula pätevistä opettajista
  - b kysynnän niukkuus
  - c opiskelijoiden odotukset ja arvostukset
  - d opettajakunnan odotukset ja arvostukset
  - e muut tekijät, mitkä _____

- 23. Miten opiston liikunnan ja terveystasvatuksen opetuksen määrä, laatu ja sisällöt ovat mielestäsi muuttuneet 1990-luvulla**
-
-
-
-

- 24. Minkä merkityksen näet liikunnalla ja terveystasvatuksella opiston toiminnassa tällä hetkellä ja tulevina vuosina**
-
-
-
-

Kiitän sydämellisesti siitä, että olet käyttänyt aikaasi kyselyyni vastaamiseen.

Saan näin tärkeää tutkimusaineistoa laudaturtyöni toteutusta varten. Toivon sen aikanaan hyödyttävän edes pieneltä osaltaan kansanopistojen kehittämistä.

Vastaan myös mielelläni työhöni liittyviin kysymyksiin.

Lopuksi pyydän vielä kirjoittamaan yhteystiedot oppilaitoksenne liikunnan ja terveystieteiden opettajasta/opettajista:

Nimi:
Osoite:
Puhelin:
Sähköposti

Nimi:
Osoite:
Puhelin:
Sähköposti

KIITOS!

Marjatta Ikonen, liikunnanopettaja (Lik)

050-539 9482

muti.ikonen@alkio.fi

Alkio-opisto

Tähtiniementie 26, 41800 Korpilahti

Muistutan vielä, että lähettäisitte tämän kyselyn mukana opistonne opetussuunnitelmat v.1999-2000.

PALAUTUSOSOITE:

Alkio-opisto

Marjatta Ikonen

Tähtiniementie 26

41800 Korpilahti

TAULUKKO 1. Liikunnanopetuksen käytössä olevat tilat perusoppijaksolla 2007-2008

LIIKUNNANOPETUKSEN KÄYTÖSSÄ OLEVAT TILAT	Tila on erittäin vaikeasti saatavissa liikunnan- opetuksen käyttöön (%)	Tila on melko vaikeasti saatavissa liikunnan- opetuksen käyttöön (%)	Tila on melko helposti saatavissa liikunnan- opetuksen käyttöön (%)	Tila on erittäin helposti saatavissa liikunnan- opetuksen käyttöön (%)	%	n	Ka	Kh
Retkeily- ja luontoliikuntareitistö ja ladut	0.0	4.8	42.9	52.4	100.0	21	3.5	.60
Oma liikuntasali	15.0	15.0	25.0	45.0	100.0	20	3.0	1.12
Uimahalli	14.3	9.5	47.6	28.6	100.0	21	2.9	1.0
Oma kuntosali	25.0	20.0	5.0	50.0	100.0	20	2.8	1.32
Opiston ulkopuolinen liikuntatila	10.5	21.1	52.6	15.8	100.0	19	2.7	.87
Oma urheilukenttä	26.3	10.5	42.1	21.1	100.0	19	2.6	1.12
Muu, mikä?:	0.0	28.6	42.9	28.6	100.0	7	2.9	.73

TAULUKKO 2. Terveyskasvatuksen opetuksen tarjontaa rajoittavat tekijät rehtoreiden mukaan perusoppijaksolla 2007-2008

TERVEYSKASVATUKSEN OPETUKSEN TARJONTAA RAJOITTAVAT TEKIJÄT (rehtorit 07-08)	Ei rajoita/ ei koske opistoamme (%)	Rajoittaa jonkin verran (%)	Rajoittaa melko merkittävästi (%)	Rajoittaa merkittävästi (%)	%	n	Ka	Kh
Pula pätevistä opettajista	82	14	4		100	28	1.2	.50
Opettajien odotukset ja arvostukset	59	38	3		100	29	1.5	.69
Opiskelijoiden odotukset ja arvostukset	31	66	3		100	29	1.7	.53
Terveyskasvatuksen opintojen kysynnän niukkuus	45	41	10	4	100	29	1.7	.80
Muu, mikä?:	100				100	1	1.0	

TAULUKKO 3. Liikunnanopetuksen arvostus eri ryhmien keskuudessa

LIIKUNNANOPETUKSEN ARVOSTUS ERI RYHMIEN KESKUUDESSA	Erittäin vähän (%)	Melko vähän (%)	Melko korkea (%)	Erittäin korkea (%)	%	n	Ka	Kh
Opettajat	4.5	9.1	63.6	22.7	100.0	22	3.0	.72
Opiskelijat	0.0	0.0	68.2	31.8	100.0	22	3.3	.48
Oppilaitoksen ylin johto	0.0	31.8	45.5	22.7	100.0	22	2.9	.75
Muu henkilökunta	4.5	27.3	63.6	4.5	100.0	22	2.7	.65